

VAASAN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta

Viestintätieteiden laitos

Jenni Oksanen

Näkökulmat ja kielelliset valinnat ideologioiden paljastajina

Helsingin Sanomien Aasian hyökyaaltokatastrofiuutisoinnissa

Viestintätieteiden pro gradu -tutkielma

Vaasa 2008

SISÄLLYS

KUVIOT	3
TAULUKOT	3
TIIVISTELMÄ	5
1 JOHDANTO	7
1.1 Tavoite	8
1.2 Aineisto	10
1.3 Menetelmä	11
1.4 Aasian hyökyaaltokatastrofin taustaa	13
2 UUTINEN OSANA KRIISIVIESTINTÄÄ	14
2.1 Viestintä kriisitilanteessa	14
2.2 Uutisoinnin näkökulmia	16
2.2.1 Mediarutiinit	18
2.2.2 Ulkomaanuutisointi	21
2.2.3 Katastrofiuutisointi	23
3 KRIITTINEN TEKSTINTUTKIMUS	25
3.1 Kielitieteellinen ja yhteiskuntatieteellinen diskurssianalyysi	26
3.1.1 Diskurssi ja merkityssysteemi	26
3.1.2 Diskurssianalyysi	27
3.1.3 Systemis-funktionaalinen kielioppi ja ideationaalinen metafunktio	29
3.1.3.1 Nimeäminen	30
3.1.3.2 Transitiivisuus	31
3.1.4 Metafora ja metonymia	34
3.2 Näkökulma ideologian tuotteena	36
3.2.1 Ideologia	36
3.2.2 Kertoja ja näkökulma	38

4 KIELELLISET VALINNAT AASIAN HYÖKYAALTOKATASTROFI- UUTISISSA	40
4.1 Nimeäminen	40
4.1.1 Hyökyaallon nimeäminen	40
4.1.2 Ihmisten nimeäminen	42
4.1.3 Tapahtuman nimeäminen	47
4.2 Osanottajat ja prosessit	48
4.2.1 Materiaalinen toiminta	50
4.2.2 Relationaalinen toiminta	53
4.2.3 Mentaalinen toiminta	54
4.2.4 Sanallinen toiminta	56
4.2.5 Materiaalinen tapahtuma	58
4.3 Yhteenvedo ja mediarutiinien vaikutusten tarkastelua	59
5 AASIAN HYÖKYKATASTROFITUUTISISSA ESIINTYVÄT DISKURSSIT JA NÄKÖKULMAT	63
5.1 Tappaja-aalto iskee	63
5.2 Uhrit, viranomaiset ja auttajat	64
5.3 Selviytyneiden tarinoita	66
5.4 Ruumiita ja rojua	68
5.5 Yhteenvedo diskursseista ja näkökulmista	69
6 PÄÄTÄNTÖ	70
LÄHTEET	74
AINEISTO	80
LIITE	
Esimerkkejä uutisten osanottajista ja prosesseista	81

KUVIOT

Kuvio 1. Analyysin kulku	12
Kuvio 2. Shoemakerin ja Reesen hierarkkinen malli mediarutiineista	19
Kuvio 3. Prosessien keskimääräiset esiintymisosuudet Helsingin Sanomien uutisissa	48
Kuvio 4. Mentaalisen prosessin toimijoiden prosentuaalinen jakauma Helsingin Sanomien uutisissa	54
Kuvio 5. Sanallisten toimijoiden prosentuaalinen jakauma Helsingin Sanomien uutisissa.	56

TAULUKOT

Taulukko 1. Prosessityypit, toiminnot ja osallistujat Helsingin Sanomien uutisissa	32
Taulukko 2. Prosessit, toiminnot ja osallistujat Helsingin Sanomien uutisissa	34
Taulukko 3. Hyökyaallon nimitykset Helsingin Sanomien uutisissa	41
Taulukko 4. Suomalaisten nimitykset Helsingin Sanomien uutisissa	43
Taulukko 5. Ammatin ja aseman nimitykset Helsingin Sanomien uutisissa	45
Taulukko 6. Läheisten nimitykset Helsingin Sanomien uutisissa	46
Taulukko 7. Tapahtuman nimitykset Helsingin Sanomien uutisissa	47

VAASAN YLIOPISTO

Tekijä:	Jenni Oksanen
Tutkielman nimi:	Näkökulmat ja kielelliset valinnat ideologioiden paljastajina Helsingin Sanomien Aasian hyökyaaltokatastrofiuutisoinnissa
Tutkielman laji:	Pro gradu -tutkielma
Tiedekunta:	Humanistinen tiedekunta
Laitos:	Viestintätieteiden laitos
Oppiaine:	Viestintätieteet
Työn ohjaaja:	Merja Koskela
Valmistumisvuosi:	2008
Sivumäärä:	94

TIIVISTELMÄ:

Tarkastelen tutkielmassani Helsingin Sanomien ulkomaanuutisten näkökulmia, kielellisiä valintoja ja ideologisia piirteitä. Tutkimani uutiset käsittelevät Aasian hyökyaaltokatastrofia, joka sai alkunsa vuonna 2004 tapanpäivänä sattuneesta merenalaisesta maanjäristyksestä. Uutisia on aineistossa 17 ja ne on julkaistu 28.12.2004–15.1.2005 välisenä aikana.

Tavoitteenani on selvittää, millaisia merkityksiä, mielikuvia ja näkemyksiä Helsingin Sanomien hyökyaallosta kertoviin uutisiin on kirjoitettu. Pyrin tämän tutkimuksen pohjalta havainnoimaan myös uutisoinnin mediarutiinien mahdollisia vaikutuksia uutisten ideologisuuteen. Tutkin kriittisesti esimerkiksi tapahtumasta, viranomaisista, uhreista ja olosuhteista esitettyjä näkemyksiä. Tutkimukseni on pääasiassa kvalitatiivista eli tulkitsevaa ja kuvailevaa. Käytän myös kvantitatiivista tutkimusta työvälineenä tukemaan tulokintaani.

Analysoin Aasian hyökyaaltokatastrofia käsitteleviä ulkomaanuutisia kriittisen diskursianalyysin ja systeemifunktionaalisen kieliopin avulla. Kielen ideationaalisen metafunktion avulla voidaan tarkastella, miten teksteissä nimitetään kohdetta ja miten nämä kohteet (esim. ihmiset) toimivat prosesseissa ja millaisissa prosesseissa he ovat mukana eli miten kieli kuvaa maailmaa.

Tutkimukseni osoittaa, että hyökyaaltouutisoinnissa pääosassa olivat uhrin, kuoleman, sankarit ja itse hyökyaalto. Uutisista välittyy hyvin länsimaalainen ja turismiin keskittyvä maailma ja ideologia. Niin suomalaiset turistit kuin suomalaiset viranomaisetkin pääsevät eniten ääneen. Tunteiden tulkkinä toimivat eniten uhrin. Näkökulma on täten uutisissa useimmiten uhrin, joka on suomalainen turisti tai paikallinen turismityöntekijä. Uhrin tehtävä on kertoa tuntemuksistaan ja kokemuksistaan. Uutisissa on myös sankari, jonka avulla toimittaja luo konfliktin huonosti toimivien viranomaisten kanssa. Kuolema on uutisissa vahvasti läsnä. Uutiset vetoavat tunteisiin ja antavat tapahtumalle kasvot. Ideologisten piirteiden taustalla uutisissa voi nähdä määrittelyrutiinit, keruurutiinit ja esitystapaurutiinit. Uutisissa voi nähdä myös uutisoinnin kehityskaaren ensishokin hyökyaallon syytelystä, uhrien tarinoiden ja viranomaisten kritisoinnin kautta toiveikkaaseen tulevaisuuteen.

Avainsanat: diskurssi, ideologia, katastrofi, mediarutiini, näkökulma, ulkomaanuutinen

1 JOHDANTO

Aasian hyökyaaltokatastrofi toisen joulupäivän aamuna 2004 kohautti koko maailmaa. Hyökyaallot aiheuttivat tuhoa Sri Lankassa, Thaimaassa, Sumatralla, Malediiveilla, Malesiassa, Intiassa sekä Itä-Afrikassa. Aasian lisäksi katastrofi kosketti myös Eurooppaa ja varsinkin Pohjoismaita. Erityisesti Thaimaassa olleet pohjoismaalaiset lomailijat joutuivat aaltoihin. Aasian katastrofi oli kaikkien aikojen pahin luonnonkatastrofi ja samalla vuosien 2004 ja 2005 suurin uutistapahtuma (Rahkonen & Ahva 2005: 6).

Uutisointi katastrofista alkoi sähköisissä viestimissä melko nopeasti ensimmäisten tietojen saavuttua tuhoalueilta. Lehdet pääsivät kirjoittamaan aiheesta joulupyhien takia huomattavasti myöhemmin, joten lehtien välittämät uutiset aiheesta sisälsivät jo hieman enemmän lisätietoa. Toisaalta niin suomalaisilla viranomaisilla kuin medioillakin oli aluksi hyvin vähän tietoa tapahtuneesta, ja uutisointi perustui paljolti silminnäkiäkuviin ja vahvistamattomiin tietoihin (Kataja & Holland 2005: 79).

Aasian katastrofiuutisointia on tärkeä tutkia poikkeustapausuutisoinnin yhteiskunnallisen merkityksen takia. Raittilan (1996: 16) mukaan medioiden on onnettomuustilanteissa pakko toimia nopeasti ja rutiinilla. Onnettomuusjournalismi paljastaa tästä syystä kyseisen maan journalismin yleisiä, muitakin tapauksia koskevia piirteitä. Journalismilla on roolinsa kansallisen identiteetin ja kansoja koskevien kulttuuristen ajatusmallien rakentajana ja ylläpitäjänä. (Emt. 16.)

Hädän hetkellä mediat voivat kirjoittaa asioista, joita normaaliuutisoinnissa ehdittäisiin ja haluttaisiin harkita pidempään. Poikkeustilanteissa journalismi on omimmillaan, koska tällöin rutiinit ja ennalta hiotut toimintamallit ottavat vallan (Rahkonen & Ahva 2005: 6). Katastrofiuutisoinnin voi näin ollen olettaa paljastavan toisella tavalla ideologiaa kuin normaaliajan uutisoinnin. Ideologialla tarkoitan tässä tutkimuksessa uskomus- ja arvosteemiä, joka on yhteisölle yhteinen (ks. Kalliokoski 1997: 91). Kielenkäyttö vahvistaa ja ylläpitää, joskus jopa muuttaa sosiaalisia identiteettejä, suhteita sekä tieto- ja uskomusjärjestelmiä (Fairclough 1997: 76). Sosiaalisella identiteetillä tarkoitan erilaisten ryhmien jäsenten käsitystä itsestään ja muista. Van Dijkkin (1987: 3) mukaan

joukkotiedotusvälineet ovat luultavasti kaikkein vaikutusvaltaisimien uskomusten ja mielipiteiden lähde.

Aasian katastrofiuutisointia on tärkeä tutkia myös siksi, että suurien onnettomuuksien pitäisi vahvistaa ja kehittää tiedotuskoneistoa uusien kriisien varalle. Vuoden 2001 syyskuun yhdennentoista päivän terroristi-iskuista ei ollut kulunut kovin pitkää aikaa Aasian hyökyaaltokatastrofin sattuessa, joten tiedotusvälineiden olisi voinut luulla tehostaneen kriisivalmiuttaan. Onkin mielenkiintoista, että niin viranomaiset kuin tiedotusvälineetkin olivat melkoisissa vaikeuksissa Aasian katastrofin jälkeisinä päivinä (ks. Onnettomuustutkintakeskus 2005).

1.1 Tavoite

Tutkimukseni tavoitteenani on selvittää, millaisia merkityksiä, mielikuvia ja näkemyksiä Helsingin Sanomien hyökyaallosta kertoviin uutisiin sisältyy. Pyrin näiden tarkasteluiden kohteiden pohjalta havainnoimaan myös uutisoinnin mediarutiinien mahdollisia vaikutuksia uutisten ideologisuuteen. Tutkin kriittisesti esimerkiksi tapahtumasta, viranomaisista, uhreista ja olosuhteista esitettyjä näkemyksiä. Katson, että uutisoinnin ideologia antaa viitteitä koko lehden ideologiasta.

Näkökulma on prisma, jonka kautta kertojan lausuma kertomus välittyy havaittuna, koettuna ja tiedettynä (Ridell 1990: 51). Käytännössä tutkin kenen näkökulmasta uutiset on kirjoitettu, sillä tämä näkökulma rakentaa myös lukijan näkemystä tapahtumista. Selvittämällä merkityksiä ja näkemyksiä, voin myös tarkastella, kuka pääsee ääneen eli kenen näkökulma pääsee uutisissa esille. Ideologialla, on näkökulman valinnassa huomattava osa. Heikkisen (1999: 81) tavoin en näe ideologiaa niinkään negatiivisena ilmiönä, vaan sosiokulttuuristen luonnollistumien paljastajana. Näkökulmien takana on uskomusten ja arvojen muodostama kokonaisuus eli ideologia (Kalliokoski 1997: 2).

Näkökulmaa valittaessa ei kuitenkaan olla täysin neutraaleja. Jonkin asian kokeminen positiiviseksi tai negatiiviseksi vaikuttaa aina näkökulman valintaan (Jokinen, Juhila &

Suoninen 1993: 99). En oleta, että tarkastelemani aineiston näkökulma olisi aina negatiivinen. Negatiivisen ja positiivisen väliin mahtuu suuri tunneskaala, jopa neutraalius. Uutinen on Kalliokosken (1997: 90) mukaan aina tulkinta jonkin asian tilasta, jonka taustalla on aina toimittajan ideologis-emotionaalinen näkökulma. Jokaisessa uutisessa on siis kyseessä jonkun henkilön oma näkökulma ja ideologia (ks. 3.2.2). Lisäksi uutisiin ja niiden tulkintaan vaikuttavat niin tiedotusvälineiden sisäiset kuin vastaanottajien omat ideologiat. Tässä tutkimuksessa keskityn tutkittavissa uutisissa kielen kautta ilmeviin näkökulmiin ja ideologiseen latautuneisuuteen, joiden katsomisen kattavan tutkittavan lehden ideologian.

Kielellisiä valintoja tutkimalla toivon saavani selville ideologisten luonnollistumien mahdolliset esiintymisasut ja näiden kautta koetan selvittää lehdistön kriisiuutisoinnin rutiinien vaikutusta luonnollistumien syntyyn. Luonnollistumilla tarkoitetaan esimerkiksi toimittajan luonnostaan, ajattelematta kirjoittamia sanoja, joiden merkitys on kuitenkin ideologinen (ks. Kalliokoski 1997: 14, 77). Kuten Raittila (1996:16) mainitsee, on katastrofiuutisilla erityinen asema juuri yhteisöllisyyden ja näin myös yhteisen identiteetin rakentajana. Onnettomuus uutiset välittävät informaation ohella ideologisia sanoja ja koskettavan luonteensa takia vaikuttavat lukijan ollessa herkimmillään. Kalliokosken (1997: 83) mukaan suuronnettomuus uutisilla on myös tapana olla hyvin yksityiskohtaisia, jolloin jopa yksityisten henkilöiden kohtalot ja muu toiminta tulee kuvaksi tarkasti. Tällöin näkökulmaa laajennetaan yhteisestä myös yksityiseen.

Tarkoitukseni ei ole tutkia ideologiaa vallan välineenä tai mitään erityisiä alistussuhteita, vaan pikemminkin etsiä ideologisia piirteitä. Ideologiat linkittyvät arvomaailmaan, sillä maailmankuva muokkautuu sosiaalisten arvojen, ympäristöstä opittujen ja yleisien valintataipumusten kautta (Heikkinen 1999: 84). Tutkimuksessani tämä tarkoittaa arvomaailman tarkastelua näkökulmien kautta. En siis oleta, että ideologiaa käytetään tutkimissani uutisissa varsinaisesti vallan välineenä ja alistamiseen vaan että se rakentaa tietynlaista maailmaa länsimaalaisista ja muista.

Oletan, että Aasian katastrofiuutisointi sisältää useita erilaisia ideologisia luonnollistumia, jotka toimittajat ovat toimituksellisten rutiiniensa vaikutuksesta teksteihinsä luo-

neet. Vaikka uutisia on tutkittu hyvin paljon, ovat ulkomaanuutiset ja katastrofiuutisoinnin tutkiminen jääneet vähemmälle huomiolle. Ulkomaanuutisiin vaikuttavat sekä ulkopuolinen tietotoimistojen ja viranomaisten tieto että ulkomailla olevien toimittajien raportointi. Näin ollen uutisten näkökulmat ovat usean eri lähteen varaan rakentuneita toimittajan valintoja. Näillä valinnoilla on suuri merkitys uutisen ideologisuuteen.

Ulkomaanuutiset tulkitsevat maailman todellisuutta. Ulkomaantoimittajat ja kirjeenvaihtajat työskentelevät asioiden parissa, joista voi olla saatavilla niukasti tietoa ja todellisuus voi olla vaikeasti hahmotettavissa. Tällöin journalismin tulkinnat voivat saada totuuden leiman. Ulkomaanuutiset ja niiden tunteisiin vetoavat kuvat vaikuttavat yleiseen mielipiteeseen. (Uskali 2007: 9.)

1.2 Aineisto

Aineistona tutkimuksessani käytän 17 Helsingin Sanomien Aasian katastrofia käsitteleviä ulkomaanuutisartikkeleja ajalta 28.12.2004–15.1.2005, koska tämän ajanjakson uutiset ilmentävät parhaiten heti katastrofin jälkeen tapahtunutta uutisointia. Maanjäristyksen nostattamat hyökyaallot aiheuttivat onnettomuuden jo 26.12.2004, mutta pyhäpäivästä johtuen lehti uutisointi aloitettiin vasta 27.12.2004 ja ensimmäinen katastrofin jälkeinen Helsingin Sanomat -lehti ilmestyi 28.12.2004. Tutkittavat seitsemäntoista uutista ovat ulkomaanuutisten pääuutisia ja näin olleet valtakunnan ykkösuutisia ilmestyessään. Valitsin uutiset satunnaisotannalla yli 2000 merkkiä pitkien uutisten joukosta. Näin siksi, että halusin tutkittavien uutisten olevan huomioarvoltaan kohtalaisia, joita kovin lyhyet uutiset eivät usein ole. Analysoitavat uutiset ovat keskimäärin 3000 merkkiä pitkiä ja koostuvat osaksi haastatteluista. Aineistoni koostuu ainoastaan uutisten otsikoista ja leipäteksteistä. Näin ollen kuvat, kuviot, taustoittavat jutut ja infolaatikot ovat jääneet analyysin ulkopuolelle. Tämä siksi, että tutkimukseni keskittyy tekstin sisältämien kielellisten valintojen tarkasteluun ja pääulkomaanuutisiin ilman taustoittavaa materiaalia.

Sanomatalon (2005) mukaan Helsingin Sanomat on Pohjoismaiden suurin tilattava päivälehti sekä johtava valtakunnallinen sanomalehti, sillä sitä lukee kolme neljästä pää-

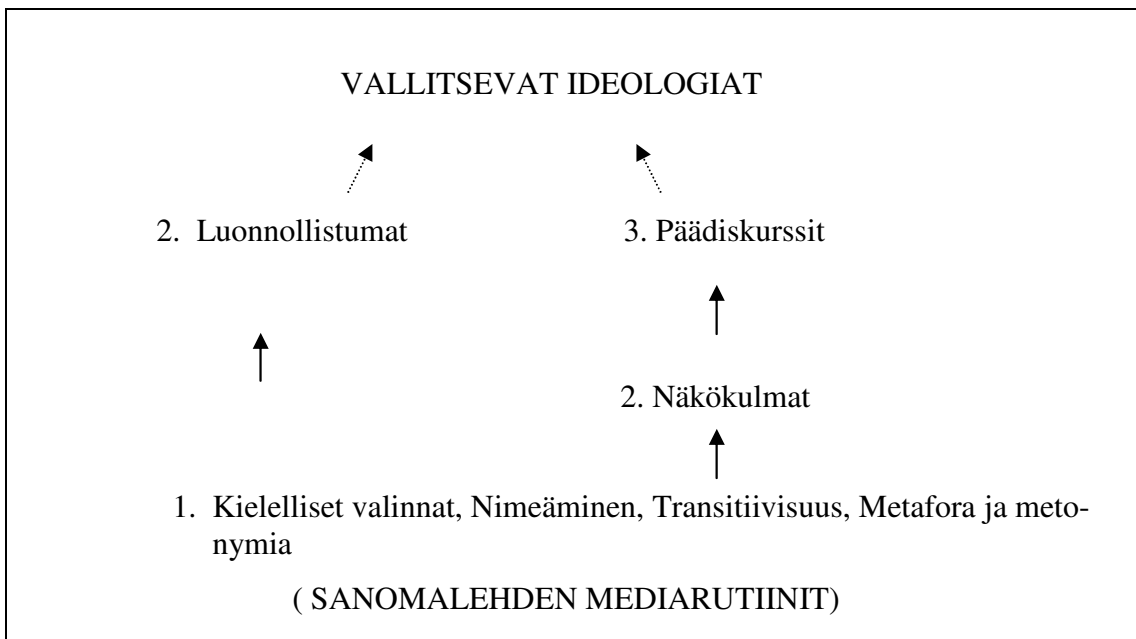
kaupunkiseudulla ja joka viides suomalainen. Helsingin Sanomat on sitoutumaton ja se perustettiin 1904 Päivälehdien tilalle. Lehden levikki oli vuonna 2004 arkisin 424 598 ja sunnuntaisin 492 385 kappaletta. (Sanomatalo 2005.) Valitsin Helsingin Sanomat tutkimusaineistokseni, koska sillä on laaja levikki ja vankka asema suomalaisena tiedotuskanavana. Suurilevikkisellä lehdellä voisi kuvitella olevan suurempi vaikutusvalta kuin pienellä. Lisäksi valtalehti kuvastaa parhaiten vallitsevia valtaideologioita kuin pienen ryhmittymän lehti.

Päätoimittaja Meriläisen (2005) mukaan Helsingin Sanomat pyrkii olemaan monipuolinen lehti, joka sopii monenlaisille lukijoille. Helsingin Sanomat pyrkii myös uudistumaan ja olemaan tuore sekä vastaamaan lukijoiden kysymyksiin taustoittamalla uutisiansa (emt.). Lehdellä on omat ulkomaankirjeenvaihtajat Berliinissä, Brysselissä, Lontoossa, Pariisissa, Moskovassa, Tukholmassa, Washingtonissa ja Pekingissä. Muualla maailmalla kirjeenvaihtajina toimivat avustajat. (Sanomatalo 2005.)

1.3 Menetelmä

Analysoin Aasian hyökyaaltokatastrofia käsitteleviä ulkomaan uutisia kriittisen diskurssianalyysin ja Hallidayn (1985) systeemis-funktionaalisen kieliopin avulla. Diskurssianalyysin avulla tutkitaan, miten kieli rakentaa sosiaalista todellisuutta sekä miten teksti pyrkii uskottavuuteen ja vakuuttavuuteen. ”Miten” onkin diskurssianalyysissä keskeisempi kysymys kuin ”miksi”. (Jokinen ym. 1993: 9-10; Hoikkala 1990: 156.) Kriittiseksi tutkimukseksi tekee se, että pyrkimyksenä on löytää ideologisia piirteitä sekä arvosuhteita, vaikkakaan ei varsinaisia valtasuhteita (vrt. Fairclough 1997: 39). Kielellisessä analyysissä tutkin tekstien transitiivisuutta ja osallisten nimeämistä. Transitiivisuuden analyysin avulla voidaan paljastaa kirjoittajan suhtautumista kohteeseen tarkastelemalla toimijoiden semanttisia rooleja ja toiminnan tyyppisiä (Fowler 1991: 70–80). Osallisten nimeäminen taas on kielellinen valinta, joka kertoo kirjoittajan arvoista ja uskomuksista (ks. Kalliokoski 1996: 20).

Tutkimuksessani poimin ensin erilaiset osallisten nimitykset teksteistä ja tämän jälkeen keskityn prosesseihin ja niiden osanottajiin ja toimijoihin. Luokittelen tekstien kielelliset valinnat eri prosessien ja nimeämisasujen mukaan ja tarkastelen näiden piirteiden pohjalta aktiivisia ja passiivisia toimijoita. Samalla tutkin, kuka pääsee ääneen artikkeleissa eli on määrittelijä. Osallistujien ja määrittelijöiden kautta saan selville, kenen ja mistä näkökulmasta uutinen on kirjoitettu. Lisäksi tarkastelen tarvittaessa (jos uutinen niitä sisältää) uutisten kielikuvista metaforia ja metonymioita, sillä myös ne paljastavat näkökulmia. Tämän analyysin avulla saan selville ideologiset luonnollistumat ja päädiskurssit. Analyysin kulkua hahmottaa kuvio 1.

Kuvio 1. Analyysin kulku

Kuten kuviosta 1 havaitaan, kokoan ensin kielellisten valintojen ja sisällönanalyysinpohjalta luonnollistumat ja näkökulmat. Näkökulmia analysoimalla kokoan uutisten päädiskurssit. Sekä näkökulmat, että luonnollistumat kuvaavat, millaisia ideologioita uutiset sisältävät. Näiden löydösten pohjalta pohdin ulkomaan uutisten tuottamisen rutiinien mahdollista vaikutusta uutisiin ja ideologioiden syntyyn. Rutiineja tarkastelen määrittely-, keruu- ja esitystaparutiinien kautta (ks. 2.2.1).

1.4 Aasian hyökyaaltokatastrofin taustaa

Aasian hyökyaaltokatastrofi sai alkunsa joulukuun 26. päivä 2004 kello 7.58 paikallista aikaa 255 kilometriä Sumatran luoteiskärjestä etelään päin. Noin 10 kilometrin syvyydessä maankuoressa Euraasian ja Indo-Australian mannerlaattojen väliin jäävä Burman mikrolaatta nousi ja maa järisi 9,0 magnitudin voimalla. Laatan nousu sai aikaan merivedessä 4 metriä korkean aallon, joka lähestyi rantoja nopeudella 170 metriä sekunnissa. Aallon iskuvoima rantaan oli noin 320 metriä sekunnissa eli lähes sama kuin äänennopeutta lentävän suihkukoneen törmäys seinään. (Kataja & Holland 2005: 21–22.)

Hyökyaalto kulki tuhansia kilometrejä Intian valtamerellä aiheuttaen tuhoa saapuessaan Kaakkois-Aasian ja Itä-Afrikan rannikoille. Sisämaahan saapuessaan veteen oli sekoittunut hiekkaa, puiden, autojen ja rakennusten kappaleita. Hyökyaallon seurauksena menehtyi lähes 300 000 ihmistä kolmessatoista maassa. Lisäksi monet loukkaantuivat tai jäivät kodittomiksi. Suomalaisia kuoli 179 ja loukkaantui noin 250. (Kataja & Holland 2005: 9; Onnettomuustutkintakeskus 2005: III.)

Suomalaisille Aasian katastrofi oli suurin rauhanaikana tapahtunut ja ensimmäinen paljon suomalaisuhreja ulkomailla vaatinut onnettomuus. Omaisten, toimittajien ja viranomaisten oli vaikea saada tietoja tapahtumista. Kansainvälisiltä viranomaistahoilta tai tiedotusvälineiltäkään ei tietoa aluksi ollut saatavissa. (Vanhanen 2005.) Suomalaisten viranomaisten toiminta tiedotuksessa ja tiedon keräämisessä ei ollut erityisen onnistunutta (ks. Kataja & Holland 2005; Vanhanen 2005). Selvinneitä ilmoitettiin kuolleiksi ja kuolleita selvinneiksi. Katastrofin kokonaistilanne hahmottui vasta kuukausien kuluessa, eikä kaikkia kadonneita ole vielä tunnistettu.

Katastrofista on kirjoitettu useita suomalaista kirjoja. Esimerkiksi Katajan ja Hollandin (2005) *Tuhonaalto* ja Miikkulaisen (2005) *Tsunami!* sekä Keskihon ja Mäkeläisen (2006) *Katastrofista uuteen alkuun*. Lisäksi Onnettomuustutkintakeskus (2005) on tehnyt katastrofista ja sen jälkihoidosta tutkintaselostuksen. Omaisten ja selvinneiden kriisiapu jatkuu yhä. Intian valtameren rannikkoa rakennetaan ennalleen ja laajalti on otettu käyttöön hyökyaaltohälytysjärjestelmiä.

2 UUTINEN OSANA KRIISIVIESTINTÄÄ

Viestintä kriisitilanteessa vaatii huomattavasti enemmän kuin viestintä normaalioloissa. Kriisiviestinnällä en tarkoita tässä tutkielmassa kansalaisten turvallisuudesta huolehtimista, vaan kriisin aikana sekä sen jälkeen tiedotusvälineissä tapahtuvaa uutisointia. Yleisellä tasolla kriisiviestinnän voidaan katsoa olevan tiedonsiirtoa, yhteisöllisyyden rakentamista sekä sanoman levittämistä (Huhtala & Hakala 2007: 30).

Kriisejä ja katastrofeja voi olla usean laatuista ja kokoisia. Kriisi voi kohdata niin pientä yritystä kuin kokonaisia kansoja. Yritykselle kriisi voi olla käännekohta organisaation elinkaareissa ja siksi kriiseihin on varauduttava erilaisilla strategioilla, jolloin kriisin satuessa voidaan keskittyä varsinaisen ongelman hoitoon (Regester 1990: 37–38). Organisaatioiden kriisistrategioissa on korostettu rehellisyyttä, nopeutta ja avoimuutta. Pahimpina asioina on pidetty kieltämistä ja muiden syyttelyä. Parhaimmiksi asioiksi ovat nousseet vastuun ottaminen, virheiden korjaus sekä vahinkojen korvaaminen. (Juholin & Kuutti 2003: 74.)

Yritysmailman kriisinhallintasuunnittelun voi katsoa pätevän myös muunlaisissa kriiseissä. Kriisi on varmasti aina käännekohta myös ihmisten elämässä ja varustautuminen pahimpaan auttaa esimerkiksi lehdistöä toimimaan poikkeustilassa tehokkaammin. Myös avoimuus, nopeus ja itse asiaan keskittyminen syyllisten etsimisen sijaan, ovat kriisitiedottamisessa mielestäni avainasioita. Tässä pääluvussa käsittelem en ensin kriisiviestintää kokonaisuutena ja sen tehtäviä. Esittelen myös näkökulmia uutisointiin ja sen osina mediarutiinit, ulkomaanuutisoinnin ja katastrofiuutisoinnin.

2.1 Viestintä kriisitilanteessa

Kriisi pohjautuu kreikan sanaan *krisis* eli *päätös*. Sanakirjojen mukaan kriisi on usein käännekohta eli tapahtumien vaihe, jossa asiat voivat kääntyä huonompaan tai parempaan suuntaan. Yhteiskunnallisesti kriisi tarkoittaa sellaista poliittista, taloudellista tai kansainvälistä epävakauden tilaa, joka johtaa yhteiskunnassa olennaisiin muutoksiin.

(Lehtonen 1999: 8.) Kriisi tapahtuu usein yllättäen ja odottamatta ja saattaa johtaa kontrolloimattoman tilaan (Juholin & Kuutti 2003: 73). Kriisi on kohtalokas häiriö, ja se voidaan ymmärtää dynaamisena prosessina, joka sisältää sekä uhan että mahdollisuuden (Huhtala & Hakala 2007: 14).

Kriisitilanteita on yleensä totuttu tutkimaan lähinnä hallinnan ja mahdollisten vahinkojen välttämisen näkökulmasta. Tällainen viestintä on yleisesti viranomaistiedotusta. Tämä viestintä on yksipuolista ja joukkoviestimet toimivat viranomaisten tiedotusten kanavana. Yksipuolinen tarkastelu ei kuitenkaan ole erityisen hedelmällistä, sillä kriisitilanteissakin ihmiset toimivat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa keskenään. Viestintäprosessissa on ainakin kolme osapuolta: viranomaiset, kansalaiset ja media. Viranomaiset tiedottavat kansalaisille sekä suoraan, että medioiden kautta. Mediat saavat tietoa viranomaisilta ja jakavat sitä kansalaisille. Tiedon välittämisen lisäksi mediat joutuvat myös tulkitsemaan ja luomaan kontekstin kriisille eli luomaan kertomuksia ja välittämään kokemuksia ja tunteita. Kansalaiset antavat palautetta medioille ja viranomaisille. Kansalaisille kriisi ei ole vain mediatapahtuma, vaan myös ”kollektiivinen rituaali”, joka on apuna kriisistä selviytymisessä (Raittila 1996: 12–13.) Aasian katastrofietiedotuksessa ulkoministeriön tiedonkulku kangerteli, ja näin tiedotusvälineetkin jäivät pimennon. Kansalaisten palaute ja yleisöltä tulleet tiedot jäivät käsittelemättä. (Onnettomuustutkintakeskus 2005: 105.)

Nopea ja monipuolinen tiedonvälitys on kriisitilanteissa ja onnettomuuksissa joukkoviestinten ensisijainen tehtävä. Ilman tietoa huhut alkavat levitä ja jos kriisi uhkaa suurta osaa väestöstä, voivat huhut ja tiedonpuute johtaa kohtalokkaiinkin seuraamuksiin. (Raittila 1996: 55.) Medialle on tyypillistä, että tietoa ei ainakaan aluksi ole riittävästi (Juholin & Kuutti 2003: 73). Aasian hyökyaaltokatastrofin jälkeen ei suomalainen väestö ollut varsinaisesti uhattuna, mutta tiedonpuute varmasti aiheutti huolta tsunamialueella oleilleiden läheisille ja ristiriitaiset tiedot tapahtuneesta hämmensivät. Raittilan (1996: 55–56) mukaan joukkoviestimet pystyvät useissa tapauksissa hankkimaan tietoa joustavammin kuin viranomaisorganisaatiot, ja yleisö luottaa enemmän tuttuihin medioihin kuin etäisiin viranomaisiin. Aasian hyökyaaltokatastrofissa viranomaistiedotus ei ollut erityisen luotettavaa. Tosin viranomaisiin nojautuvat joukkoviestimetkään eivät

olleet, varsinkaan ensimmäisinä katastrofin jälkeisinä päivinä, asioiden tasalla (ks. Kataja & Holland 2005).

Tutkimusten mukaan Aasian hyökyaaltokatastrofi siirsi valtiohallinnon kriisiviestinnän uudelle aikakaudelle. Julkinen kritiikki ja itsekritiikki niin medioita kuin viranomaisia-kin kohtaan, joka näkyi myös poliitikkojen arvosteluna, auttoi kehittämään tavoitteellista kriisiviestintää huomattavasti. (Huhtala & Hakala 2007: 15.)

Aasian katastrofi oli erittäin haasteellinen niin joukkoviestimille kuin viranomaisillekin. Se osoitti niiden kyvykkyyden palvella kansalaisia kriisitilanteissa, jossa väestö voisi olla vaarassa. Uskalin (2001: 2) mukaan kriisien uutisoiminen on medialle aina testi, johon joukkoviestimet eivät ole koskaan voineet täysin varautua ennalta. Raittila (1996: 56) puolestaan näkee kriisitiedotuksen kannalta tärkeimmiksi joukkoviestinten ominaisuuksiksi riittävän teknisen valmiuden, organisaation nopeuden sekä luotettavuuden ja uskottavuuden yleisön keskuudessa. Eettistä harkintakykyä niin kuin kykyä emotionaalisten kysymysten käsittelyynkin koetellaan kriisiviestinnässä. Kriisin kohdatessa medialla on erittäin näkyvä rooli näkökulman valitsijana, sillä se hyvin pitkälle ratkaisee, käsitelläänkö onnettomuuden jälkeen omaisten surua, tapahtuman syyllisiä vai ihmisten avuttomuutta luonnonvoimien edessä. (Emt.) Tutkimukseni pohjalta toivon löytäväni Aasian katastrofin uutisoinnissa vallitsevat näkökulmat.

2.2 Uutisoinnin näkökulmia

Uutisointia ja uutisia voi tutkia monesta näkökulmasta. Tässä luvussa tarkastelen uutista käsitteenä ja uutiskriteerejä, mediarutiineja, ulkomaan uutisointia sekä katastrofiuutisointia.

Uutinen on yksinkertainen selostus äskettäin esiin tulleesta tapahtumasta, ilmiöstä tai prosessista (Kantola 1996: 158). Uutisen tulee olla mahdollisimman tuore, ja sen perustehtävä on yhteiskunnalle tärkeiden ja vastaanottajalle hyödyllisten tietojen välittäminen. Uutinen on jo itsessään muutos, mutta se kertoo myös mikä ympäristössämme on

muuttumassa. Toimittajan työ on muutoksen ja poikkeusten etsimistä. Kriisiuutinenkaan ei ole enää uutinen, jos asian suhteen ei ole tapahtunut merkittävää muutosta muutaman viikon sisällä. Hyvä uutinen vaatii asioiden suhteuttamista, jotta vastaanottajat ymmärtävät tapahtumat ja asiat kokonaisvaltaisesti sekä niiden merkityksen. (Huovila 2005: 70–71.)

Uutiskriteerit ovat niitä valintakriteerejä, joiden pohjalta toimittaja ja uutistoimitus valitsevat julkaistavan tiedon toimitustyössä (Huovila 1996: 87.) Yksi uutiskriteereistä on läheisyys, lähellä tapahtuneet asiat kiinnostavat enemmän. Maantieteellisen läheisyyden lisäksi uutinen voi olla myös kulttuurisesti läheinen eli lukija kokee olevansa osallisena uutisoitavassa tapahtumassa. (Huovila 1996: 91.) Uutinen on yhteydessä ympäristöönsä ja sijoitettuna siihen sosiaaliseen ja kulttuuriseen tilaan, jossa se kerrotaan (Kantola 1996: 159). Burns (2002: 77) näkee uutisen heijasteena siitä sosiaalisesta ja kulttuurisesta ympäristöstä, jossa se on syntynyt. Katastrofiuutisointikin on kytkeytyneenä aina toimittajan kulttuuriseen kontekstiin ja kertoo jonkinlaisesta muutoksesta.

Uutiset ovat tulosta ammatillisesta prosessista, jossa uutisarvollinen informaatio seulotaan muusta informaatiosta. Nämä valinnat eivät ole objektiivisia vaan tasapainottelua ammatillisten, eettisten ja kaupallisten arvojen välillä. (Burns 2002: 77.) Uutinen ei kerro koskaan kaikkea, vaan osan asioista ja tapahtumista. Uutista kirjoittaessaan toimittaja pyrkii valitsemaan aineistostaan mielenkiintoisimmat ja tärkeimmät asiat. (Huovila 1996: 15.) Täten Aasian katastrofiuutisistakaan ei voi saada kaikkea tietoa tapahtumasta, vaan ainoastaan palasia ja tärkeimpiä (toimittajan mielestä) kohtia. Uutinen voidaan myös linkittää asiaan jonkin henkilön kautta eli henkilöidä. Henkilöiminen on hyvä keino saada uutiseen koskettavuutta tai läheisyyden tunnetta. (Huovila 1996: 19.) Henkilöimistä tapahtui myös katastrofiuutisoinnissa. Esimerkiksi julkisuuden henkilöitä, jotka olivat selvinneet hyökyaallosta, haastateltiin ahkerasti.

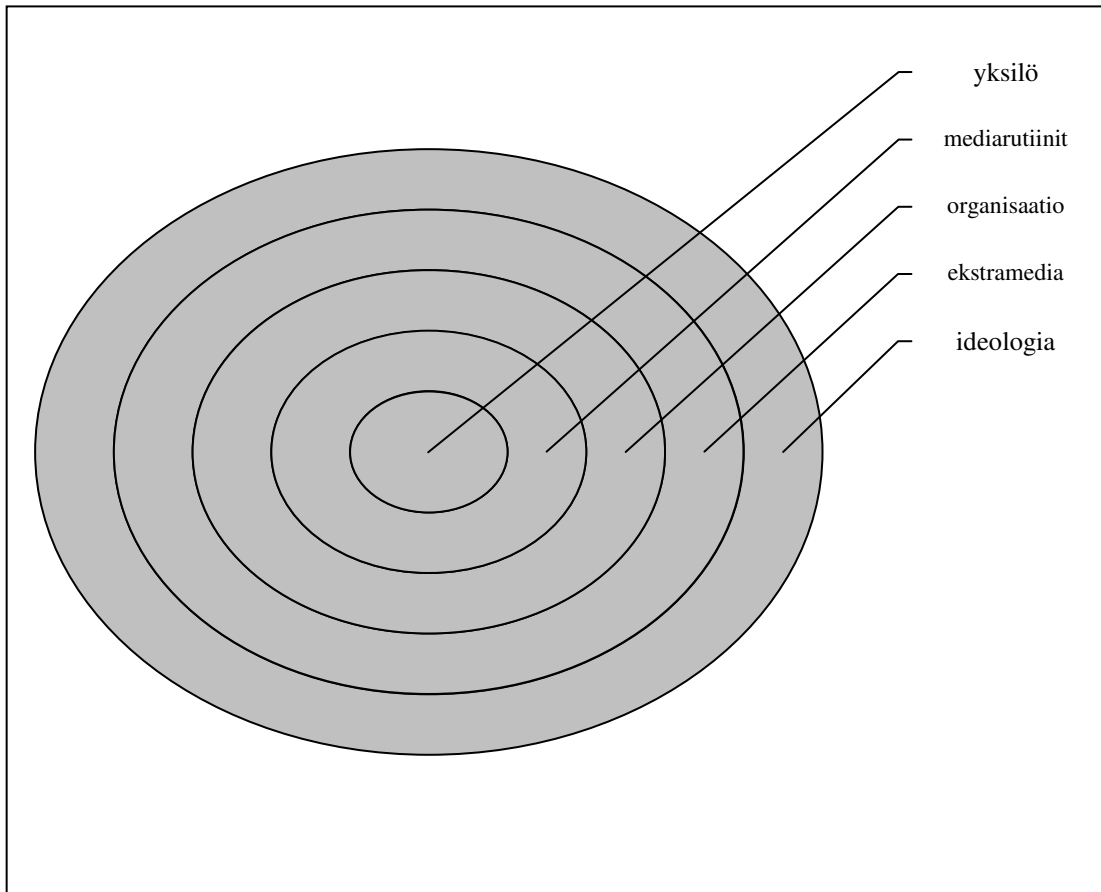
Perinteisinä uutiskriteereinä on pidetty vaikutusta, läheisyyttä, ajankohtaisuutta, huomattavuutta, epätavallisuutta ja uutuutta sekä konfliktia. Uutinen on sitä tärkeämpi, mitä useampaan ihmiseen sen kertoma asia tai tapahtuma vaikuttaa. Lisäksi uutinen on sitä isompi, mitä lähempänä sen tapahtumat yleisöstä ovat. Ajankohtainen ja juuri tapahtu-

neesta kertova uutinen on parempi kuin vanhan tapahtuman kertaus. Huomattavuutta uutinen saa, kun se kertoo kuuluisasta henkilöstä tai instituutiosta. Uusi ja epätavallinen asia tai tapahtuma on useimmiten yleisöä kiinnostava uutinen. Myös konfliktit, kuten sodat ja rikokset ovat yleisöä kiinnostavia uutisaiheita. (Brooks, Kennedy, Moen & Randy 1988: 4.) Aasian hyökyaaltokatastrofi täytti kaikki uutiskriteerien vaatimukset niin vaikuttavuudellaan kuin epätavallisuudellaankin. Tämän vuoksi se nousi tapahtuman jälkeisinä viikkoina medioiden ykkösuutiseksi.

2.2.1 Mediarutiinit

Uutisten tuotanto edellyttää rutiineja, sillä toimittajat eivät voi tehdä juttujaan kaikista tarjolla olevista aiheista tai välittää niissä kaikkia mahdollisia näkökulmia. Journalistit joutuvat tekemään paljon valintoja ja nopeita arvioita asioiden ja ilmiöiden välillä, jolloin ammatillisilla rutiineilla eli toistuvilla käytänteillä on suuri merkitys. (Mörä 1999: 86-87.) Kriisiuutisointi vaatii erityisesti rutiininomaista työskentelyä, sillä tilanne on uusi ja siitä on saatava nopeasti tietoa eteenpäin. (Raittila 1996:16). Rutiininomainen työskentely tarkoittaa esimerkiksi uutisten valintaa tiettyjen uutiskriteerien mukaan, uutisten kirjoittamista tiettyyn tapaan sekä rutiinilähteiden, kuten viranomaisten, käyttöä (Mörä 1999: 86).

Shoemaker ja Reese (1996: 105) tarkastelevat mediarutiineja portinvartijana näkökulmasta. Journalistit valitsevat juttujen näkökulmat ja esimerkiksi sanomalehti päättää, mitkä jutut pääsevät sen sivuille. Ammatilliset asetelmat rajoittavat niin journalistien kuin organisaatioidenkin päätöksiä. Nämä rutiinit takaavat, että media pysyy ennalta-arvattavana ja täten vaikeasti uhattavana instituutiona. Rutiinit ovat tärkeitä, sillä ne vaikuttavat siihen, miten todellisuus mediassa esitetään. (Emt 106–108.) Shoemaker ja Reese (1996) kuvaavat mediarutiinien vaikutusta hierarkkisena mallina (ks. kuvio 2). Tässä mallissa muita journalismin sisältöön vaikuttavia tekijöitä ovat yksilötason tekijät, organisaatio (esimerkiksi sanomalehti), ekstramediat (median ulkopuoliset tekijät) sekä yhteiskunnassa vallitseva ideologia.

Kuvio 2. Shoemakerin ja Reesen hierarkkinen malli mediarutiineista (1996).

Yksilötasolla median sisältöön vaikuttavat journalistin arvot ja asenteet sekä esimerkiksi koulutus ja kulttuuritausta. Mediarutiineja ovat esimerkiksi uutiskriteerit, tietotoimistojen vaikutus ja käyttö, rutiinilähteiden käyttö sekä vertailu toisiin viestimiin. Organisaatiotasolla vaikuttavat organisaation tavoitteet, taloudelliset tekijät ja omistussuhteet. Median ulkopuolisia vaikuttajia ovat muun muassa lähteet, yleisö, kilpailijat, mainostajat ja lainsäädäntö. Ideologisella tasolla journalismin sisältöön vaikuttavat koko ympäröivän yhteiskunnan arvot ja valtasuhteet. (Ks. Shoemaker & Reese 1996.) Shoemakerin ja Reesen hierarkkinen malli rakentuu siten, että alemman tason tekijät sisältyvät ylemmän tason tekijöihin. Näin ideologia vaikuttaa kaikkiin median sisältöä sääteleviin tekijöihin.

Möra (1999: 221) arvostelee Shoemakerin ja Reesen mallia sen staattisuudesta ja jäykkyydestä. Malli ei ota Mörän mukaan huomioon, että erilaisissa juttutyypeissä eri tasot vaihtelevat. Esimerkiksi hirvikolariuutisessa mediarutiinit määrittävät sisältöä enemmän kuin ideologia. (Emt 221.) Möra (1999: 221) huomasi EU-journalismia tutkiessaan, että

eri tasojen merkitys voi vaihdella myös eri aikoina. Hänen mukaansa EU-journalismin sisällön kontrollointi lisääntyi selvästi EU-organisaation taholta kansanäänestyksen lähestyessä. Täten alemman tason tekijät voivat vaikuttaa myös ylempään tasoon, jolloin esimerkiksi mediarutiinit vaikuttavatkin poliitikkoihin (ekstramedia) eikä ainoastaan toisin päin. (Emt 221.)

Tutkimuksessani ideologia on sekä mediarutiinien tuote että paljastaja. Tällöin voidaan katsoa, että rutiinit vaikuttavat myös journalismin sisältämään ideologiaan eikä ainoastaan yksilöön eli toimittajaan. Tutkimukseni lähteekin ensin hahmottamaan ideologiaa ja sen kautta mediarutiineja, joilla on voinut olla vaikutusta uutisoinnin ideologisuuteen. Mediarutiinien hahmottaminen jälkikäteen ideologian kautta ei välttämättä onnistu kaikilta osin, sillä en pääse tarkastamaan, miten uutiset on todellisuudessa kirjoitettu. Voin silti hahmottaa esimerkiksi uutistoimistojen ja kirjeenvaihtajien vaikutusta uutisiin sekä tätä kautta näkökulmiin. Käsittelen ulkomaan uutisoinnin työrutiineja luvussa 2.2.2. Voin myös tutkia määrittely-, keruu- ja esitystaparutiineja sekä niiden vaikutuksia uutisten ideologisuuteen.

Möra (1999: 86) nimittää uutisoinnin rutiineja mediarutiineiksi, jotka hän jakaa kolmeen vaiheeseen: 1) aiheen määrittelyyn ja valintaan eli *määrittelyrutiineihin*, 2) aineiston hankintaan eli *keruurutiineihin* ja 3) jutun muotoiluun eli *esitystaparutiineihin*. Määrittelyrutiinit ovat rutiineja, joiden kautta journalisti pystyy melko nopeastikin hahmottamaan, onko jokin asia uutisoinnin arvoinen (emt: 106). Tämä valinta perustuu uutiskriteereihin, jotka esittelin aiemmin luvussa 2.2.

Keruurutiinit varmistavat, että toimitukset saavat perusaineistonsa taloudellisesti ja kattomasti. Yksittäiselle journalistille tämä tarkoittaa sitä, että hän saa päivittäisen tuotantovelvoitteensa täytettyä. Keruurutiinit määrittävät lähteet, joita uutisoinnissa käytetään. Yksi tärkeimmistä lähteistä on uutistoimistot, jotka helpottavat suuresti viestimien tiedonsaantia. Toisena tärkeänä lähteenä toimivat eliittilähteet, kuten viranomaiset, poliitikot ja asiantuntijat sekä suuret talousvaikuttajat. Journalistit ovat riippuvaisia myös toisistaan. Kilpailutilanteesta huolimatta viestimet tukevat toisiaan ja kierrättävät informaatiota. (Möra 1999: 107–111.)

Esitystaparutiinit muodostuvat niistä rutinoituista tavoista, joilla journalisti kertoo asiansa. Nämä muoto- ja rakennekonventiot määrittelevät osaltaan, mitkä seikat nousevat tärkeiksi ja miten todellisuus muunnetaan journalistiseksi tuotteeksi. (Mörä 1996: 111; 1999: 127.) Mörä (1999: 129–139) nostaa EU-journalismista tekemässään tutkimuksessa esille esitystaparutiineista yksinkertaistamisen ja konfliktin rakentamisen sekä objektivoinnin. Yksinkertaistamisella ja konfliktin rakentamisella journalisti rajoittaa uutisen kohteena olevien aiheiden ja tapahtumien laajuutta sekä moniselitteisyyttä. Journalistin on usein rajattava näkökulmaansa kahden kilpailevan näkökannan taisteluksi tai tyypistettävä totuus ääripäiden keskiarvoksi, sillä uutisella on rajattu laajuus ja tapahtumissa on yleensä osallisena lukuisia eri tekijöitä ja näkökantoja. (Mörä 1999: 130.) Objektivointi on journalistiseen esitystapaan liittyvä keino, jolla viestimet pyrkivät antamaan itsestään puolueettoman kuvan (Mörä 1999: 134). Esimerkiksi sitaattien käyttö on hyvin yleinen puolustusstrategia. Asioiden kertominen lähteitä siteeraamalla suojelee niin journalistia kuin organisaatiotakin vastuusta (Mörä 1996: 112).

Tutkimuksessani tarkastelen määrittelyrutiineja uutisten aiheidenvalinnan kautta, keruuruutiinit saan selville käytettyjä lähteitä tarkastelemalla. Esitystaparutiineja uskon löytäväni kielellisiä valintoja ja näkökulmia tarkastelemalla.

2.2.2 Ulkomaanuutisointi

Ulkomaanuutisilla katsotaan olevan vaikutusta suuren yleisön käsityksiin muista maista ja kulttuureista sekä ulkopoliitikasta (Pietiläinen 1998a: 15), koska ne ovat usein ainoita lähteitä, joista saamme tietää näistä asioista. Tämän vuoksi on tärkeää tarkastella, millä tavoin ulkomaanuutiset rakentuvat, mitkä ovat niiden taustatekijät ja lähteet. Ulkomaanuutisoinnissa lähtökohdat ovat huomattavasti erilaiset kuin kotimaanuutisoinnissa, jossa lähteet ja aiheet ovat lähellä ja jopa omin silmin nähtävissä. Myös kirjeenvaihtajien työnkuva ja työolot ovat huomattavasti erilaisia kuin toimituksessa kotimaassa. Ulkomaanuutisointiä hallitsevat suurelta osin kansainväliset uutistoimistot.

Ulkomaan uutisoinnissa uutiskriteerit ovat melko samankaltaiset kuin kotimaan uutisoinnissa. Ulkomaan uutisoinnissa korostuu kuitenkin konfliktien ja kielteisten tapahtumien merkitys (Pietiläinen 1998a: 39). Vuonna 1995 tehdyn uutisvirtatutkimuksen mukaan valtaosa tutkituista ulkomaan uutisista käsitteli konflikteja, sotaa ja terrorismia sekä politiikkaa ja taloutta (Pietiläinen 1998b: 73). Yksi tärkeimmistä ulkomaan uutiskriteereistä on ollut ainakin vuoteen 1995 asti kulttuurinen läheisyys eli historiallisten, taloudellisten ja poliittisten siteiden merkitys. Oman maan osallisuus on kulttuurisen läheisyyden kaltainen ilmiö. Tapahtuman uutisarvo kasvaa, kun se liittyy oman maan toimintaan tai kansalaisiin. (Pietiläinen 1998a: 31–32.) Kulttuurisesti läheisistä maista tai maista, joiden tapahtumissa oma maa on osallisena, kertovat uutiset ovat pehmeitä ja käsittelevät pääsääntöisesti tavallisia ihmisiä ja epävirallisia toimijoita. (Pietiläinen 1998c: 101–102). Uskalin (2007: 18) mukaan tämän vuosituhannen ulkomaan uutisia ovat hallinneet Lähi-idän sodat, Yhdysvallat sekä Aasia. Vastaavasti Bosnian uutisointi on vähentynyt. Ulkomaantoimitusten uutiskriteerit ovat hyvin moniselitteisiä, ja toimittajat työskentelevät monien tiedostamattomien ja tiedostettujen vaikutusten alaisina. Monesti myös aikoina, jolloin tietoa on vähän saatavilla ja todellisuus on vaikeasti hahmotettavissa. (Emt: 9.)

Juttujen aiheet ja sisältö määräytyvät osittain sen mukaan, mitä lähteitä toimittaja voi käyttää (Rosenberg 1998: 115). Kansainvälisillä uutistoimistoilla on kirjeenvaihtajien ohella suuri merkitys ulkomaan uutisten synnyssä. Ulkomaantoimittajat käyttävät lähteenään usein kansainvälisiä uutistoimistojen aineistoja. Näistä aineistoista on myös huomattavissa, mikä uutinen milloinkin on tärkeä. (Rantanen 1998: 44.) Suurien kansainvälisten uutistoimistojen uutisvalinnat ohjaavat näin tiedotusvälineiden ulkomaan uutisten valintaa ja sisältöjä. Erityisesti uutiseksi päätyvät jutut, joista on saatavilla myös kuvamateriaalia. (Sipola 1998: 88–89.) Uutistoimistojen käyttö sekä informaation kierrätys ulkomaantoimittajien välillä voi johtaa, varsinkin kriisitilanteissa, huhujen ja epävarman tiedon esittämiseen luotettavan faktana. Tämä informaation kierrätys johtaa myös yhden maailmankuvan dominoivuuteen uutisoinnissa. (van Ginneken 1998: 135.)

Kirjeenvaihtajien merkitys ulkomaan uutisoinnissa vaihtelee kirjeenvaihtajan asemanpaikan mukaan. Varsinkin lähialueilla kirjeenvaihtajan rooli korostuu, sillä suuret uutis-

toimistot eivät välttämättä kata juttutarjonnallaan näitä alueita riittävässä määrin. Suomalaisella kirjeenvaihtajalla on suomalainen näkökulma tapahtumiin, olipa hän missä tahansa. Tämän vuoksi hän palvelee yleisöä useimmiten paremmin kuin etäisemmästä näkökulmasta tuotettu kansainvälisten uutistoimistojen raportointi. (Rosenberg 1998: 135.) Ikävä kyllä suomalaista näkökulmaa ei kaipaakaan muu kuin suomalainen, minkä takia on tärkeää, että meillä on riittävän vahvaa suomalaista ulkomaanuutisosaimista. Pelkkä kansainvälisten uutistoimistojen ja kirjeenvaihtajien käyttö voi vinouttaa ulkomaanuutisointia ja suomalainen näkökulma häviää siitä kokonaan. (Uskali 2007: 13; 17–19.)

Myös ulkomaantoimittajien työ vaatii toimivia rutiineja. Käytännössä tämä tarkoittaa kansainvälisten uutistoimistojen välittämän uutisvirran seuraamista ja niiden tekemien painotusten hyväksikäyttöä. Toimittajien riippuvuus toisistaan voi aiheuttaa ulkomaanuutisten painotusten, vinoumien ja katvealueiden moninkertaistumisen. Varsinkin kriisiuutisoinnissa varaudutaan johtoasemassa olevien viestimien tietoon. Myös kirjeenvaihtajat seuraavat kansainvälisiä uutistoimistoja, mutta ovat myös yhteydessä kotitoimitukseen, tekevät juttumatkoja ja haastatteluja sekä seuraavat asemamaan joukkoviestimiä. Kirjeenvaihtaja on jutuntekovalmiudessa koko ajan. (Uskali 2007: 53–55.)

2.2.3 Katastrofiuutisointi

Katastrofin voidaan luonnehtia olevan yhtäkkiä tapahtuva, arkielämän keskeyttävä tuhoisa tapahtuma, jota ei normaali pelastus- ja korjauskoneisto pysty ”hoitamaan”. Katastrofi vaatii niin materiaalisia vahinkoja kuin ihmishenkiäkin. Se uhkaa olemassaoloamme, identiteettiämme, merkityksellisyyttämme ja turvallisuuttamme. Katastrofin kohtaaminen voi johtaa eritasoisin shokkitiloihin. (Dyregrov 2002: 9.) Tiedotusvälineillä on merkittävä rooli ihmisten mielessä tapahtuvan psyykkisen käsittelyn tukemisessa. Kauheakin tapahtuma on kohdattava ja osaltaan tämä tapahtuu medioiden välittämien uutisten kautta. Uutiset antavat katastrofille kasvot. (Saari 2005: 24–26.)

Suuronnettomuudet ovat journalismille suuri haaste. Yllätykselliset, selkeät ja draamatitiset tapaukset sopivat hyvin uutisen muottiin, koska normaalista poikkeavat tapahtumat

saavat journalismin tuntumaan erityisen tärkeältä. (Koljonen & Kunelius 2005: 34.) Katastrofiuutisointi on usein journalististen rutiinien tuotosta. Nopeassa tempossa kirjoitetut uutiset paljastavat kansallisia ja kulttuurisia ajattelumalleja. (Raittila 1996: 16.) Mediarutiinit voivat myös vinouttaa joukkoviestimien sisältöä. Rutiinien vuoksi jotkin piirteet saavat jutuissa korostetun aseman. Pahimmillaan rutiinit alkavat määritellä sisältökriteerejä. (Möra 1996: 113.)

Katastrofiuutisointi, kuten muukin uutisointi pilkkoo uuden ja oudon palasiksi sekä kuvaa ja normalisoi sitä. Oleellisinta ei välttämättä ole katastrofista saatu uusi tieto, vaan tyydytys, jonka uutinen antaa lukijalle herättämällä ensin kysymyksen ja antamalla siihen vastauksen. (Ks. Kantola 1996: 160.)

Toimittajille ei usein, varsinkaan onnettomuus- tai kriisitilanteissa, riitä ainoastaan tapahtumien tekninen kuvailu, vaan he haluavat juttuihin mukaan tapahtumassa mukana olleita, syyllisiä, auttajia ja uhreja. Tapahtumille pitää saada juoni ja mahdollisimman paljon taustatietoja aiemmista tapauksista. Konkreettinen tapa kertomuksen luontiin on uhrin haastattelu, jolloin jutun näkökulma kääntyy uhrin näkökulmaksi. (Lehtonen 1999:72–73.) Katastrofia voi luonnehtia eräänlaiseksi suureksi onnettomuudeksi. Koljonen ja Kunelius (2005: 39) ovat myös jakaneet onnettomuuteen viittaavan uutisen näkökulmat kolmeen osaan. Mediassa onnettomuutta ei voi olla ilman uhreja, jotka ovat kuolleita tai loukkaantuneita. Myös edellisten omaiset ja läheiset ovat uhreja. Toiseksi journalismilla on tapana etsiä vastuunkantajaa, joka voi olla yksilö, organisaatio tai koko yhteiskunta. Kolmas onnettomuus uutisen puoli on seuraukset ja niiden hoito. (Emt.) Edellä mainittuja osapuolia käytetään mediassa lähteinä, jolloin medioiden käyttämät keruurutiinit korostuvat. Kerroin keruurutiineista luvussa 2.2.1.

Aasian hyökyaaltokatastrofiakin voidaan käsitellä onnettomuutena, sillä luonnonkatastrofille voidaan etsiä syyllisiä niin ilmansaasteista kuin ilmastonmuutoksistakin. Vaikka edelliset syylliset eivät sovi maanjäristyksen aiheuttajiksi, voidaan hyökyaallon tuhoista syyttää esimerkiksi puutteellista varoitusjärjestelmää. Syyllisiä voidaan myös etsiä katastrofin jälkeisiin ongelmiin, kuten tiedonvälityksen hitauteen tai avustuksen painopisteisiin.

3 KRIITTINEN TEKSTINTUTKIMUS

Käytän tutkimukseni analyysissä metodina kriittistä tekstintutkimusta sekä yhteiskuntatieteellistä että kielitieteellistä diskurssianalyysiä ja systemaattis-funktionaalista kieliteoriapiteoriaa, jota nimitän jatkossa SF-teoriaksi. SF-teoriasta käytän ideationaalista metafunktioteoriaa. Tässä pääluvussa käsittelen näiden teorioiden taustoja ja niiden keskeisimpiä käsitteitä.

Kriittisen tekstintutkimuksen voi katsoa syntyneen 1970-luvun Englannissa. Taustana tälle suuntaukselle on M.A.K. Hallidayn SF-teoria. Kriittisessä tekstintutkimuksessa pyrittiin paljastamaan kielen ja vallan sekä kielen ja ideologian välisiä suhteita. (Kalliokoski 1997: 18–19.) Lukijan osuus tekstin tulkinnassa on korostunut. Hänen mahdollisuuksia tulkita kieltä ja tehdä kielellisiä valintoja rajoittavat hänen sitoutumisensa sosiaaliseen yhteisöön sekä arvo- ja uskomusjärjestelmät. (Kieli ja sen kieliopit 1996:106–107.) Kalliokosken (1997: 20) mukaan suomalainen tutkimus on lähinnä kriittistä tekstintutkimusta, eikä niinkään kriittistä diskurssianalyysiä. Kriittinen tekstintutkimus on diskurssianalyysiä suppeampi. Diskurssianalyysillä voidaan tarkoittaa laajimmillaan kielenkäytön, kirjoitettujen tekstien, keskustelujen ja jopa kokonaisten viestintätapahtumien tutkimista (Luukka 2000: 133–134). Hiidenmaan (2000: 165) mukaan myös teksti voi olla muodoltaan puhetta tai kirjoitusta. Hän näkee tekstin tärkeimpänä tuntomerkkinä materiaalisuuden, joka on aikaan, paikkaan, tilanteeseen tai henkilöihin sidoksissa oleva hahmo tai olomuoto. Tekstintutkimuksen kautta voi tutkia niin keskusteluja, esitelmiä kuin televisioväittelyitäkin. (Emt.)

Kriittisessä tekstintutkimuksessa tarkoitus on löytää ennen kaikkea luonnollistuneita merkitysrakenteita ja piilotekstejä. Tarkoituksena ei ole arvostella sisältöjä, vaan huomata syy-seuraus-suhteet, joihin erilaiset kielenkäyttötavat ovat sidoksissa. (Pääkkönen & Varis 2000: 97.) Voidaan katsoa, että konteksti on kielenkäytön ympäristö. Kielen ulkoinen sosiaalinen konteksti vaikuttaa kielen käyttöön, kun taas kielen käyttö muovaa todellisuutta. (Heikkinen 2000: 119.)

Tutkimukseni on kriittistä tekstientutkimusta, mutta koska tarkoituksena on löytää näkökulmia ja näitä kantavia diskursseja, on se myös diskurssianalyysiä. Päämääränä ei ole kuitenkaan löytää riistosuhteita tai erityisiä valtasuhteita, vaan tutkia kielellisiä valintoja jotka paljastavat ideologioita. Seuraavissa luvuissa määrittelen diskurssin ja merkityssysteemin tarkemmin sekä käsittelen kielitieteellisen ja yhteiskuntatieteellisen diskurssianalyysin keinoja kriittisessä tekstintutkimuksessa.

3.1 Kielitieteellinen ja yhteiskuntatieteellinen diskurssianalyysi

Tutkimukseni on sekä kielitieteellistä, että yhteiskuntatieteellistä diskurssianalyysiä, sillä SF-teorian kautta tutkin Asian hyökyaaltokatastrofin käsittelyä kielellisistä lähtökohdista mutta myös toimittajien luomia näkökulmia yhteiskunnasta päin. Analyysini on myös kriittistä. Kriittiseksi sen tekee ennakko-oletus ideologisten piirteiden ja niihin vaikuttavien rutiinien olemassaolosta. Olen kuitenkin avoin aineistolle ja annan myös mahdollisten ennakko-oletusten vastaisten tulosten päästä esille. (Ks. Jokinen ym. 1999: 87.)

3.1.1 Diskurssi ja merkityssysteemi

Diskurssi on tapa käyttää kieltä (van Dijk 1985: 1-2), mutta myös tapa puhua jostakin asiasta tai ilmiöstä (Väliverronen 1998: 20). Luukka (2000: 135, 154) on todennut diskurssin syntyvän ihmisen mielessä tiedon prosessoinnin tuloksena, mutta se voidaan määritellä myös jonkin yhteisön sosiaalisesti käytänteeksi. Kielitiede näkee diskurssin kielellisenä prosessina, kun taas yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta diskurssilla on sosiaalisia vaikutuksia ympäröivään maailmaan ja niihin asioihin ja ilmiöihin, joista puhutaan tai kirjoitetaan. Erilaiset näkemykset realisoituvat erilaisissa kielenkäytöissä eli diskursseissa. (Pietikäinen 2000: 192.) Esimerkiksi katastrofidiskurssi on kielitieteen kannalta tietynlainen tapa kirjoittaa uhreista ja selvinneistä. Sosiaalisessa mielessä katastrofidiskurssi voi aiheuttaa ahdistusta tai mahdollisesti jopa huojennusta lukijassa tai kuulijassa. Erilainen näkemys voi syntyä katastrofidiskurssista turistin omaiselle ja katastrofissa olleelle. Kieli ei ole kontekstiton tyhjiö, vaan se on aina jonkin diskurssin

alainen ja toimii näin instituutioiden ja sosiaalisten systeemien ideologioiden äänitorvena (Simpson 1993: 6). Pidän Helsingin Sanomia instituutiona, jonka äänitorvena sen uutisissa olevat diskurssit ovat.

Diskurssi koostuu merkityssysteemeistä (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993: 18–19). Merkityssysteemi on jokin asia tai kohde, jota tekstissä käsitellään, joka on muotoutunut kirjoittajan omien käsitysten mukaan. Merkityssysteemejä voi olla tekstissä useampia, ja ne avautuvat lukijalle vasta useamman lukukerran jälkeen. Merkityssysteemien avulla on mahdollista hahmottaa eli merkityksellistää tekstissä rakentuva sosiaalinen todellisuus. (Jokinen ym. 1993: 17–20 ; Jokinen 1999a: 39–41.) Mitään ilmiötä ei voi kuitenkaan merkityksellistää etukäteen, vaan merkitys muodostuu sosiaalisessa toiminnassa, kuten kieltä käytettäessä (Valtonen 1998: 98; Jokinen & Juhila 1999: 54).

Asioiden ja ilmiöiden merkityksellistäminen on käynnissä kahdella tavalla. Yhtäältä vaikiintuneen prosessin kautta, jolloin selviydymme arkielämästä erottamalla järjellisen järjettömästä. Toisaalta merkitysten rajat ovat hämärät, merkitysten rajat muuttuvat, merkitykset ovat moninaisia ja uusia merkityksellistämisen tapoja syntyy. (Jokinen 1999a: 39.) Merkitysten muodostaminen esimerkiksi teksteistä on näin ollen suhteellisen subjektiivista ja myös diskurssit, joita merkitysten kautta syntyy, ovat puhujan tai kirjoittajan henkilökohtaisia näkemyksiä asioita tai ilmiöistä. Näkökulmien takana on uskomusten ja arvojen muodostama kokonaisuus, ideologia (Kalliokoski 1997: 2). Kuten aiemmin jo kuvasin, katastrofidiskurssi on aivan erilainen esimerkiksi omaisensa menettäneelle suomalaiselle kuin kotinsa ja sukunsa menettäneelle thaimaalaiselle. Tämä näkemys ei johdu ainoastaan menetyksen määrästä, vaan myös esimerkiksi kulttuuri- ja ideologiaeroista.

3.1.2 Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysin avulla merkityksellistäminen puretaan niin sanotusti päinvastaisesta suunnasta diskurssin syntymisestä katsottuna. Merkityssysteemit eivät kuitenkaan ole lähtöisin yksittäisten yksilöiden päästä, vaan ne ovat rakentuneet osana erilaisia sosiaalisia käytäntöjä (Jokinen ym. 1993: 21). Toimittajan tuottama diskurssi ei siis ole vält-

tämättä hänen yksin tuottamansa, vaan siihen vaikuttaa koko ympäröivä maailma. Diskurssianalyysille ominaista on ulkoisen maailma merkityksellistämisen eli konstruktioiden esiin saattaminen ja erittely (Fairclough 1992: 41). Toimittaja ei siis keksi itse katastrofidiskurssia, vaan se muotoutuu hänen kulttuurinsa, ideologiansa, oman identiteettinsä ja muun muassa mediarutiinien kautta.

Diskurssianalyysi on metodina moninainen, sillä se on imenyt vaikutteita antropologiasta, semiotiikasta, kirjallisuudentutkimuksesta, (kriittisestä) lingvistiikasta, sosiologiasta, sosiaalipsykologiasta sekä sosiaalipolitiikasta (Valtonen 1999: 96). Diskurssianalyysi voi olla joko kielitieteellistä tai yhteiskuntatieteellistä. Kielitieteellinen diskurssianalyysi tutkii ilmiöitä kielen kautta. Yhteiskuntatieteellinen diskurssianalyysi lähestyy kieltä sosiaalisista rakenteista ja ilmiöistä päin. Kriittisen diskurssianalyysin voidaan katsoa olevan sekä kielitieteellistä että yhteiskuntatieteellistä. Lingvistisen analyysin kautta saadaan tietoa ilmiöiden diskursiivisesta puolesta, yhteiskuntatieteellinen näkökulma liittyy kielen ilmiöt suurempiin yhteyksiin. (Pietikäinen 2000: 192–193.)

Kriittisessä diskurssianalyysissä huomion keskipisteenä ovat kielenkäyttö ja valtasuhteet. Tutkimuskohteena onkin se, miten yhteiskunnan valtasuhteita pidetään yllä. (Valtonen 1999: 97; Jokinen ym. 1993: 10.) Kriittinen diskurssianalyysi eroaa diskurssianalyysistä siinä, että diskurssianalyysi pyrkii erottelemaan sosiaalista todellisuutta mahdollisimman yksityiskohtaisesti, kun taas kriittinen analyysi pyrkii paljastamaan erilaisia alistussuhteita ja stereotypioita (Jokinen ym. 1999: 85–87). Kriittisessä analyysissä painopiste on valtasuhteiden, ideologioiden ja diskurssin suhteiden paljastamisessa. Ideologia voidaan ymmärtää diskursiiviseksi prosessiksi, jossa kielen avulla esitetään tietty näkemys tapahtumasta tai ilmiöstä, ja tämä näkemys liitetään sosiaaliseen kontekstiin eli tiettyyn ihmisryhmään tai sosiaaliseen identiteettiin. (Pietikäinen 2000: 193, 202.) Kriittisessä tutkimuksessa, tutkija pyrkii huomioimaan syy- ja seuraussuhteita, jotka ovat sidoksissa sosiaalisiin käytäntöihin ja kielenkäyttötapoihin (Fairclough 1997: 75).

3.1.3 Systeemis-funktionaalinen kielioppi ja ideationaalinen metafunktio

Systeemis-funktionaalinen kielioppi näkee ihmisen toimijana sosiaalisessa yhteisössä ja kielen yhtenä sosiaalisen toiminnan muodoista (Luukka 2000: 89). Kielen funktio on vaikuttaa koko kielisysteemiin ja rakentaa sitä. Kieli luo mallin todellisuudesta ja lauseet antavat todellisuudelle muodon. Kieli siis muokkaa maailmankuvaa tekstien kautta, ja tekstit muokkaavat kielisysteemiä. (Halliday 1985: xiii).

Funktio on kielen käytön synonyymi, mutta Hallidayn teoriassa analyysin kohde ei ole ainoastaan käytön vaihtelu, vaan koko kielen ja sen organisoitumisen vaihtelu (Heikkinen 1999: 40). Funktionaalisesta näkökulmasta kielen keskeisin tehtävä on merkitysten luominen ja kielitieteen tehtävä on vuorovaikutustilanteissa rakentuvien merkitysten tutkiminen (Luukka 2000: 138). Kieli välittää tietoa, tunteita, arvoja ja asenteita, ja sosiaalinen kieli on kehittynyt tyydyttämään inhimillisiä tarpeita ja täten järjestäytynyt funktionaalisesti (Heikkinen 1999: 21).

Mustajoki (1993: 9) näkee funktionaalisen kielen lähtökohtana merkityksen. Teksti heijastaa puhujan tai kirjoittajan näkökulmaa. Perinteiset kieliopilliset rajat menettävät hänen mukaansa merkityksensä, koska olennaisinta on merkitys, ei keinot eli pintatason kielelliset keinot (emt. 11). Heikkisen (1999: 22) lähtökohtana ovat sosiaaliset suhteet, joita kielenkäytöllä vahvistetaan, luodaan ja ylläpidetään. Funktionaaliset selitykset etsivät kielen ja kontekstien suhteita. Kielellä ei ole mieltä, jos sillä ei ole kuulijaa tai lukijaa. (Emt.)

Halliday (1985: xii) jakaa kielen perusfunktiot ideationaaliseen, interpersonaaliseen ja tekstuaaliseen funktioon. Nämä kielen funktiot vastaavat diskurssin *alaa*, *sävyä* ja *tappaa*. Diskurssin *ala* tai *kenttä* viittaa sosiaaliseen kanssakäymiseen tai sosiaaliseen tilanteeseen. Diskurssin *sävy* viittaa osallisiin, heidän luonteeseen sekä statuksiin eli suhteisiin. Diskurssin *tapa* tai *asu* viittaa kielen tehtäviin ja siihen kohdistettuihin odotuksiin

sen käyttäjiltä eli kielen merkitykseen tietyssä tilanteessa. (Halliday 1978: 189.)¹ Kielen funktiot toteutuvat niin merkityksen kuin muodonkin tasolla. Merkityksen tasolla analysoidaan tekstien semanttista puolta, kuten ihmisten osallisuutta prosesseihin. Muodon tasolla tutkittavana voi olla esimerkiksi sanasto. (Halliday 1985: xiii-xxxv) Tässä tutkimuksessa keskityn kielen alaan eli ideationaaliseen funktioon, joka muodostuu nimeämisestä ja prosesseista, jotka tuottavat ideologisia merkityksiä.

Kielen ideationaalisen funktion avulla voidaan tarkastella, miten teksteissä nimitetään kohdetta ja miten nämä kohteet (esim. ihmiset) toimivat prosesseissa ja millaisissa prosesseissa he ovat mukana (Heikkinen 1999: 115). Näiden prosessien eli transitiivisuuden analysoinnin avulla luokitellaan todellisuutta (Kalliokoski 1997: 24). Ideationaalisen metafunktion analyysi eli sisällön analyysi kuvaa tekstin aihepiiriä. Tämä analyysi paljastaa, millaisia tarkoituksia, toimintoja, toimijoita ja suhteita tekstin maailmassa luodaan. Teksti ei siis viittaa todelliseen maailmaan, vaan se voi konstruoida aivan uudenkin maailman. Aivan uudenlainen teksti voi saada lukijansa näkemään maailman uudella tavalla. Teksti luo tulkinnan maailmasta, ei heijasta valmista maailmaa. (Hiidenmaa 2000: 174.) Kalliokosken (1997: 20) mukaan ideationaalinen metafunktionalyysi perustuu erityisesti nimeämiseen ja prosessien kuvaukseen. Prosessit kuvaavat, millaisesta toiminnasta on kyse ja millaisia prosessiin osallistujat ovat. Nimeämisen kautta tapahtuva kategorisointi on vahvasti yhteydessä kirjoittajan tai puhujan näkökulmaan. Samoin se, miten hän kuvaa prosesseja ja niissä olevia kohteita. (Emt.) Seuraavissa luvuissa käsittelem nimeämistä ja transitiivisuutta tarkemmin.

3.1.3.1 Nimeäminen

Nimeämisen avulla kirjoittaja tai puhuja antaa tapahtumalle tai prosessiin osallistuville henkilöille määritelmiä ja nimiä. Samalla tapahtuva kategorisointi kytkee kirjoittajan tai puhujan näkökulman ja mielipiteen viestintätapahtumaan. Nimeäminen on kielellinen

¹ Käsitteiden suomennokset vaihtelevat. Esimerkiksi Heikkinen (1999) ja Luukka (2000) käyttävät kielen funktioista eri termejä. Heikkinen (1999: 41) ilmoittaa, että käsitteiden suomennokset eivät ole täysin vakiintuneet ja niistä käydään keskustelua. Luukka (2000: 140) käyttää myös diskurssin tilalla kontekstia. Ymmärrän kuitenkin sosiaalisen vuorovaikutustilanteen tässä yhteydessä sekä kontekstiksi että diskurssiksi.

valinta, joka välittää kirjoittajan arvoja ja uskomuksia. Nimeämisellä voidaan vahvistaa tiedostaen tai tiedostamatta mielipiteen välittymistä. (Kalliokoski 1997: 20.) Kategorisointi on kielellinen prosessi, jossa asemoimme itsemme ja toisemme johonkin tilannekohtaisiin tarpeisiin luotuihin luokkiin. Kategoriat eivät ole pysyviä, vaan elävät tilanteiden mukaan. (Nikunen 2001: 33–34.)

Viestintätilanteissa syntyy jatkuvasti uusia kategorioita. Kategorisoinnin tuloksena tapahtuva nimeäminen on kielellistä valintaa. Kieli ja sanasto toimivat näin arvojärjestysten ja -luokkien ilmaisuvälineenä. Nimeämistä tarkastelemalla voidaan analysoitavia nimityksiä verrata jo olemassa olevaan ideologisen merkityksen saaneeseen kategoriaan. (Fairclough 1997: 42; Jokinen 1999b: 141–142.) Luokittelun ja nimeämisen jälkeen nimetyltä kohteelta voidaan odottaa samoja ominaisuuksia ja piirteitä kuin saman kategorian muilta jäseniltä (Nikunen 2001: 33–34.) Nimeämisellä on siis suuri rooli kohteen identifioimisessa ja määrittelyssä. Tutkimukseni kannalta nimeäminen on hyvin olennainen juuri kategorioimisensa takia. *Tappaja-aalto* on huomattavasti erilailla ideationaalisesti latautunut ilmaisu kuin *hyökyaalto*. Ne kuuluvat selvästi aivan eri kategorioihin ja ovat näin myös eriarvoisessa asemassa. Nimeäminen liittyy läheisesti prosesseihin, joissa toimijat ja osallistujat toimivat.

3.1.3.2 Transitiivisuus

Transitiivisuus kuvaa toimintaa. Verbi on transitiivinen, jos se saa objektin. Transitiivisuutta tutkimalla voidaan paljastaa, miten kirjoittaja suhteutuu kohteeseensa ja näin paljastaa kirjoittajan näkökulma sekä sen taustalla olevia ideologioita. (Fowler 1991: 70–74.) Transitiivisuusanalyysissä keskitytään kielen ulkoisesta maailmasta kertomiseen. Se mahdollistaa maailman ja kokemusten kuvaamisen. Kokemus muotoutuu merkitykseksi sanojen avulla, kokemuksen tulkinta on aina valinta. Kirjoittajan ja puhujan valinnat näkyvät kielen kautta lauseissa. Kielelliset valinnat tehdään aina kieliopin sisällä kulloisenkin sosiaalisen tilanteen mukaan. Kieli antaa useita eri mahdollisuuksia sanoa sama asia. Transitiivisuus koostuu prosesseista, niihin osallistujista sekä niihin liittyvistä olosuhteista. (Martin, Matthiessen & Painter 1997: 100–101; Vuori 2001: 105; Hakulinen & Karlson 1995: 34–35.)

Hallidayn (1985:107–109) mukaan transitiivisuuden prosessit jakautuvat kuuteen tyyppiin (ks. taulukko 1): **materiaalisiin, mentaalisiin, relationaalisiin, verbaalisiin, käyttäytymisen ja eksistentiaalisiin** prosesseihin. Materiaaliset prosessit kuvaavat ihmisen ulkopuolisia tapahtumia eli konkreettista tekemistä. Mentaaliset prosessit kuvaavat ihmisen sisäistä tietoisuutta, kokemukseen pohjaavaa maailmaa. Relationaalisten prosessien eli suhdeprosessien kautta opitaan yleistämään, suhteuttamaan kokemuksia, luokittelemaan, identifioimaan eli ymmärtämään eroja ja yhtäläisyyksiä. Verbaaliset prosessit ovat sanomista ja tarkoittamista, esimerkiksi *Poliisi kehotti poistumaan*. Käyttäytymisen prosessit purkavat fysiologisen tai mentaalisen tilan toiminnaksi, kuten esimerkiksi *haukkottelu*, joka ilmentää väsymystä tai tylsistymistä. Eksistentiaalisissa prosesseissa jokin asia on olemassa tai tapahtuu. (Emt.) Jokaiseen prosessityyppiin liittyy osallistuja ja olosuhteet. Osallistuja voi olla esimerkiksi tekijä, kohde tai kokija. Olosuhteita tekstissä ilmentävät aika, asiantila, mahdollisuus, näkökulma, osallistujien roolit, tapahtumapaikka, syy ja tapa. (Hakulinen & Karlson 1988: 34; Halliday: 1985: 149–161.) Taulukossa 1 esittelen prosessityypit, niiden toiminnot ja osallistujat.

Taulukko 1. Prosessityypit, toiminnot ja osallistujat (Halliday 1985: 143)

Prosessityyppi	Toiminto	Osallistuja	Esimerkkilause
Materiaalinen: toiminta tapahtuma	tekeminen tekeminen tapahtuminen	tekijä, tavoite, kohde	<i>Turisti etsii omaisinaan. Rantaa siivottiin.</i>
Mentaalinen vastaanotto tunne tietoisuus	kokeminen näkeminen tunteminen ajattelu	kokija, ilmiö	<i>Lapsi kuuli aallon jylinän. Norsut aistivat aallon.</i>
Relationaalinen määrittely identifikaatio	oleminen määrittely identifiointi	määrittelijä, määritettävä identifioija, identifioitu	<i>Järjestys oli yksi voimakkaimmista.</i>
Verbaalinen	sanominen	sanoja, sanat, kohde	<i>Tutkija sanoi toivon olevan mennyttä. Äiti itki lastaan.</i>
Käyttäytyminen	käyttäytyminen	käyttäytyjä	
Eksistentiaalinen	olemassa oleminen	olemassa olija	<i>Taloa ei ole enää.</i>

Prosesseissa tietoisuus ja fysiologiset tilat purkautuvat toiminnaksi. Käyttäytymisen prosessin osallistajat ovat normaalisti ihmistoimijoita, käyttäytyjiä. Verbaalisissa prosesseissa osallistajat ovat sanoja tai sanojia, joiden kautta vieras puhe sisällytetään tekstiin. Eksistentiaalisissa prosesseissa osallistuja on olemassa oleva, koska prosessi liittyy olemassa oloon ja itsestään tapahtumiseen. (Vuori 2001: 107.) Kuten taulukossa 1 olen esittänyt, on materiaalisella prosessilla osallistujina tavoite ja tekijä, jolloin tekijä pyrkii tekemisellään tavoitteeseen. Mentaalisissa prosesseissa kokija kokee ilmiön eri aistiensa ja tietoisuutensa kautta. Relationaalisissa prosesseissa määrittelijä määrittää jonkin kohteen tai identifioi itsensä tai jonkin muun.

Fowler (1991: 73–76) ottaa osanottajien ja olosuhteiden lisäksi transitiiviseen analyysiin tapahtumat. Tapahtuma ilmaistaan verbein, osanottaja substantiivilla tai adjektiivein ja olosuhteet adverbien. Tapahtumat voidaan jakaa toimintaan, prosessiin ja tilaan. Toiminta kuvaa tapahtumaa, jossa on tekijä, joka suorittaa jotain (*mies kaivoi hautaa*). Prosessi on toimintaa, joka ei ole tahallista tai sillä ei ole selvää tekijää (*talo murskaantui*). Tila kuvaa toimijan tai kokijan ominaisuutta, kuten fyysistä tai henkistä tilaa (*turisti on järkyttynyt*). Osanottajat jakautuvat osallistujiin ja toimijoihin. Toimija on teon tekijä, kun taas osallistuja voi olla kohde, kärsijä, tulos, hyötyjä, esine tai olosuhde. Olosuhde on tapahtuma-aika tai paikka. (Emt.)

Tutkimukseni kannalta on tärkeää tutkia uutisia kaikkien prosessityyppien kautta, jotta saataisiin aikaan mahdollisimman kattava tulkinta kirjoittajien ja näin koko tutkittavana olevien uutisten ideologisista taustoista. Tämän takia sovellan Hallidayn ja Fowlerin transitiivisuusoppeja. Selvitän ensin prosessit eli toiminnan tyypit, jotka jaan **materialiseen toimintaan, materiaaliseen tapahtumaan, asiantilaan/relationaaliseen toimintaan, mentaaliseen toimintaan** sekä **sanalliseen toimintaan**. Tämän lisäksi tutkin, ketkä ovat toimijoita ja ketkä osallistujia. Taulukossa 2 selvennän tutkimukseni transitiivisuusmallia.

Taulukko 2. Prosessit, toimijat ja osallistajat

Prosessi	Toimija	Osallistuja	Esimerkkilause
Materiaalinen toiminta	tekijä	kohde, tulos, kärsijä, hyötyjä, väline	<i>Mies kaivaa hautaa.</i>
Materiaalinen tapahtuma		kohde, tulos, kärsijä, hyötyjä, väline	<i>Ihmisiä poltettiin.</i>
Asiantila / relationaalinen toiminta		kohde, olosuhde, määritely, määrite	<i>Turisti on sokissa.</i>
Mentaalinen toiminta	kokija	ilmiö, kohde	<i>Suomalainen näki aallon.</i>
Sanallinen toiminta	sanoja	sanottu asia	<i>Ministeri sanoi, että hälytysjärjestelmä rakennetaan.</i>

Näiden prosessien mukaan osanottajat voidaan jakaa aktiivisiin ja passiivisiin. Esimerkiksi aallot ovat aktiivisia mikäli ne iskevät kallioon ja tuhoavat taloja, mutta turisti on passiivinen, mikäli hän on ainoastaan peloissaan tai loukkaantuu. Osallistajat ovat yleensä passiivisia ja toimijat aktiivisia. Aktiivisten ja passiivisten prosessien analyysillä selvitän tutkimusaineistoni ideologisuutta.

3.1.4 Metafora ja metonymia

Metafora ja metonymia ovat kielikuvia. Metafora on vertaus ilman kuin-sanaa. Metaforat tekevät uuden asian ymmärrettäväksi liittämällä siihen merkityksiä jostain entuudestaan tutusta asiasta. (Kakkuri-Knuutila 1998: 258–260.) Metafora selittää jonkin asian toisen asian kautta, kun taas metonymiassa jonkin asia korvataan kokonaan toisella. (Lakoff 1980:36). Esimerkiksi *aalto pyyhkäisi kylän yli* on metafora ja *tappaja-aalto* metonymia. Metafora on lauseiden tasolla tapahtuva vertaus ja metonymia yhden käsite-ryhmän sisällä tapahtuva kytkös (Hellsten 1999: 66; Onikki 1992: 40). Metafora ja metonymia ovat välineitämme todellisuuden hahmottamisessa ja ne muokkaavat käsityksiämme todellisuudesta (Lakoff 1980: 240). Metaforien tarkoitus on auttaa hahmottamaan maailmaa, mutta ne myös antavat uusia merkityksiä, luovat eri asioille yhteyksiä sekä rakentavat totuuksia (Lee 1992).

Metaforan merkitys on muuttunut aikakausien ja filosofisten suuntausten sekä muutien mukana. Tämä näkyy metaforateorioiden moninaisuudessa. Kiistakysymyksinä ovat olleet niin metaforan rakentuminen kuin sen merkitys todellisuuden luoja. (Hellsten 1999: 65.) Lakoffilais-konstruktiiivinen metaforatutkimus analysoi journalististen tekstien kulttuurisesti vakiintuneita, hallitsevia metaforia sekä näitä kyseenalaistavia metaforia. Journalististen tekstien metafora-analyysi onkin lähellä kriittistä diskurssianalyysiä. (Emt: 69.) Metaforat ovat osa kulttuuriympäristöämme, ja lapset oppivat niiden käytön jo nuorena. Ne ovat täten myös hyviä ideologioiden paljastajia, koska ne ovat sulautuneet kulttuuriin ja näin luonnollistuneet. (Lee 1992: 71–79.) Metaforisessa uutisanalyysissä voidaan tutkia tapaa, jolla todellisuus on jäsenetty. Ideologisuus ei kuitenkaan ole metaforien perusominaisuus, vaan se syntyy metaforien käyttöyhteydestä ja siitä, mihin käytetyllä kielikuvalla pyritään. (Hellsten 1999: 77.)

Metonymiat toimivat paljolti kuten metaforat, ne kuvaavat asenteita, toimintoja ja ajatuksia. Lakoff (1980: 36–39) näkee metonymiat jopa metaforia luonnollistuneempina, sillä ne sulautuva yhteen toisten kokonaisuuksien kanssa ja luovat omia käsitteitä. Metonymioita on useaa lajia: metonymia voi olla osa suurempaa kokonaisuutta (esim. *Raahaa ahterisi tänne*), tuotteen tuottaja (*Ostin Fordin*), objekti tai väline tekijänä (*Busseit ovat lakossa*), yksilö joukkona (*Napoleon hävisi Waterlooossa*), instituutio toimijana (*Senaatti pitää aborttia moraalittomana*), paikka toimijana (*Valkoinen talo antoi lausunnon*) tai paikka tapahtumana (*Ei anneta Thaimaasta kehittyä uutta Vietnamia*) (emt.).

Koska metaforat ja metonymiat ovat osallisina käsitysten luonnollistumisissa, pidän niitä tärkeänä myös omalle tutkimukselleni. Tutkimukseni pääpaino ei kuitenkaan ole metafora-analyysissä, vaan käytän tätä työkalua tarvittaessa syventämään muuta analyysiä. Metafora ja metonymia ovat yksi tie teksteissä vallitsevan näkökulman tarkasteluun.

3.2 Näkökulma ideologian tuotteena

Tässä luvussa tarkastelen näkökulmaa ideologian tuotteena. Selvitän ensin hieman ideologian ja näkökulman suhdetta kieleen ja toisiinsa. Luvussa 3.2.1 esittelen muutamia ideologiakäsityksiä ja luvussa 3.2.2 kerron kertojan ja näkökulman suhteesta.

Ideologialla ja merkityksellä on selvä suhde. Ideologia tuottaa merkkien avulla merkityksiä (Fiske 1992: 218). Merkitykset syntyvät tulkinnoista ja niihin vaikuttaa kielenkäyttäjän tiedon taso ja ideologia. Kielellisen ilmauksen merkitys koostuu denotatiivisesta sekä assosiatiivisista merkityksistä. Denotaatiolla tarkoitetaan ilmauksen merkitysalaa. Merkitysalaa muodostuu sellaisista ominaisuuksista, jotka yleisesti hyväksytään kuuluvaksi tiettyyn käsitteeseen. Denotaatio on sanan varsinainen kirjaimellinen peruserkitys, assosiatiiviset merkitykset ovat liitännäismerkityksiä. Assosioivia sivumerkityksiä ovat affektiiviset merkitykset, kollokaatiot ja konnotaatiot, tyylisävyt sekä heijastusmerkitykset. (Leech 1974: 9-23.) Kielenkäyttö voidaan nähdä psykologisena ilmiönä, jossa kielelliset valinnat eli näkökulmat kytkeytyvät affektiivisuuden lisäksi ideologiaan (Kalliokoski 1997: 13). Näkökulma koostuu täten liitännäismerkityksistä ja ideologiasista.

Myös kieli ja ideologia ovat vahvasti yhteydessä. Kalliokosken (1997: 9) mukaan maailman havainnointi tapahtuu osaksi kielellisesti. Ihminen käyttää kuitenkin kieltään sosio-kulttuurisessa ympäristössään, joka vaikuttaa hänen uskomuksiinsa ja arvoihinsa. Ihmisen havainnoima maailma ei tosin ole erityisen objektiivinen maailma vaan tämän tulkinta. (Kalliokoski 1997: 9.) Näkökulma ja siten ideologia perustuvat kieleen ja kielellisiin valintoihin. Valintamme, jotka teemme diskurssia luodessamme kuvastavat näkökulmaamme ja näin ovat ideologisesti merkittäviä (Fowler 1991: 71).

3.2.1 Ideologia

Ideologia on vaikeasti määriteltävä käsite, ja sitä käytetään niin arki- kuin tieteellisissä yhteyksissä monin tavoin. Ideologia voidaan ymmärtää niin poliittisena terminä kuin kuvaamassa maailmankatsomustakin.

Ideologia tuottaa ja ylläpitää käsitystä todellisuudesta, ja se on yhteinen ryhmille ja yhteisöille, jotka vahvistavat omaa ideologiaansa toisten ihmisten kautta (Fairclough 1989: 33). Ideologiat ovat usein teksteissä piileviä eli ei-sanottuja ominaisuuksia, mutta ne voi ymmärtää myös sanomatta selviksi tosiasioiksi. Ideologinen kieli tukee vallitsevaa ideologiaa ja pitää yllä yhteiskunnan valtasuhteita. (Fairclough 1995: 24.) Kalliokoski (1997: 14, 77) pitää myös ideologiassa olennaisena sen näkymättömyyttä: kirjoittaja ei itsekään huomaa ideologiaansa, koska pitää mielipiteitään luonnollisten ja yleisesti tiedossa olevien arvojen tuotoksena, vaikka taustalla ovatkin kirjoittajan omat uskomus- ja arvojärjestelmät. Sitoutuminen omaan sosiaaliseen yhteisöön vaikuttaa aina myös sanavalintoihin, jolloin kirjoittaja voi tiedostamattaankin vahvistaa vallalla olevia ideologioita. (Emt.)

Ideologian tutkiminen sai alkunsa ideologia-termin historian tutkimuksesta. *Ideologues*-sana sai ensi alkuun negatiivisen leiman Ranskan vallankumouksen jälkeisinä aikoina Napoleonin sotatoimien johdosta. Sanan *ideologia* inflaatio jatkui myös Marxin ja Engelsin kirjoitusten vuoksi. Myöhemmin monet muutkin filosofit ja tutkijat, kuten Ludwig Fauerbach ja Max Stirner ottivat Marxin ideologia-termin kirjoituksiinsa ja termi linkittyi vahvasti politiikan analysointiin, antropologiaan ja sosiologiaan. Ideologia ei ole usein kenenkään henkilökohtainen ominaisuus, vaan tavallisimmin analysoidaan juuri muiden ideologiaa. Ideologiaa nimenomaan kritisoidaan ja arvioidaan, ideologia ei ole millään muotoa neutraali termi. (Thompson 1984: 1–4.) Ideologia voidaan tosin nähdä myös positiivisena, ihmisten olemassaolon kannalta välttämättömänä voimavarana, joka yhdistää yksilöitä ja yhteisöjä (Heikkinen 1999: 81–82).

Ideologian analysointi on Thompsonin (1984) mukaan lähinnä sosiaalisen kielenkäytön tutkimista. Ideologiaa voidaan tutkia niin valmiista teksteistä kuin keskustelutilanteistakin. Tutkimuskohteena ideologiaa on pidetty myös toiminnan ja dominoinnin välineenä. (Emt.)

Fairclough (1995: 44) toteaa, että tiedotusvälineiden tekstit toimivat ideologisesti erityisesti, jos teksteissä esiintyvät ilmaukset uusintavat yhteiskunnassa vallitsevia hallinta- ja riistosuhteita. Ideologiat näkyvät teksteissä harvoin suoraan. Ne ovat kätkeytyneet toi-

mittajan, yleisön ja muiden osapuolien luonnollisiksi vakiintuneisiin kielenkäyttötapoihin. Kun suostuttelussa turvaututaan retoriikkaan, ideologiat sen sijaan ovat niitä itsensäselvyyksiä, jotka muodostavat toimittajille, kolmansille osapuolille ja yleisölle yhteisen maaston. Näiden kielellisten valintojen kautta onkin mahdollista nähdä puhujan tai kirjoittajan sosio-kulttuuristen arvojen ja uskomusten järjestelmä eli ideologia. (Fairclough 1995: 45; Kalliokoski 1996: 14.) Tutkimuksessani käsittelen ideologioita itsensäselvyyksinä, joita toimittaja ei huomaa vahvistavansa. Selvitän uutisten kielellisiä valintoja ja näiden kautta uutisten taustalla olevia ideologioita ja luonnollistumia, joista näkökulmat saavat alkunsa.

3.2.2 Kertoja ja näkökulma

Lehtiuutisen kertojana voi pitää toimittajaa, joka valitsee näkökulman, jonka kautta hän välittää uutistapahtuman yleisölleen. Uutista voidaan pitää eräänlaisena arkikertomuksena, jonka aiheina ovat kotimaassa ja ulkomailla sattuneet tapaukset. (Kalliokoski 1997: 39–38.) Kertoja on tekstin ”ääni” ja diskursiivinen elementti, jonka kautta yleisö tulee tietoiseksi tekstin maailmasta. Näkökulma on prisma, jonka kautta kertojan lausuma kertomus välittyy havaittuna, koettuna ja tiedettynä. Näkökulma ei välttämättä ole aina kertoja oma, vaan se voi olla myös esimerkiksi haastateltavan. Kertomuksessa on kuitenkin aina läsnä kertojan ääni. (Ridell 1990: 51–52.)

Kertoja puhuu harvoin itsestään, vaan raportoi tapahtumia, ajatuksia tai puhetta. Fiktivisessä tarinassa kertoja puhuu tarinan henkilöiden kautta. (Ehrlich 1990: 6-10.) Näin voi olla myös lehtiuutisessa. Toimittaja voi käyttää haastatteluja vahvistamaan omaa näkökulmaansa ja näin sovittaa haastateltujen näkökulmat omaansa. Toimittaja valitsee näkökulman, josta uutistapahtumaa tarkastellaan (Kalliokoski 1997: 41).

Näkökulman valinta kertoo, kenen kannalta asiaa lähestytään. Jos näkökulma on suppea, asiaa lähestytään yhden asianomaisen näkökulmasta. (Huovila 2005: 73–74.) Esimerkiksi Aasian hyökyaaltokatastrofia voidaan lähestyä suomalaisen turistin näkökulmasta. Tällöin pohditaan millainen järkytys tapahtuma oli hänen kannaltaan. Katastrofia voidaan lähestyä myös paikallisen näkökulmasta, jolloin keskiössä ovat hänen koke-

muksensa. Huovilan (2005: 74) mukaan näkökulma on avara, kun asiaa lähestytään useamman eri ryhmittymän aseman ja tavoitteiden pohjalta. Tällöin aiheena on useimmiten ryhmittymien välinen ristiriita, jolloin taustoittamalla ryhmittymien näkemyksiä asia tehdään ymmärrettäväksi. Laajaa näkökulmaa käyttää enimmäkseen lehdistö, joilla on enemmän tilaa käytettävissä eri näkökulmien esittämiseen verrattuna esimerkiksi tv-uutisissa. (Emt.)

Kirjallisuuden tutkimuksessa näkökulma on Simpsonin (1993: 9-46) mukaan jaettu neljään osaan. Ensiksikin on niin sanottu tarkkailijan näkökulma. Tästä näkökulmasta kertoja ei ota kantaa tai osallistu tapahtumiin, vaan hänellä on eriasteisia henkisiä tai fyysisiä etäisyyksiä kuvattavaansa. Toinen näkökulma on ajallinen, jossa kertoja voi hypätä ajasta toiseen ja on näin itse ajaton. Ajallinen näkökulma on käytössä varsinkin fiktiössä, koska se on hyvä tehokeino. Psykologisesta näkökulmasta kertoja eläytyy kuvattavaansa ja luo näin emotionaalisen suhteen kuvauksen kohteensa kanssa. Tässä näkökulmassa kertoja on kuvattavansa tunteiden tulkki. Neljäs näkökulma on ideologinen. Kertoja on jonkin ideologian tulkki eli luo maailmankuvan. (Emt.) Lehtiuutisissa toimittaja toimii tarkkailijana sekä tunteiden ja maailmankuvan tulkkina.

Luostarinen (1994: 100) on löytänyt sotajournalismia tutkiessaan sotaan ja kriiseihin useita journalistisia näkökulmia. Hänen mukaansa näkökulmat on mahdollista järjestää esimerkiksi maantieteellisesti, elämänalueittain, konfliktiin osallistujien mukaan tai toimittajan samaistumiskohteen mukaan. Täten näkökulmia on paljon ja näitä voivat olla esimerkiksi kolmansien maiden näkökulma, poliittinen näkökulma, taloudellinen näkökulma, ekologinen tai kulttuurinen näkökulma, ulkopuolisten näkökulma, siviilien näkökulma tai emotionaalisten ja fyysisten kokemusten näkökulma. (Emt.) Aasian hyökyaaltokatastrofiuutisoinnissakin on varmasti lukematon määrä näkökulmia. Tutkimuksessani keskityn vain aineistostani selvästi esiin nouseviin näkökulmiin ja diskursseihin. Täten joudun rajaamaan (kuten kaikki kirjoittajat) omaa näkökulmaani.

4 KIELELLISET VALINNAT AASIAN HYÖKYAALTOKATASTROFIUUTISISSA

Tässä luvussa esittelen kielellisen analyysini tuloksia. Tutkin aineistoa SF-teorian ideaationaalisen metafunktion avulla etsien uutisista nimityksiä ja prosesseja. Tähän analyysiin liitän myös metaforien ja metonymioiden analyysin, mikäli muu analyysi sitä tarvitsee. Luokittelen tekstien kielelliset valinnat eri prosessien ja nimeämisasujen mukaan ja tarkastelen näiden piirteiden pohjalta aktiivisia ja passiivisia toimijoita. Samalla tutkin, kuka pääsee ääneen artikkeleissa eli on määrittelijä. Osallistujien ja määrittelijöiden kautta saan selville, kenen ja mistä näkökulmasta uutinen on kirjoitettu. Lopuksi teen yhteenvedon ja pohdin kielellisten valintojen ideologisuuksia ja mediarutiinien vaikutuksia ideologisuuteen ja kielellisiin valintoihin.

4.1 Nimeäminen

Nimeämisen kautta kirjoittaja kategorioi havaitsemiaan asioita ja ilmiöitä. Tässä luvussa tarkistelen Aasian hyökyaaltokatastrofiuutisoinnissa käytettyjä nimityksiä hyökyaallosta ja ihmisistä sekä tapahtumasta. Valitsin hyökyaallon ja ihmiset tarkasteluun, sillä ne ovat myöhemmin tutkittavissa prosesseissa suuressa roolissa ja tutkittavien 17 uutisen pääosalliset. Tapahtuman tai ilmiön nimeämistä tarkastelen siksi, että se luo pääkäsitteen koko tapahtuneelle asialle.

4.1.1 Hyökyaallon nimeäminen

Aasian hyökyaaltokatastrofin uutisointi pyrkii luonnonkatastrofeille epätyypilliseen tapaan nimeämään syyllisen, joka tässä tapauksessa on hyökyaalto. Tämä maanjäristyksen aiheuttama aalto on saanut useita nimityksiä, ja sen toimintaa on kuvattu inhimillisesti. On hyvin ymmärrettävää, että hyökyaallolle täytyi keksiä useammanlaisia nimityksiä, sillä saman sanan toistaminen käy tylsäksi ja on jopa vastoin useita kirjoitusohjeita. Nimitysten moninaisuus on siis useasti tietoinen valinta. Tämä ei kuitenkaan vähennä nimitysten merkitysarvoa ja ideologisuutta, vaan korostaa se toimittajan näkemystä hyökyaallosta.

Nimitykset, joita hyökyaalto on katastrofiuutisoinnissa saanut, vaihtelevat suurestikin uutisesta toiseen. Olen koonnut nimitykset taulukkoon 3.

Taulukko 3. Hyökyaallon nimitykset Helsingin Sanomien uutisissa

Hyökyaallon nimitykset	kpl
Aalto	8
Meri	7
Tsunami	6
Vesi	5
Jättiaalto	4
Pyörteet	3
Surun valtameri	2
Tuhoaalto	2
Virta	2
Äiti vesi	1
Tappaja-aalto	1
Yhteensä	41

Eniten hyökyaaltoa nimitettiin *aalloksi*, *mereksi*, *tsunamiksi* ja *vedeksi*. Näistä nimityksistä ja niiden määristä voi päätellä, että hyökyaalto sai eniten suhteellisen neutraaleja nimityksiä uutisissa.

Nimityksistä virallisim on *tsunami*. Nimitys tulee japanin kielestä ja tarkoittaa suurta aaltoa satamassa. Sana *tsu* tarkoittaa satamaa ja *nami* aaltoa. Termi on lähtöisin kalastajilta, jotka kotisatamaan palatessaan huomasivat sataman tuhoutuneen hyökyaallossa, vaikka avomerellä aaltoa ei ollut huomannut lainkaan. (Ks. Onnettomuustutkintakeskus 2005: 1.) Nimityksistä neutraaleimmat ovat *aalto*, *vesi* ja *meri*. Nämä nimityksetkin saavat tosin lisämerkitystä osallistuessaan prosesseihin (ks. 4.2). Vesi ja meri ovat myös toistensa metonymioita, sillä meri koostuu vedestä. Nimitykset *virta*, *pyörteet* ja *jättiaalto* sisältävät kuvauksen aallon ominaisuuksista. Aalto on ollut virtaava, jättimäinen ja siinä on ollut pyörteitä.

Nimityksillä *surun meri* ja *Äiti vesi* on vaikeimmin ymmärrettävät merkitykset, sillä ne ovat metaforisia. *Surun meri* viittaa uutisessa (Uutinen 2) Intian valtameren, joka hyökyaallon muodossa teki ihmiset surullisiksi. *Surun meren* voi ymmärtää myös olevan vertaus yhtä syvästä surusta kuin meri on. *Äiti vesi* taas kuvaa uutisessa (Uutinen 8) kerrottua thaimaalaisten suhdetta elämää tuovaan veteen, jota pahan onnen poistavassa rituaalissa kiitetään. Uutisen voi näin nähdä ironisena, sillä vaikuttaa hiukan absurdilta kiittää vettä, joka on vienyt läheiset ja sukulaiset mennessään. Äiti on myös metafora hellyydelle ja hoidolle, meren voidaankin sanoa tuudittavan uneen kuin sylin tai kehon. Katastrofiuutisessa metafora tuntuu hieman kieroutuneelta, mutta silti ymmärrettävältä. Äiti meri on myös sanaleikki, sillä yleensä maa mielletään äitinä eikä vesi.

Nimitykset *tuhoaalto* ja *tappaja-aalto* ovat kaikkein voimakkaimmin merkitykseen sitoutuneita. Ne ovat metonymioita ja siksi erittäin ideologisia. *Tuhoaalto* ja *tappaja-aalto* tuhoavat ja tappavat ikään kuin niillä olisi oma tahto ja halu tehdä niin. Tappaa on hyvin vahvasti elävään olentoon liitettävät verbi. Käyttämällä *tappaja-aalto* -käsitettä toimittaja linkittää hyökyaallon syyllisyysteemaan, joka on tyypillistä esimerkiksi rikosuutisille.

4.1.2 Ihmisten nimeäminen

Ihmisten eli useasti tekijöiden tai uhrien nimeäminen on katastrofiuutisoinnille niin kuin muullekin uutisoinnille luonnollinen tapa eritellä ihmisiä eri kategorioihin. Nimeäminen on hyvin monimuotoista, koska osallisia on eri maista, ammateista ja ikäryhmästä. Myös perhesuhteet näkyvät vahvasti ihmisten nimeämisessä. Tarkastelen nimityksiä seuraavissa kappaleissa ryhmittäin niiden esiintymisen suuruusjärjestyksessä.

Kuolleet ihmiset ovat uutisissa pääosassa. Erilaisia nimityksiä kuolleille on yhteensä viisi. Näitä ovat *ruumis*, *kuollut*, *vainaja*, *menehtynyt* ja *uhri*. Uhri voi toki olla muutenkin kärsinyt kuin kuollut, mutta useimmiten uhri-nimitystä käytetään tutkimissani uutisissa kuolleesta henkilöstä, kuten esimerkiksi 1 voi huomata.

- (1) Toinen, kiusallisempi kysymys on sitten se, olisiko maailma herännyt auttamaan hyökyaallon **uhreja** niin nopeasti ja valtavalla voimalla, jos **uhrien** joukossa ei olisi ollut niin paljon länsimaalaisia. (Uutinen 17).

Kaikkein yleisin nimitys ihmiselle uutisissa on *ruumis*, jota aineistosta löytyy 44 kappaletta. *Kuollut* -nimityksiä on 11, *uhri* -nimityksiä on yhdeksän, *vainaja* -nimityksiä viisi ja *menehtynyt* -nimityksiä yksi.

Loukkaantuneita, pelastuneita ja kadonneita on nimetty uutisissa huomattavasti vähemmän kuin kuolleita. Nimityksiä *loukkaantunut* esiintyy kahdeksan, *kadonnut* seitsemän ja *pelastunut* vain kaksi. Todellisuudessa pelastuneita ja loukkaantuneita oli Aasian katastrofissa huomattavasti enemmän kuin kuolleita. Jostain syystä uutisointi keskittyi kuitenkin kuolleisiin.

Kansallisuus on tutkimissani uutisissa erittäin paljon esillä. Ei liene yllätys, että suomalaislehdistö keskittyi uutisoinnissaan suomalaisiin. Taulukossa 4 olen eritellyt suomalaisista käytetyt nimitykset.

Taulukko 4. Suomalaisen nimitykset Helsingin Sanomien uutisissa

Suomalaisten nimitykset	kpl
suomalainen	27
suomalaisnainen	3
suomalaisuhri	3
suomalaismies	2
suomalaismatkailija	2
suomalaistyttö	1
suomalaisryhmä	1
suomalaispoliisi	1
suomalaistutkija	1
Yhteensä	41

Nimitys *suomalainen* on suhteellisen neutraali ilmaus, mutta sen runsas käyttö tuo toki uutisoinnille oman kansallisen vivahteensa. Hieman latautuneempia nimityksiä ovat *suomalaisnainen*, *suomalaistyttö* ja *suomalaismies*, jotka kansallisuuden ohella tuovat esiin myös sukupuolen ja iän. *Suomalaisryhmä* sekä *suomalaismatkailija* eivät ole mitään tahansa ryhmiä tai matkailijoita, vaan nimenomaan suomalaisia. Myös suomalaispoliisi ja suomalaistutkija ovat erityisesti suomalaisia. Eniten ideologisesti latautunut nimitys on mielestäni *suomalaisuhri*, koska tämä suomalainen tai tämä uhri on erityinen, sillä se on suomalaisuhri, jota koko Suomi kuvainnollisesti suree.

Muidenkin kansallisuuksien edustajia kuin suomalaisia esiintyy aineistossa. Olen merkinnyt lukumäärän sulkuihin. Näitä ovat *thaimaalainen* (14), *norjalainen* (3), *ruotsalainen* (3), *saksalainen* (3), *tanskalainen* (2), *indonesialainen* (2), *italialainen* (1) ja *britti* (1). Edustettuina ovat siis enimmäkseen lomakohdemaan asukkaat ja eurooppalaiset. Kansallisuuden lisäksi aineistosta löytyy viisi kertaa vieläkin spesifioidumpi nimitys; *helsinkiläinen*, kuten esimerkissä 2. Tämä johtunee tutkimani lehden kotipaikasta.

- (2) Potilashuoneessa makaa omassa sängyssään myös **helsinkiläinen** Eija Kivi. (Uutinen 3).

Kolmanneksi ryhmäksi olen valinnut **ammatin** tai **aseman**. Olen nimennyt ryhmän kaksijakoisesti, koska ryhmä sisältää nimityksiä eri ammattiryhmistä, mutta myös niiden ulkopuolelta. Yhdistävänä tekijänä näillä nimityksillä on tekeminen. Esimerkiksi *matkustaja* ja *turisti* matkustavat, mutta se ei ole heidän ammattinsa. Myös *asunnoton* on tietyllä tavalla passiivinen tekijä. Taulukkoon 5 olen kerännyt tämän monimuotoisen ryhmän nimitykset, joita on käytetty aineiston uutisissa.

Taulukko 5. Ammatin ja aseman nimitykset Helsingin Sanomien uutisissa

Ammatin ja aseman nimitys	kpl
turisti	24
viranomainen	16
kalastaja	10
asukas	10
ulkomaalainen	9
matkustaja	8
potilas	6
avustustyöntekijä	5
ministeri	5
pääministeri	4
poliisi	4
pakolainen	4
opas	4
lääkäri	3
työläinen	3
asunnoton	2
sotilas	2
suurlähettiläs	2
oppilas	1
haudankaivaja	1
YK-rauhanturvaaja	1
opettaja	1
Yhteensä	125

Kuten taulukosta 5 näkee vievät uutisoinnissa huomion *turistit* ja *viranomaiset*. Nimitykset itsessään eivät vaikuta erityisen ideologisesti latautuneilta, vaan ovat hyvin perusmerkityksellisiä kuvaten juuri ammatteja ja muita statuksia. Pelkästään nimitysten määriä tarkastelemalla voi huomata, että tavallinen aasialainen ihminen kuten *haudan-*

kaivaja jää pienelle huomiolle. Toisaalta *kalastajat* ja *asukkaat* ovat nousseet esiin uutisoinnissa jonkin verran.

Viimeisenä ryhmänä ihmisten nimityksistä käsittelen **perhe-** ja **ihmissuhteita**. Traagisissa uutisissa perhesuhteet saavat omanlaisensa aseman, sillä suru kohtaa juuri jäljelle jääviä omaisia. Aineistossani sukulaisista ja perheenjäsenistä käytetään useita nimityksiä. Joukossa on myös nimityksiä eritavoin läheisille ihmisille sekä ihmiselle, joka on menettänyt läheisensä. Olen kerännyt nämä nimitykset taulukkoon 6.

Taulukko 6. Läheisten nimitykset Helsingin Sanomien uutisissa

Läheisten nimitykset	kpl
lapsi	23
omainen	16
äiti	8
pariskunta	7
isä	6
perheenjäsen	6
poika	5
tytär	5
sisar	5
ystävä	5
veli	3
vanhemmat	2
orpolapsi	2
sukulainen	1
vauva	1
Yhteensä	95

Kuolema ja tragedia ovat aina ikävämpiä, kun niissä on mukana lapsia. Tämän vuoksi Aasian hyökyaaltokatastrofiuutisoinnissakin lapset ovat nimitysten määrästä päätellen

saaneet paljon huomiota. Aineistossa on myös merkitykseltään huomionarvoisempi *orpolapsi* -nimitys, kuten esimerkissä 3.

(3) Tuhoaallot jättivät Indonesiaan valtavan joukon **orpolapsia**. (Uutinen 14).

Sen lisäksi, että lapsia kuolee, on erityisen ikävää, jos lapset jäävät orvoiksi. Muutoin tutkimusaineistossa käytetyt nimitykset ovat hyvin perinteisiä perhe- ja ihmissuhteita kuvaavia sanoja.

Edellisten ryhmien ulkopuolelle jäivät nimitykset *mies* (10), *nainen* (3), ja *henkilö* (5). Nämä hyvin neutraalit nimitykset kuvaavat ihmisiä, joille ei ole katsottu tarpeelliseksi antaa erityisiä kategorioita tai merkityksiä.

4.1.3 Tapahtuman nimeäminen

Uutisoinnin kohteena olleen tapahtuman nimeäminen on tutkimusaineistossa huomattavasti harvinaisempaa kuin hyökyaallon ja ihmisten nimeäminen. Lisäksi tapahtumasta käytetään vain seitsemää eri nimitystä. Olen kerännyt nimitykset taulukkoon 7.

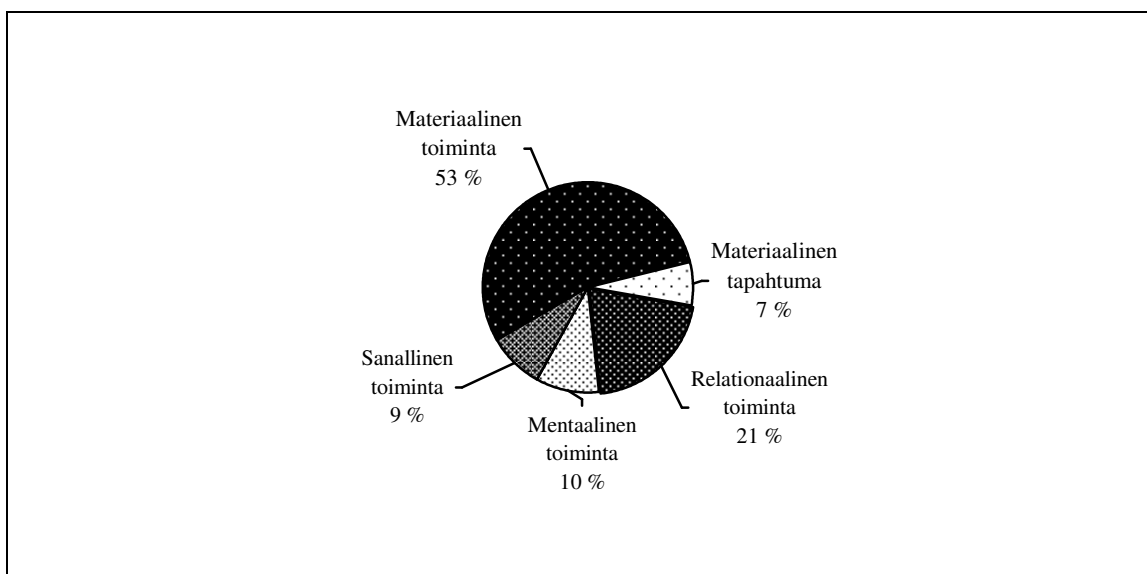
Taulukko 7. Tapahtuman nimitykset Helsingin Sanomien uutisissa

Tapahtuman nimitys	kpl
katastrofi	6
Aasian katastrofi	3
luonnonkatastrofi	3
hyökyaaltokatastrofi	1
tulvakatastrofi	1
maanjäristyskatastrofi	1
suuronnettomuus	1
Yhteensä	16

Nimitys *katastrofi* hallitsee tapahtuman nimeämistä. Ainoastaan *suuronnettomuus* ei sisällä nimitystä *katastrofi*. *Suuronnettomuus* on huomattavasti laaja-alaisempi nimitys kuin muut nimitykset. Se ei kerro paljoakaan onnettomuuden erityispiirteistä. Muut tapahtuman nimitykset ilmaisevat aiheuttajan, kuten luonnon, tulvan, hyökyaallon tai maanjäristyksen. *Aasian katastrofi* -nimitys ilmaisee paikan, jossa katastrofi tapahtui. Katastrofi -käsitteen olen määritellyt luvun 2.2.3 alussa.

4.2 Osanottajat ja prosessit

Tässä luvussa tarkastelen Helsingin Sanomien uutisissa esiintyviä prosesseja, niiden määrää ja osanottajia. Esitän jokaisen prosessin kohdalla esimerkkejä aineistosta. Esimerkit, joita en nosta esiin jo tekstissä, löytyvät Liite-osiosta numeroituina. Kyseessä ei ole kaikki prosessista löytyvät esimerkit vaan parhaiten prosessia kuvaavat esimerkkilauseet. Tutkimissani uutisissa eri prosessien esiintymismäärät vaihtelevat suuresti. Yksittäisten uutisten välilläkin erot ovat suuret. Kokonaistarkastelussa esille tulevat kuitenkin selvästi yleisimmät ja harvinaisimmat prosessit. Prosenttiosuuksista voi likimääräisesti hahmottaa, millaista toimintaa, millä tyylillä ja tavalla uutisissa kuvataan. Näiden kuvausten kautta syntyy uutisten näkökulma. Kuviossa 3 esittelen prosessien keskimääräiset esiintymisosuudet tutkimissani uutisissa.

Kuvio 3. Prosessien keskimääräiset esiintymisosuudet Helsingin Sanomien uutisissa.

Uutisissa ylivoimaisesti eniten esiintyvä prosessi on **materiaalinen toiminta** (53 %). Toiminta on siis uutisissa hyvin suoraa, konkreettista ja aktiivista. Toiseksi eniten uutisissa on **relaationaalista toimintaa** (21 %). Tämä tarkoittaa, että uutisissa kuvataan paljon asioiden välisiä suhteita, asiantiloja ja asioiden ominaisuuksia. Relativaalinen toiminta kertoo myös jonkin olevan jossain, eikä se ole aktiivista toimintaa. Tämän perusteella uutisissa tyydytään osittain vain kuvailemaan asiantiloja ja asioiden välisiä suhteita. Toisaalta tämän kaltainen asioiden kuvaaminen tuo uutisiin syvyyttä ja perusteellisuutta.

Mentaalista ja sanallista toimintaa uutisissa on melkein yhtä paljon (10 % ja 9 %). Oletan, että mentaalinen puoli katastrofiuutisoinnissa korostuu, sillä suru, kärsimys ja järkytys ovat vahvasti läsnä. Toisaalta Shoren (1992: 213) mukaan suomenkielessä yleisimpiä ovat materiaalinen, mentaalinen ja relaationaalinen prosessi. Shore (1996: 244) ei tosin pidä sanallista toimintaa omana prosessityyppinä vaan pitää sitä mentaalisen toiminnan osana. Tämä saattaa selittää siis sen, että sanallista toimintaa on uutisissa melkein saman verran kuin mentaalista. Sanallinen toiminta tuo tapahtuman lähelle lukijaa. Se myös etäännyttää toimittajan kirjoittamastaan tekstistä ja antaa äänen sekä vastuun tiedoista haastateltavalle. Ymmärrän hyvin, miksi Shore niputtaa mentaaliset prosessit ja verbaaliset prosessit yhteen. Onhan puhuja yleensä myös kokija. Toisaalta puhuja voi olla myös esimerkiksi viranomainen, joka lähinnä vahvistaa tietoja tai antaa ohjeita.

Harvinaisin toiminnantyyppi uutisissa on **materiaalinen tapahtuma** (7 %), joka kertoo useimmiten passiivissa, mitä tehtiin ja tapahtuu. Tämä toiminnan tyyppi sisällytetään usein materiaaliseen toimintaan. Halusin kuitenkin tutkia tätä toiminnantyyppiä omana osa-alueenaan, sillä tuntemattoman tekijän teot passivoivat helposti osallistujan. Se myös kuvaa ei-tahallista toimintaa ja on näin neutraali ilmaus tapahtumista. Olin odottanut, että tätä toiminnantyyppiä olisi ollut uutisissa enemmän, sillä tapahtumista oli hyvin vähän tietoa uutisten kirjoittamisen aikana. Passiivista käyttämällä toimittaja voi kertoa hieman ympäröivämpiä tapahtumista ja toiminnasta. On oikeastaan ilahduttavaa, että hyökyaaltouutisissa on voitu käyttää dynaamista ja aktiivista kieltä, passiivin sijaan.

4.2.1 Materiaalinen toiminta

Materiaalinen toiminta on tutkimissani uutisissa yleisin toiminnan tyyppi (53 %). Tämä voi osittain johtua siitä, että systeemis-funktionaalisessa kieliopissa materiaalisiksi toiminnaksi luetaan hyvin monenlaista toimintaa. Osaltaan toiminta voi olla hyvinkin aktiivista ja konkreettista, toisaalta materiaalisella toiminnalla kuvataan myös olosuhteita ja tapahtumia.

Materiaalista toimintaa käytetään varsinkin hyökyaallon toimintaa ja sen seurauksia kuvattaessa. **Hyökyaallot** saavat uutisissa korostetun aktiivisen roolin (ks. liitteen esimerkit 6–20). Hyökyaalto kuvataan teksteissä pahana, väkivaltaisena, jopa rikollisena toimijana, jolla on ikään kuin ollut oma tahto. Hyökyaalto siis inhimillistetään ja se on syyllinen kaikkeen pahaan ja kuolemaan. Esimerkissä 6 hyökyaalto rinnastetaan surmaajaan, joka *tappaa* sarjamurhaajan tavoin yhdeksässä maassa. Väkivaltaa on myös esimerkiksi 17, jossa aalto *lyö* ja *murskaa*. Esimerkit 8 ja 4 ovat metaforia. Hyökyaallon *pyyhkäisy* ja *isku* ovat myös melko lailla vastakohtaisia.

- (4) Seurue oli kävelemässä rannalla Khao Lakissa, jonne hyökyaalto **iski** tuhoisimmalla voimallaan. (Utinen 2)

Pyyhkäisy on kevyt kosketus, isku on kova ja kuvaakin nyrkillä tai jollakin esineellä iskemistä. Esimerkeissä 11 ja 14 hyökyaalto *tuhoaa* paikkoja. Vaikka tuhoaminen on yleensä voimakasta toimintaa, tuntuu se hyökyaallosta käytettyjen muiden toimintojen rinnalla suhteellisen vaisulta ilmaisulta.

Hyökyaalto saa myös eläimellisiä piirteitä. Esimerkeissä 12, 15 ja 19 aalto *ääntele*, *syö*, *heittelee* ja *viskoo*. Näistä toiminnoista tulee mieleen petoeläin, joka raatelee ja on pelottava. Rikollista ilkivaltaa aalto tekee esimerkiksi 14 ja 20. Hyökyaalto *tunkeutuu* luvatta, *kaataa* seinää, *murtaa* tietä ja *syöksyy* rakennukseen. Esimerkeissä 10, 13, 16 ja 18 hyökyaalto käyttäytyy hieman rauhallisemmin, mutta edelleen ihmisen tavoin. Se *erottaa* ihmisiä toisistaan, *vie* heitä eri paikkoihin, *tempaisee* heidät mukaansa ja kaiken huipuksi *jättää* jälkeensä orpolapsia.

Hyökyaallon vertaaminen elävään olentoon tuo kieltämättä dynaamisuutta, toimintaa ja tehoa kerrontaan. Toisaalta se saa hyökyaallon toiminnan tuntumaan tahalliselta, suunnitellulta ja moraalisesti väärältä. Luonnon ei kuitenkaan voida katsoa ajattelevan ja toimivan ajatusten mukaan. Luonnossa asiat vain tapahtuvat ja ihmiset luovat tapahtumille merkityksen.

Uhri on toinen materiaalisen toiminnan keskeisimpiä toimijoista. Uhrien toiminta ei tosin ole aina sanan varsinaisessa merkityksessä erityisen aktiivista (ks. liitteen esimerkit 21–42). Uhrien toiminta uutisissa on joko passiivista tai aktiivista. Materiaalisesta prosessista huolimatta *makaaminen, lepääminen, odottaminen* ja *istuminen* eivät ole erityisen aktiivista toimintaa (esimerkit 27, 28, 32 ja 36). *Kuoleminen, loukkaantuminen, menettäminen, katoaminen* ja *kodittomaksi jääminen* ovat toimintaa jonkin ulkopuolisen tapahtuman seurauksena (esimerkit 21, 22, 23, 26, 29, 35 ja 42), mikä syö toimijan aktiivisuutta. Myös esimerkin 34 *meneminen* on kuolemista. Uhrien toiminta on myös negatiivista eli kerrotaan, mitä he eivät tee tai pysty tekemään. Esimerkissä 30 uhrin *eivät saaneet yhteyttä* matkapuhelimella, esimerkissä 38 Rouva *Kivi ei pysty liikkumaan* eikä *istumaan* ja esimerkissä 41 lapsiuhrit *eivät kykene syömään, juomaan* tai *puhumaan*. Tällöin he ovat siis passiivisia.

Toinen ääripää passiivisen toiminnan ohella on uhrien korostettu aktiivinen toiminta. Uhrit *pakenevat, taistelevat hengestään, onnistuvat, pelastuvat, etsivät omaisiaan* ja *pelastavat toisiaan* (esimerkit 25, 30, 31, 33, 39 ja 42). Suhteellisen neutraalia toimintaa ovat *laskeutuminen lentokentälle, ehtiminen, valmistautuminen lentomatikalle, säilyminen hengissä, asuminen* sekä *ruumiiden nouseminen pintaan* tai *uppoaminen* (esimerkit 24, 31, 33, 37 ja 40).

Viranomaiset ja auttajat ovat erityisen aktiivisia tutkimissani uutisissa. Auttajia ovat Punainen risti, sairaaloiden henkilökunta, nunnat, munkit, avustusjärjestöt, avustuskopterit, sukellusoppaat, matkaoppaat sekä yksittäiset suomalaiset auttajat. Lisäksi heitä ovat paikalliset järjestöt, koululaiset ja yksittäiset paikalliset auttajat. Viranomaisia ovat suurlähetystöt, ulkoministeriöt, eri maiden viranomaiset, tutkijat, poliisit, sotilaat, pää-

ministerit, ulkoministerit ja presidentit. Viranomaisten ja auttajien toiminta on hyvin monimuotoista (ks. liitteen esimerkit 43–76).

Aktiivisimpia toimijoita uutisissa ovat auttajat ja paikalliset toimijat. Auttajista lääkärit *käyvät katsomassa* potilaita ja *valitsevat* keitä hoidetaan; Punainen risti *avaa* auttavan puhelimen ja *saapuu arvioimaan*, mihin klinikka sijoitetaan ja *nunnat lohduttavat*. (Esimerkit 50, 54, 46, 51 ja 58.) Avustus helikopterit *matkaavat* ja *kuljettavat* potilaita (esimerkit 61 ja 72). Sukellusoppaat *hakevat* tietoa turisteista ja *päivittävät* internetiä (esimerkit 71 ja 74). Avustustyöntekijät *säntäävät auttamaan* lomakohdetta ja *kuvaavat* ja *etsivät* orvoille lapsille omaisia (esimerkit 64 ja 67). Esimerkissä 75 matkaoppaat *tekevät työtä* ympäri vuorokauden. Yksittäinen auttaja Jani Holland *matkustaa etsimään* suomalaisia esimerkissä 70. Näissä toiminnoissa tekemisen kohde on useimmiten uhri eli usein myös potilas.

Paikalliset auttajien toiminta on edellisiä auttajia vieläkin konkreettisempaa. He *kaivavat* hautoja, *pelastavat* uhreja, *ohjaavat* omaisia, *tuovat* ruokaa ja tarvikkeita, *etsivät* kuolleita, *tulevat auttamaan*, *löytävät* lapsia ja *ottavat* dna-näytteitä. (Esimerkit 43, 48, 49, 52, 59, 60, 66 ja 56.)

Viranomaisten toiminta on enemmän tarkkailevaa, suunnittelevaa ja kontrolloivaa. Poliisi *vartioi*, tutkijat *matkustavat* ja *selvittävät* tapauksia sekä *liikkuvat* tuhoalueilla (esimerkit 47, 55, 62 ja 63). Viranomaiset *varautuvat* pahimpaan, *eivät anna* ihmisten *hakea* omaisuuttaan, *tutustuvat* paikkoihin ja *lupaavat* apua (esimerkit 44, 45, 57 ja 65). Ministerit *vierailevat* ja *julkaisevat* tiedotteen (esimerkit 69 ja 73). Hieman toimeliaampina viranomaiset *toimittavat* lääkkeitä, *perustavat* tiedonkeruupisteen ja *säntäävät auttamaan* lomakohdetta (esimerkit 50, 53 ja 64). Esimerkissä 68 sotilaat *heittelevät* riisiä ja vettä. Ulkomaat (jonka käsitän viranomaisina) *auttavat* esimerkissä 76 Sri Lankaa humanitäärisistä syistä. Viranomaiset ovat toimissaan etäisempiä kuin auttajat. Heidän toimintansa kohdekaan ei ole niin selvästi uhrit ja avun tarvitsijat, kuten auttajilla.

4.2.2 Relationaalinen toiminta

Relationaalinen toiminta jakautuu asian tilaan ja asioiden välisiin suhteisiin. Siihen liittyy poikkeuksetta olla-verbi. Jokin on jossakin, jokin on jonkinlainen ja jollakin on jotakin. Relationaalinen toiminta antaa taustatietoa asioista ja syventää tapahtumista kertomista, mutta se voi olla myös toteava ilmaus. Relationaalinen toiminta on toiseksi yleisin toiminnantyyppi tutkimissani uutisissa (21 %).

Relationaalinen toiminta tutkimissani uutisissa kohdistuu enimmäkseen hyökyaallon uhriin. **Uhri** on jossain tai on jotain (ks. esimerkit 77–91). Uhrit ovat yleisemmin *kadoksissa, kadonneiden joukossa, tavoittamattomissa* tai *loukkaantuneiden joukossa*. (Esimerkit 77, 78, 79 ja 80.) Lisäksi uhrit ja ruumiit ovat *sairaalassa, tuhoalueella, shokissa, viidakossa, altaalla, rannassa* ja *koneessa*. (Esimerkit 85, 86, 89, 83, 82 ja 81.) Lisäksi he voivat olla jossakin *joukossa* sekä *paikoissa* tai ruumis voi olla eriasteisessa *tilassa*. (Esimerkki 91, 86 ja 90.) Lopuksi uhrit eivät ole enää *elossa* tai ovat turvallisesti *Suomessa* ja *turvassa*. (Esimerkit 87 ja 88.)

Relationaalinen toiminta kuvaa uutisissa useasti uhrien ominaisuuksia tai olotilaa. Uhri on useimmiten *lapsi* tai *vanhus*. (Esimerkit 94, 95 ja 101.) Uhri on *järkyttynyt, uupunut, alasti, yksin* tai *ei ole olemassa* enää ollenkaan. (Esimerkit 92, 93, 99 ja 102.) Uhria luonnehditaan ammatin, uskonnollisen ryhmän ja kansalaisuuden kautta. (Esimerkit 96, 98 ja 100.) Esimerkin 97 lailla kuollut lapsi voi olla rinnastettu jopa enkeliin.

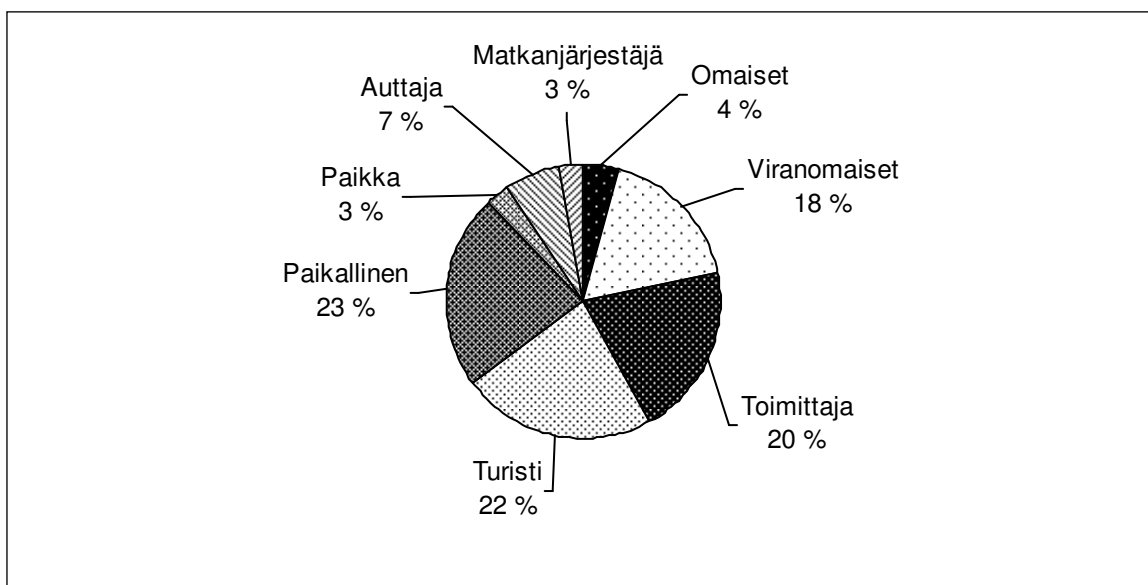
Toiseksi pääkuvailuksi uutisissa nousevat **olosuhteet**. Olosuhteita kuvatessa kuvataan enimmäkseen *tuhoa, sotkua, hiljaisuutta, palveluiden puuttumista* ja *tyhjyyttä*. (Esimerkit 104, 103, 105, 107, 109, 110, 113, 117, 119 ja 120.) Tapahtumaa kuvataan erilaiseksi kuin tv:ssä ja niin kamalaksi, että siitä ei voi puhua. (Esimerkit 106 ja 108.) *Epidemiat on uhka* ja *sairaalat ovat täynnä*. (Esimerkit 114 ja 118.) Lisäksi jopa *paperista on pulaa*. (Esimerkki 116.) Silti *turismi on rahasampo* ja turistien toivotaan palaavan pian. (Esimerkki 115.)

Yksi relationaalisen toiminnan muoto on kertoa, että jollakin on jotain. Uutisissa kerrotaankin, että uhreilla *on kauhu kuolemasta, piina, kuoliovaara, henkisiä ongelmia ja kysymyksiä*. (Esimerkit 122, 124, 130, 128 ja 127.) Toisilla heistä *on parempi onni*, mutta monella *ei ole vakuutuksia*. (Esimerkit 125 ja 123.) Viranomaisilla *ei ole aikaa* tai heillä *on edustus*. (Esimerkit 120 ja 126.) Lopuksi herää kysymys, *kenellä on varaa olla vieraanvarainen* kaiken tuhon keskellä. (Esimerkki 129.)

4.2.3 Mentaalinen toiminta

Mentaalinen toiminta on tutkimusaineistossani kolmanneksi yleisin toiminnanmuoto (10 %). Mentaalinen toiminta on kokemista, kuulemista ja näkemistä. Se on myös päänsisäistä toimintaa, kuten esimerkiksi uskomista, arvioimista, suunnittelemista, elpymistä ja tietämistä tai luulemista. Voisi kuvitella, että katastrofiuutisissa, joissa kuvataan tunteita ja epätietoisuutta, olisi tavallista uutista enemmän mentaalista toimintaa. Tutkimieni uutisten mentaalisen toiminnan osuus ei kuitenkaan ole huomiota herättävän suuri.

Laskin mentaaliset toimijat ja niiden osuudet kokonaismäärästä, jotta saisin selville, kuka koki ja kenen kokemukset ja tunteet jäivät uutisissa vähemmälle huomiolle. Kuvioista 4 käy selville kokijoiden jakauma prosentuaalisesti.

Kuvio 4. Mentaalisen prosessin toimijoiden prosentuaalinen jakauma Helsingin Sanomien uutisissa.

Uutisissa eniten kokivat **paikalliset asukkaat** (23 %) ja **turistit** (23 %) eli välittömät tai välilliset uhrit. Paikallisten asukkaiden kokemuksia värittävät erityisesti *epätieto* uhreista, *päätös* auttaa ja *etsiä* uhreja, tilanteen vakavuuden *tajuaminen* ja *ihmettely*, läheisten *sureminen* ja *kaipaaminen* sekä *usko* tulevaan. (Esimerkit 130–139.) Turistit kertovat enemmän itse kokemuksistaan. He ovat *luulleet kuolevansa*, kuvailevat kuoleman hetkeä, *uskoivat hukkuvansa*, ovat *epätietoisia omaisistaan*, *pitävät* pelastumistaan ihmeenä ja *haluavat* käydä läpi kokemuksiaan. (Esimerkit 140, 141, 143 ja 145.) Toisaalta toisia turisteja katastrofi ei hetkauta ollenkaan ja materia on tärkeimmällä sijalla. (Esimerkki 146.) Koska turismi on tärkeä elinkeino suurimmalle osalle tuhoalueesta, on paikallisilla huoli siitä, *haluavatko turistit palata* takaisin ja ovatko he *pelästyneet* peruuttamattomasti.

Toiseksi eniten uutisten kokijana on **toimittaja** (20 %). Toimittaja siis kertoo omia kokemuksiaan ja aistimuksiaan maailmasta. Toimittaja kuvailee useimmissa uutisissa näkemäänsä ulkopuolisena. Toimittaja kertoo miten erilaisia asioita *näky* ja *näkee*. (Esimerkit 148, 149, 151, 152, 153, 154 ja 156.) Toimittaja myös *tunnistaa*, *tietää* ja *mieltii* asioita. (Esimerkit 150, 155 ja 158.) Hän menee esimerkissä 157 näkökulmassaan jopa niin lähelle itseään, että kertoo, mitä hän tuntee.

Mentaalisista toimijoista kolmanneksi aktiivisimpia olivat **viranomaiset** (17 %). Viranomaisista saa uutisista melko avuttoman kuvan. Viranomaiset nimittäin *eivät tiedä* tai *osaa arvioida* uhrien määriä, *pelkäävät* epidemioita, *tuskastuvat* ihmisiin ja *ovat huolissaan*. (Esimerkit 160, 161, 162, 164 ja 159.) Viranomaisten epävarmuus korostuu luultavasti siksi, että toimittaja on pyytänyt lausuntoa viranomaisilta, jotka eivät ole olleet asioista ajan tasalla, joten viranomaiset *arvioivat* ja *epäilevät*. (Esimerkit 163 ja 166.) Viranomaisilta on varmasti kysytty myös mielipidettä asioihin, jolloin vastaus on ilmastu *pitää-*verbillä, kuten esimerkistä 165 huomaa.

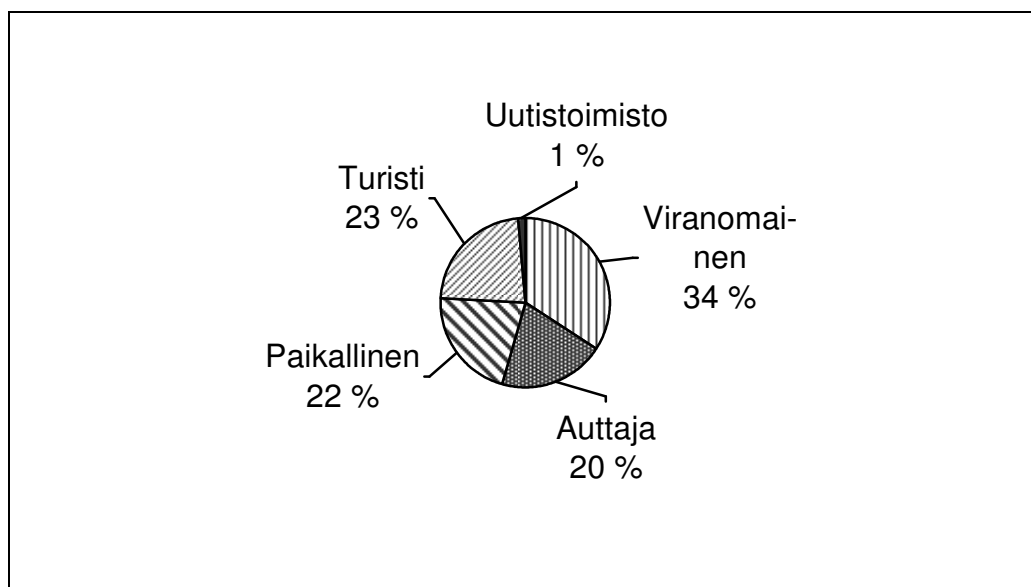
Mentaalisessa toiminnassa neljänneksi aktiivisimpia olivat **auttajat** (7 %). Auttajiksi luen esimerkiksi nunnat, Punaisen Ristin ja yksittäiset auttajat. Auttajat *arvioivat tilannetta*, *tuntevat paikkoja*, *kuuntelevat*, *kuulevat*, *näkevät* ja *tuntevat*. (Esimerkit 167–172.) Auttajia ei kuvata erityisen aktiivisiksi kokijoiksi suomalaista Jani Hollandia lu-

kuun ottamatta. Hollandista on kirjoitettu kokonainen uutinen ja hänen kokemuksensa pääsevät näkyväsi esille.

Vähiten mentaalista toimintaa uutisissa on omaisilla (4 %), matkanjärjestäjillä (3 %) ja paikalla tai asialla (3 %). Omaiset *eivät tienneet* läheistensä kohtaloa tai *halunneet* ni-meänsä lehtiin. (Esimerkit 173, 174 ja 175.) Matkanjärjestäjät *toivovat, uskovat* ja *suunnittelevat* pikaista paluuta lomakohteisiin. (Esimerkit 176, 177 ja 178.) Myös paikat ja asiat voivat kokea tai toimia mentaalisesti. Uutisissa Khao Lak *kärsi*, matkakohteet *toipuvat* ja turismi *elpyy*. (Esimerkit 179, 180 ja 181.) Kärsiminen, toipuminen ja elpyminen ovat hyvin inhimillisiä toimintoja.

4.2.4 Sanallinen toiminta

Sanallista toimintaa on uutisissa suhteellisen vähän (9 %). Tämä toiminta on toimijan itsensä ilmaisemista verbaalisesti. Tekstissä sanallinen toiminta voi olla suoria sitaatteja tai puhumista, kertomista, mainitsemista, ääneen miettimistä ja myös arvioimista, jos arviointi tapahtuu ääneen eikä mielessä. Tutkin uutisista sanallista toimintaa analysoimalla, kuka pääsee eniten ääneen ja millä tavoin. Kuviossa 5 kuvaan sanallisten toimijoiden prosentuaalista jakaumaa.

Kuvio 5. Sanallisten toimijoiden prosentuaalinen jakauma Helsingin Sanomien uutisissa.

Sanallista toimintaa uutisissa harjoittaa eniten **viranomainen** (34 %). Tämä ei ole erityisen yllättävää, sillä toimittajat käyttävät paljon niin sanottuja eliittilähteitä, joihin viranomaiset kuuluvat (ks. 2.2.1). Kuten aiemmin kerroin viranomaisia ovat suurlähetystöt, ulkoministeriöt, eri maiden viranomaiset, suurien järjestöjen edustajat, tutkijat, poliisit, sotilaat, pääministerit, ulkoministerit ja presidentit. Viranomaisten sanallinen toiminta uutisissa on paljolti tilannetta arvioivaa ja kuvailevaa. Viranomaiset *arvioivat* tuhoja ja uhrien määrää (Esimerkit 182 ja 183). He *myöntävät* virheitään ja *huokailevat* ongelmien edessä. (Esimerkit 184, 185 ja 187.) Viranomaiset kertovat tilanteesta ja tarpeista, korjaavat vääriä tietoja ja ilmoittavat asioista. (Esimerkit 186, 188, 189, 195, 196 ja 197.) He myös *vastaavat* ja *vakuuttavat* sekä antavat ohjeita *kuuluttamalla* ja *korostamalla*. (Esimerkit 190, 192, 193 ja 194.)

Toiseksi eniten uutisissa ääneen pääsivät **turistit** (23 %). Haastatelluista turisteista kaikki olivat suomalaisia. Uhrin kantaa kuulemalla lukija pääsee lähemmäksi aihetta. Turistit puhuvat enimmäkseen omasta tilastaan ja vaivoistaan. He joko tarvitsevat hoitoa tai selviävät ilman sitä. (Esimerkit 199, 200 ja 204.) Turistit kertovat paljon myös tapahtumasta ja sen kokemisesta. (Esimerkit 198, 201, 202, 203 ja 205.) Osa turisteista on toipunut tapahtumasta niin hyvin, että he voivat valittaa palvelun laadun heikkenemisestä (esimerkki 206).

Vain yhden prosenttiyksikön turisteja vähemmän uutisissa saavat puheenvuoroja **paikalliset asukkaat ja toimijat** (22 %). Paikalliset asukkaat esitellään paljolti ammattinsa kautta. Kalastaja, myyjä, hotellin johtaja ja haudankaivaja kertovat uutisissa omista kokemuksistaan. (Esimerkit 207, 208, 209, 212 ja 217.) Toisin kuin muita toimijoita, paikalliset voidaan esitellä vain ryhmänä naisia ja miehiä tai pelkkänä naisena. (Esimerkit 213 ja 214.) Yleisesti paikalliset asukkaat kertovat tapahtumasta, omista menetyksistään sekä hyökyaallon jälkeisestä elämästä.

Neljänneksi eniten uutisissa ovat äänessä **auttajat**. Auttajia ovat paikalliset auttajat, kuten nunnat ja erilaiset järjestöt, Punainen risti sekä yksittäiset auttajat, kuten suomalainen Jani Holland. Enimmäkseen auttajat kertovat omasta toiminnastaan, itsestään tai autettavistaan. Järjestöt, kuten Punainen Risti kertovat toiminnastaan yleisemmällä ta-

solla. He myös vastaavat avun tarpeen kartoituksesta sekä avunannon valvonnasta. Yksittäiset toimijat kertovat toiminnastaan pienemmässä mittakaavassa ja kuvaileva autettaviansa yksityiskohtaisemmin. (Ks. esimerkit 218–224.)

Vähiten uutisissa sananvaltaa saavat **uutistoimistot**. Epäilemättä uutistoimistojen tietoja on voitu käyttää enemmänkin uutisissa, mutta suoria viittauksia on vain yksi.

- (5) **Uutistoimisto AP kertoi** maanantaina, että 300 kiireesti haudattua ruumista joudutaan kaivamaan ylös, koska niiden alkuperästä ei ole varmuutta. (Uutinen 12)

Kuten esimerkistä 5 huomaa, käyttää toimittaja uutistoimistoa tietolähteenä vahvistamaan oman juttunsa näkökulmaa, joka tässä uutisessa on ruumiiden tunnistus. Uutistoimiston tieto vahvistaa sen, että virheiltä ei ole ruumiiden tunnistuksessa. Ruotsalainen uutistoimisto TT mainitaan uutisissa 1 ja 6, mutta sitä ei siteerata suoraan. On hyvin vaikea tietää, miten paljon uutistoimistoja on käytetty tietolähteinä uutisissa, sillä niitä ei ole mainittu muissa uutisissa.

4.2.5 Materiaalinen tapahtuma

Materiaalisia tapahtumia ei uutisissa ole paljoa (7 %). Se on toiminnantyyppi, joka on sidottu verbin passiivimuotoon. Sen avulla tekijä eli toimija voidaan häivyttää, jolloin huomion keskipisteeksi, vaikkakin passiiviseksi, nousee toiminnan kohde. Materiaalisessa tapahtumassa voi verbinä olla kaikkien edellä mainittujen prosessityyppien edustaja. Eli koska prosessissa ei ole varsinaista tekijää voi toiminta olla esimerkiksi mentaalista (*epäiltiin*) tai sanallista (*kerrottiin*). Tämä johtuu siitä, että materiaalisessa tapahtumassa kuvataan juurikin tapahtumaa, ei tekijää. Tapahtumassa teko ja kohde ovat pääosissa.

Enimmäkseen materiaallinen tapahtuma koskee uhreja eli ruumiita ja loukkaantuneita. Uutisissa ruumiita *poljetaan* (esimerkit 227 ja 243), *löydetään* (esimerkit 230 ja 242), *tunnistetaan* (esimerkki 247), *siirretään* (esimerkki 249), *haudataan* (esimerkki 249) ja niiden alkuperää *tutkitaan* (246). Ihmisten *epäillään*, *pelätään* ja *arvioidaan* kuolleen

(esimerkit 225, 232 ja 244). Loukkaantuneita *evakuoidaan* ja evakuoitilentoja *järjestetään* sekä *jatketaan* (esimerkit 228, 230 ja 229). Raajoja *kipsataan* ja *amputoidaan* (esimerkit 234 ja 240). Uhreille *annetaan* ja *jaetaan* apua (esimerkit 236 ja 238) sekä heitä *työnnetään* ja *kiidätetään* eri paikkoihin (esimerkit 238 ja 251).

Sen lisäksi, että passiivi sitoo kohteen toimeentomaan tilaan, se myös etäännyttää käsiteltävän asian sekä toimittajasta että lukijasta. Ruumiista ja kuolemasta ei varmastikaan ole helppo kirjoittaa, eikä aiheesta ole erityisen helppo lukea. Passiivin käyttö toimii täten neutralisoimassa vaikeaa aihetta. Toisaalta toimittajat eivät välttämättä ole aina tienneet, keitä toimijat ovat. Jos toimittaja näkee, että ruumiita poltetaan, hän ei voi olla aivan varma keitä polttajat ovat. Passiivimuoto myös tuo yhteisöllisyyden tunnetta. Ihmisiä evakuoidaan ja rantoja raivataan yhdessä. Näiden näkökulmien lisäksi materiaallinen tapahtuma tekee kohteesta tekijää tärkeämmän. Näin ollen uutisissa suuren huomion saavat ruumiit ja loukkaantuneet.

4.3 Yhteenveto ja mediarutiinien vaikutusten tarkastelua

Tässä luvussa tutkin Aasian hyökyaaltokatastrofiuutisoinnin kielellisiä valintoja. Aloitin tutkimisen nimeämisestä. Niin nimeämisen kuin materiaalisen toiminnankin yhteydessä hyökyaalto sai syyllisen leiman ja toimi tappajana. Raittilan (1996: 152) mukaan onnettomuus uutisissa uhrien ja sankarien käyttö liittyy tunteet uutisiin. Tunteet taas tekevät uutisista myyviä ja mielenkiintoisia. Mutta uhreja ei ole ilman syyllisiä. Luonnononnettomuudessa voi olla vain teknisiä syyllisiä eli hyökyaalto aiheutti katastrofin. Toisaalta taas voidaan alkaa etsiä moraalisia syyllisiä, kuten varoitusjärjestelmän puutetta, joka on inhimillisen vastuunkantajan syy.

Hyökyaalto murhaajana ja pahoinpitelijänä lataa uutisiin hyvin paljon tunnetta. Yksi syy tähän voi olla toimittajan esitystaparutiini, jonka avulla hän yrittää saada konfliktia uutiseen. Uutisessa ovat siis tappaja-aalto ja sen jälkeensä jättämä kaaos ja ruumiit. Toimittaja yksinkertaistaa tällöin maailman kahteen osapuoleen. Jäljelle jääneiden uhrien ympärillä hääriivät viranomaiset sekä auttajat.

Nimeämisen tarkastelussa uutisissa pääosaan pääsivät hyökyaalto, ruumiit, loukkaantuneet, turistit, suomalaiset ja lapset. Kuitenkaan toimijoina lapset ja loukkaantuneet eivät ole erityisen aktiivisia. Ainoastaan rationaalisessa toiminnassa uhrin kuvaillaan olevan lapsi. Materiaalisessa toiminnassa aktiivisimpia ovat hyökyaalto, uhrin ja viranomaiset. Toisaalta uhrin enemmänkin odottivat ja saivat apua. Ruumiit eivät ymmärrettävästi ole kovinkaan aktiivisia ja siksi päätyivät uutisissa materiaalsen tapahtuman kohteiksi.

Relationaalinen toiminta kohdistui uutisissa enimmäkseen uhuriin. Uhri eli kuollut tai loukkaantunut oli jossain tai hänen olotilaansa kuvattiin jonkinlaiseksi. Lisäksi uhrilla oli jotain, esimerkiksi piina tai kuoliovaara. Uhrin ohella olosuhteita kuvaillaan monilla ilmaisuilla. Uhri voi tässä tapauksessa olla joko turisti tai paikallinen henkilö. Uhri on poikkeuksetta kadoksissa tai järkyttynyt. Uutisissa ei juurikaan kuvata täysin ehjin nahoin selviytyneitä, vaan juurikin kuolleita ja loukkaantuneita. Määrittelyrutiinien näkökulmasta toimittajat kokevat uhrin tärkeimmiksi aiheiksi uutisissaan. Samalla siis myös mielenkiintoisimmiksi, sillä määrittelyrutiinin kautta toimittaja valitsee mielenkiintoisimman aiheen.

Mentaalisessa toiminnassa eli tunteiden ja kokemusten ilmaisemisessa ääneen pääsevät yhtä paljon paikalliset asukkaat kuin turistitkin. Tällöin näkökulma on edelleen niin sanottujen uhrien. Uutisissa kuvataan, miten turistit ja paikalliset asukkaat kokivat tapahtuman. Erityisesti turistien kokemuksia aallosta ja kuoleman läheisyydestä kuvataan. Paikallisille jäävät enemmän suru, kaipaaminen ja usko. Yksi yllättävänkin suuri kokija uutisissa on itse toimittaja, joka kertoo mitä hän näkee ja kokee. Toimittaja kääntää siis näkökulman itseensä. Näiden lisäksi kokijoiksi pääsevät myös viranomaiset, auttajat ja omaiset. Niin viranomaisten kuin uhrienkin käyttö on osa keruurutiinia, jonka avulla toimittaja saa tietoa tapahtuneesta (ks. 2.2.1). Mentaalisessa toiminnassa hän tosin kuvaa tapahtumia tunteen kautta eli inhimillistää tapahtuman kokijoiden tasolle. Kuten aiemmin kerroin, tekevät tunteet uutisista koskettavampia ja näin myös kiinnostavampia. Uhrien ohella uutisista nousee esiin sankareita, kuten Jani Holland, joka riensi auttamaan sukulaisiaan ja suomalaisia Thaimaahan.

Sanallisen toiminnan tarkastelu paljasti uutisista sen, kuka pääsee eniten ääneen eli ke- nen näkökulmasta asioita kerrotaan. Tällöin myös paljastuu toimittajan esitystaparutiini objektivointi. Objektivointi on sitaattien käyttöä, jonka avulla toimittaja antaa puheenvuoron lähteille ja häivyttää itsensä tekstistä (ks. 2.2.1). Näkökulma on edelleen toimittajan, mutta hän vahvistaa sitä haastateltavien puheilla. Näin hän myös siirtää vastuun puhujalle. Eniten uutisissa ääneen pääsivät viranomaiset. Heitä lainattiin suuremmaksi osaksi epäsuorasti eli viranomaisia käytettiin enemmän taustalähteinä kuin suorina lähteinä. Silti toimittaja nojaa näkökulmaansa näin viranomaisien kautta. Viranomaiset ovat keruu- ja esitystaparutiineissa hyvin tavallinen lähde.

Seuraavaksi eniten ääneen uutisissa pääsivät turistit, auttajat ja paikalliset toimijat. He pääsivät uutisissa sanomaan asiansa suoraan eli heidän kohdallaan käytettiin paljon suoraa sitaattia. Turistien puheenvuoroissa korostui tapahtuman kuvailu ja se, että kaikki haastatellut turistit olivat suomalaisia. Näkökulma rajautui tehokkaasti siis suomalaisen turistin näkökulmaan. Paikalliset toimijat taustoittavat uutisia kertomuksillaan elämästä ennen hyökyaaltoa ja tulevaisuuden toiveista. Auttajista ääneen pääsevät enimmäkseen järjestöt ja yksittäinen sankari Jani Holland. Auttajien tehtävä on uutisissa kuvailla uhrien olosuhteita ja auttamisen raskautta. Toimittaja sysää Hollandista kertovassa jutussa (Uutinen 16) viranomaisien arvostelun Hollandin puheenvuoroihin eli siirtää vastuun haastateltavalle. Samoin tapahtuu paikallisia asukkaita haastateltaessa (esimerkiksi Uutinen 13). Nämä ihmettelevät, miksi turisteja autetaan ensin ja he saavat odottaa apua päiväkausia.

Uutistoimistoja ei uutisissa lainata kuin kerran. Kaksi muuta kertaa uutistoimisto mainitaan. Ulkomaanuutiset pohjautuvat kuitenkin suuresti kansainvälisten uutistoimistojen tietovirtaan, joten on vaikea uskoa, ettei uutisissa olisi käytetty uutistoimistoja. Koska asiaa ei ole ilmaistu mitenkään, jää asia arvailujen varaan. Ulkomaankirjeenvaihtajien yksi rutiini on seurata uutistoimistojen tietoja ja valita sitä kautta osin juttuaiheensa, joten uutistoimistoilla on uutisissa ainakin määrittelyrutiinien osalta tärkeä rooli, koska uutistoimisto kertoo, mikä aihe on tärkeä juuri nyt (ks. 2.2.2).

Materiaalisen tapahtuman kautta uutisissa huomiota saavat erityisesti ruumiit ja loukkaantuneet. Passiivimuoto häivyttää tekijän, jolloin teon kohde on pääosassa. Ruumiiden polttaminen ja etsiminen ovat toimittajan mielestä täten tärkeitä aiheita uutisissa. Samoin niissä korostuu turistien evakuointi ja kuolleiden määrän pelko.

Monen uutisen näkökulma pyöriikin suuresti kuoleman, ruumiiden ja tuhon ympärillä. Toimittaja on siis kiireessä rutiiniensa kautta määritellyt kuoleman kiinnostavaksi aiheeksi. Myös uhrin ja varsinkin turistit koetaan uutisoinnin pääkohteiksi. Toimittajat tekivät juttuja suomalaisille, joista monella oli uutisoinnin aikaan läheisiä tuhoalueella. Täten voisi kuvitella toimittajien vastaavan yleisön tiedonhaluun kertomalla juuri näistä läheisistä. Toisaalta tästä ajatuksesta herää kysymys, miksi kertoa jo järkyttyneille ihmisille niin paljon kuolemasta. Ideologisia luonnollistumia uutisten toimittajille tuntuvat siis olevan kuoleman kiinnostavuus, hyökyaallon pahuus, turistien ja suomalaisten kokemusten tärkeys, sankaruuden ihannoiti ja viranomaisien saamattomuus (eli antisankaruus).

Kielellisten valintojen eli nimeämisen, osallisten ja prosessien tarkastelun kautta uutisista kohosi selvästi neljä diskurssia, joiden kautta toimittaja hyökyaaltokatastrofia käsittelee. Nimeäminen osoitti tärkeimmät osalliset ja prosessit paljastivat, kenen näkökulmasta uutiset tapahtumista kertovat. Ensimmäiseksi uutisista nousee esille itse hyökyaalto, joka tuhoaa ja tappaa eli *väkivaltadiskurssi*. Toisena uutisissa on paljon uhreja ja heidän auttajiaan eli *uhri-sankaridiskurssia*. Näkökulma voi tällöin olla uhrin tai auttajan. Tähän diskurssiin liittyy myös viranomainen, jolla on oma näkökulmansa uhreihin ja auttajiin. Kolmas diskurssi on *kokemusdiskurssi*, jossa pääosassa uutisissa ovat hyökyaallosta selviytyneet ihmiset. Etenkin turistien näkökulma on uutisissa vallitsevana. Neljäntenä uutisista esiin nousee *kuolemadiskurssi*, joka käsittelee niin ruumiita kuin muutakin tuhoa. Tämä on toimittajan näkökulma ympäristöön, jota hän kuvailee ilman lähteiden näkökulmia. Näitä diskursseja käsittelem seuraavassa luvussa.

5 AASIAN HYÖKYAALOTKATASTROFITUUTISISSA ESIINTYVÄT DISKURSSIT JA NÄKÖKULMAT

Aasian katastrofiuutisoinnissa on useita näkökulmia: syyllinen, uhrin, auttajat, selvinneet, ruumiit ja hajonneet tavarat. Vaikka kyseessä oli luonnonkatastrofi, perinteisen onnettomuus uutisen tapaan (ks. 2.2) myös syyllinen oli selvästi mukana. Seuraavaksi esittelen päädiskursseiksi nousseita näkökulmia, jotka tutkimistani uutisista sain selville.

5.1 Tappaja-aalto iskee

Yksi tutkimieni uutisten pääosallisista on hyökyaalto. Tämä lienee ymmärrettävää, olihan maanjäristyksestä syntynsä saanut hyökyaalto kaiken tuhon ja kuolemien aiheuttaja. Hyökyaallosta kerrotaan uutisissa monella tapaa. Joissain uutisissa aallosta kerrotaan neutraalisti, toisissa uutisissa se kuvataan raakana tappajana. On huomattavasti ideologisesti latautuneempaa kertoa *tuhoaaltojen jättäneen Indonesiaan valtavan määrän orpolapsia* (Utinen 14) tai, että *hyökyaallot tappoivat yhdeksässä maassa* (Utinen 1) kuin kertoa, että *hyökyaaltojen aiheuttamat kuolemat saavat suuronnettomuuden mitat* (Utinen 1).

Kuten luvussa 4.2.1 kerroin, saa hyökyaalto väkivaltaisiakin piirteitä osassa uutisia. Siksi koen hyökyaallosta kertomisen hyvin paljolti *väkivaltadiskurssiksi*. Väkivallalla on aina uhri, samoin hyökyaallolla. Uhri voi loukkaantua, menettää omaisiaan tai jopa kuolla. Hyökyaallon väkivalta on järjetöntä ja raakaa. Se iskee juuri sinne, missä on paljon ihmisiä, varsinkin länsimaalaisia turisteja. Hyökyaalto ei tunne armoa ketään kohtaan. Väkivaltadiskurssissa väkivallan harjoittaja on syyllinen. Tai ainakin häntä voidaan syyllistää uhrien kärsimyksistä.

Syyllistäminen ei ole tavanomaista luonnonkatastrofiuutisille. Tällöin kyseessä on näennäinen syyllinen. Ihmismieli saa kuitenkin tyydytyksen, kun se saa syyttää jotakuta kärsimyksistä. Hyökyaallon tekeminen tappajaksi on siis ehkäpä jopa luonnollinen tapa

reagoida suureen järkytykseen. Syyttäähän moni sairaan omaisensa menettänyt ihminen lääkäriä potilaan tappamisesta. Jotakuta on vain syytettävä, jotta olo helpottuu.

Toimittajan voi katsoa toimivan tässä tilanteessa tiedostamattomasti. Toimittajan tehtävä on saada uutiseen dynaamisuutta ja vastakkainasettelua. Palmolahden (1993: 40–41) mukaan toimittajat luovat usein objektiivisuuden illuusion teksteihinsä. He siis ottavat kaksi vastakkaista näkökulmaa kilpailemaan, vaikka näillä ei todellisuudessa olisikaan mitään tekemistä toistensa kanssa. Vaikka Palmolahden tutkimus koskikin enimmäkseen televisiuutisten tapaa syyllistää, koskee se myös lehtiuutisointia. Toisaalta Palmolahti (1993: 22–23) ei pidä sellaista uutista syyllistävänä, joka kuvailee vain teknistä syyllistä eli esimerkiksi luonnononnettomuuden aiheuttajaa. Hän on kuitenkin myös sitä mieltä, että uhrin (kärsimään jääneet osapuolet) ja heidän haastattelemisensa tekevät uutisesta syyllistävän, sillä uhrien tehtävä on tehdä uutisesta syyllistävä myös lukijan silmissä (emt: 116).

Koen uutisten näkökulmien tutkimisen jälkeen, että myös luonnonkatastrofissa voi olla syyllisiä ja syyllistystä. Toimittajalle on luontaista, varsinkin kiireessä, luoda uutiseen syyllisiä ja uhreja. Konflikti on yksi tapa esittää tapahtuma ja kertoa se eteenpäin. Myöhemmin syyllistäminen kääntyi viranomaisiin ja heidän toiminnanpuutteeseen (ks. Kataja & Holland 2005; Vanhanen 2005). Tutkimissani uutisissa viranomaisia syyllistettiin melko vähän. Ensimmäisissä uutisissa syyllinen oli hyökyaalto. Myöhemmissä uutisissa viranomaisten toimintaa aletaan ihmetellä pikkuhiljaa. Syynä tähän voi olla ensimmäinen shokkireaktio, joka syyllistää helpoiten syyllistettävän kohteen. Ajan kuluessa aletaan huomata, mitä ympärillä tapahtuu ja mikä ei toimi niin kuin pitäisi. Viranomaisten syyllistämistä on eniten uutisissa 13 ja 16. Kerron tästä lisää seuraavassa luvussa, joka käsittelee uhreja, viranomaisia ja auttajia.

5.2 Uurit, viranomaiset ja auttajat

Luvussa 4.3 kerroin, että viranomaiset, uurit ja auttajat olivat kaikkein aktiivisimpia toimijoita tutkimusaineistoni uutisissa. Uutisissa uurit tosin jäivät enemmän kohteiksi kuin

tekijöiksi. Näkökulman voi silti katsoa olevan enimmäkseen uhrin, sillä uhrin pääsevät pääosaan niin relationaalisissa, mentaalisissa kuin materiaalisissa toiminnassakin. Uutiset koostuvat hyvin paljolti uhrien kuvailusta, heidän tunnetiloistaan, toiminnastaan ja kokemuksistaan. Erotin kokemuskurssin omaksi diskurssikseen (ks. luku 5.3.), sillä se oli niin suuressa osassa uutisissa. Tässä luvussa kerron uhri-sankaridiskurssista.

Uutinen tarvitsee uhreja ja sankareita (Raaitilan 1996: 152). Ne tuovat omalta osaltaan uutiseen tunnelatausta ja draamaa. Hyökyaaltokatastrofista niitä oli suhteellisen helppo löytää. Aallossa loukkaantuneet ja omaisiaan menettäneet tarvitsivat apua ja auttajat, kuten Punainen Risti, pystyivät sitä antamaan. Sankariksi ei kuitenkaan noussut mikään järjestö vaan sukellusoppaat ja yksittäinen henkilö Jani Holland. Uutinen 16 on omistettu kokonaan hänelle, vaikka hänet mainitaan toisissakin uutisissa.

Uutisessa 16 on selkeä sankari-antisankari konflikti. Jani Holland on sankari, joka on tullut Suomesta asti auttamaan suomalaisia ja sukulaisiaan Thaimaahan. Hän yrittää kaikkensa ja tekee pyöreitä päiviä epäinhimillisissä oloissa. Viranomaisilta ei saa mitään apua. Viranomaiset vain ilmoittavat, että eivät nosta syytettä sukellusoppaita vastaan tietosuojarikoksesta, kun he julkaisivat suomalaisten nimiä netissä. Viranomaiset eivät auta tai ymmärrä. Holland arvostelee myös turisteja, jotka jatkavat elämäänsä kuin hyökyaaltoa ei olisi koskaan ollutkaan.

Tässä uutisessa viranomaiset ovat selkeästi antisankareita. He ovat pelkureita, jotka eivät ota vastuuta. Yksittäinen henkilö sen sijaan ottaa vastuun, joka hänelle ei edes kuulu. Aivan kuten kokemuskurssissakin henkilöimisen kautta aihe tuodaan lukijaa lähelle. Tapahtumalle annetaan kasvot. Tämä on siis selkeä esitystaparutiini toimittajalle ja samalla ideologisesti tiedostamaton tapa luoda draamaa uutiseen. Jokaisessa sadussa on sankari, tämäkin tapahtuma tarvitsi sellaisen, jotta se olisi mielenkiintoinen ja toisi edes hieman valoa surulliseen tapahtumaan. Ihmiset, edes jotkut, ovat vielä hyviä.

Viranomaisia syyllistetään myös uutisessa 13, jossa kalastajakylän asukkaat Thaimaassa jäivät päiväkausiksi ilman apua, koska kaikki viranomaiset menivät auttamaan turistikohteita. Uutisen näkökulma ei tosin ole täysin viranomaisia tyrmäävä, sillä uutisessa

nostetaan esille turismin tärkeys maan taloudelle. Uutisen mukaan moni thaimaalainen ajattelee turistin edun olevan oma etu. Tästä tulee hieman ristiriitainen tunne sen suhteen, että thaimaalaisten viranomaisten pitääkin auttaa turisteja, mutta suomalaisten viranomaisten ei tarvitse auttaa edes omiaan.

Uhrin osa on vastaanottaa apu. Uhreja viedään, tuodaan, hoidetaan, autetaan, poltetaan, haudataan ja heidän olojaan kuvaillaan. Vaikka uhri on kaiken aikaa aiheena keskeinen, hän ei ole erityisen aktiivinen. Ainoastaan tunteiden kuvaaminen ja kokemusten kertominen on uhrin osa. Uhri pääsee paljon ääneen, mutta vain kertoakseen, miten kamalaa kaikki oli.

Viranomaisten roolista tapahtumissa ei uutisista saa erityisen hyvää kuvaa. Viranomaiset lähinnä tarkkailevat, arvioivat tilannetta, antavat neuvoja ja määräyksiä, eivät tiedä asioista ja pelkäävät pahinta. Toisaalta viranomaiset pääsevät eniten ääneen sanallisesti, joten osittain uutisten näkökulma on viranomaisten, mutta tässäkin tapauksessa eniten suomalaisten viranomaisten. Viranomaisten tehtäväksi ei jää kertoa mitään uutta, vaan vahvistaa tai kumota aiempia tietoja. Tämä lienee yleistä toimittajien keruurutiinien välillä. Viranomainen on passiivinen toimija, jonka tehtävä on kommentoida muiden toimintaa.

5.3 Selviytyneiden tarinoita

Hyökyaaltokatastrofi loi paljon uhreja. Suurin osa uhreista ei ollut turisteja, suurin osa uhreista ei ollut edes länsimaalaisia turisteja, saati sitten suomalaisia turisteja. Kuitenkin tutkimissani uutisissa juuri suomalaiset turistit saavat kertoa oman kokemuksensa aallosta. Joukossa on toki uutisia, joissa paikalliset asukkaat kertovat, miten heidän talonsa hävisivät ja omaisia ei enää ole.

Luvussa 2.2.3 kerroin katastrofiuutisista, joissa lukijoiden tiedonnälkää tyydytetään vastaamalla kysymyksiin. Katastrofin kohtaaminen on vaikeaa, ja siksi asia pitää pilkkoa pieniin palasiin ja kohdata se pikkuhiljaa. Yksi kysymys on varmasti ollut, mitä oikeasti

tapahtui ja miltä se tuntui. Antamalla tapahtumalle kasvot ja kuvaamalla sen kokijan kautta toimittaja pystyy vastaamaan lukijoiden kysymykseen. Onnettomuus uutisissa on tavanomaista haastatella silminnäkijää, uhria tai omaista. Onnettomuus tarvitsee muunkin näkökulman kuin viranomaisten virallisen tiedotteen. Joskus journalismia parjataan siitä, että se käyttää shokissa olevia uhreja hyväkseen. Näin esimerkiksi Jokelan ampu- mistapauksen uutisoinnissa. Toisaalta ihmiset janoavat tietoa ja median tehtävä on sitä tarjota. Journalismin etiikka ei ole aina niin selvä koodisto, jonka mukaan toimia. (Huovinen 2007.)

Tutkimissani uutisissa uhreja on haastateltu sairaalassa sekä Suomessa että ulkomailla ja lentokentällä heidän saavuttuaan Suomeen. Paikallisten asukkaiden kokemukset ovat lähinnä turismin kanssa työskentelevien ihmisten kokemuksia aallosta ja sen vaikutuksista elinkeinoon. Näkökulma on siis vahvasti länsimaalainen turistinäkökulma.

Suomalainen turisti kertoo uutisissa, miten aalto vei hänet yllättäen, paiskoi paikasta toiseen, upotti pinnan alle, kuinka hän luuli kuolevansa, kunnes hän koki ihmepelestumisen. Pelastumisia kuvaa hyvin sana *ihme*. Ihme onkin yksi uutisoinnin valttikorteista. Kaikki haluavat lukea ihmepelestumisista, ihmelapsista, yliluonnollisista voimista ja niin edelleen. Koko katastrofia voi sen laajuudessaan kutsua ihmeeksi, tapahtumaksi, jota kukaan ei voinut uskoa todeksi. Epätodellisuuden tunne toistuu myös haastateltavien puheissa. Tapahtumaa ei voi uskoa todeksi, se on jotain, mitä ei voi järjellä käsitellä.

Tältä on voinut tuntua myös uutisten toimittajista, mutta heidän on silti pitänyt tehdä tapahtumasta järjellisiä juttuja, joita lukijat haluavat lukea. Toimittajat ovat olleet suomalaisia, joten heidän näkökulmansakin on ollut suomalaisen matkailijan näkökulma. Ei siis ihme, että se paistaa hyvin läpi myös uutisista. Tiukassa paikassa toimittaja tekee jutun rutiiniensa avulla näkökulmasta, joka on häntä lähin. Seuraavassa luvussa kerronkin lähinnä toimittajan näkökulmasta. Toimittaja kuvailee maailmaa aallon jälkeen ja tuo omat kokemuksensa esille.

5.4 Ruumiita ja rojua

Tässä luvussa käsittelemäni kuolemadiskurssi pohjautuu enimmäkseen toimittajan omaan mentaaliseen toimintaan. Tässä diskurssissa toimittaja on kokija ja näkökulma on yksin hänen. Esimerkiksi uutisessa 3 toimittaja kuvailee tarkasti katollaan seisovia autoja, irrallisia kattoja ja nurin kääntyneitä veneitä. Uutisessa 4 toimittaja näkee turvonneita, vääristyneisiin asentoihin jäykistyneitä ruumiita ja kuolleita lapsia. Uutisessa 15 toimittaja on helikopterin kyydissä Acehissa ja näkee rauniot, luonnon ja avuntarvitsijat lintuperspektiivistä. Toimittaja haistaa löyhkän ja kertoo miten tilanne tuntuu irvokkaalta.

Kun näkökulma on toimittajan, toimii hän lukijalle silminä. Toimittajan tehtävä on kuvailla mahdollisimman tarkasti, millaista tapahtumapaikalla on. Tämä on toimittajan osaksi jopa proosallinen esitystaparutiini. Lukijalla on jano tietää mahdollisimman yksityiskohtaisesti, miltä paikanpäällä tuntuu. Kuvat eivät pysty kertomaan kuitenkaan koko totuutta.

Valitsin diskurssin nimeksi *kuolemadiskurssi*, sillä toimittajat kertovat omalta kohdaltaan uutisissa vain tuhosta ja kuolemasta, ehkä hieman myös kärsimyksestä ja menetyksestä. Kuten aiemmin kerroin, uutisten materiaaliset tapahtumat koostuvat suurimmaksi osaksi kuolemasta ja ruumiista. Toimittaja etäännyttää kuoleman täten lukijasta ja itseltään passivoimalla sen. Toisaalta toimittaja tuo kuoleman lähelleen kuvailemalla sitä omin sanoin, omista havainnoistaan lähtien. Uutisia lukiessa tulee tunne, että kuoleman kertominen kauniin jopa realistisen proosallisesti, ei ole ainoastaan terapiaa lukijalle vaan myös paljon nähneille toimittajille. Omakohtaisuus tuo lisäksi uutisiin näkökulman ja tunteen, jota uutistoimistojen tietojen referoiminen ei ikinä uutisiin tuo. Toimittaja paljastaa myös itsensä. Tämä on harvinaista jokapäiväisessä uutisvirrassa, mutta katastrofiuutinen tekee toimittajastakin vain ihmisen.

5.5. Yhteenvedo diskursseista ja näkökulmista

Tutkimissani Helsingin Sanomien 17 hyökyaaltouutisessa on havaittavissa neljä diskurssia: *väkivaltadiskurssi*, *uhri-sankaridiskurssi*, *kokemusdiskurssi* ja *kuolemadiskurssi*. Näiden mukaan määräytyvät myös uutisten näkökulmat. Väkivaltadiskurssissa näkökulma kulminoituu aaltoon ja sen uhreihin. Hyökyaalto esitetään syyllisenä, joka harjoittaa väkivaltaa. Taustalla lienee toimittajan tapa käsitellä järkyttävää asiaa ja luoda siitä syyllisen ja syy-seuraus-suhteen kautta ymmärrettävämpi lukijalle. Konfliktin rakentaminen, kuten tässä tapauksessa uhrien ja aallon vastakkain asettelu, on yksi esitystaparutiineista. Konfliktia rakentamalla toimittaja rajoittaa uutisen kohteena olevaa aihetta ja sen moniselitteisyyttä (ks. 2.2.1). Myöhemmin uutisissa syyllistetään viranomaisia, jolloin konfliktia rakennetaan uudelleen.

Uhri-sankaridiskurssissa on myös konflikti, sillä sankarin rinnalle tarvitaan aina antisankari. Sankarina uutisissa toimivat sukellusoppaat ja Jani Holland. Antisankareina kyseenalaista kunniaa saavat viranomaiset, jotka kuvataan uutisissa toimimattomina pelkureina, etäisinä taustahahmoina ja vastuuttomina turistikohteiden vaalijoina. Uhrien osa uutisissa on ottaa vastaan apua ja kertoa tunteistaan. Aktiivisiksi toimijoiksi nousevat auttajat ja heistä esiin pääsevät sankarit. Uhrin ja viranomaiset kuvataan uutisissa passiivisina olioina.

Kokemusdiskurssissa ääneen pääsevät uhrin. Uhrien tehtävä on uutisissa kertoa kokemuksiaan hyökyaallosta ja sen jälkeisestä elämästä. Haastatellut uhrin ovat lähinnä suomalaisia turisteja tai paikallisia turismityöntekijöitä. Näkökulma on vahvasti länsimaalainen ja useimmiten turistin. Koska toimittajat ovat suomalaisia, on jokseenkin ymmärrettävää, että haastatellutkin ovat suomalaisia. Lisäksi media, johon uutiset on tehty, on suomalainen, samoin kuin median yleisökin.

Kuolemadiskurssi käsittelee enimmäkseen toimittajan näkemää ja kokemaa. Näkökulma on toimittajan, joka kuvailee ympäristön tuhoja ja kuolleita ihmisiä. Kuolemasta kertominen tekee toimittajastakin inhimillisen olennon, jolla on tunteet. Samalla, kun toimittaja käsittelee kuolemaa itsekseen, hän auttaa lukijoitaan käsittelemään vaikeaa asiaa.

6 PÄÄTÄNTÖ

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, millaisia merkityksiä, mielikuvia ja näkemyksiä Helsingin Sanomien hyökyaallosta kertoviin uutisiin on kirjoitettu. Tämän tutkimuksen pohjalta havainnoin myös uutisoinnin mediarutiinien mahdollisia vaikutuksia uutisten ideologisuuteen. Tutkin kriittisesti tapahtumasta, viranomaisista, uhreista ja olosuhteista esitettyjä näkemyksiä. Kielellisten valintojen kautta hahmotin uutisten näkökulmat ja päädiskurssit. Käytännössä tutkin kenen näkökulmasta uutiset on kirjoitettu, sillä tämä näkökulma rakentaa myös lukijan näkemystä tapahtumista. Selvittämällä merkityksiä ja näkemyksiä, pystyin myös tarkastelemaan, kuka pääsee ääneen eli kenen näkökulma pääsee uutisissa esille. Analysoin Aasian hyökyaaltokatastrofia käsitteleviä ulkomaan uutisia kriittisen diskurssianalyysin ja Hallidayn (1985) systeemis-funktionaalisen kieliopin avulla.

Tutkimuksessa selvisi uutisten transitiivisuutta tarkasteltaessa, että aktiivisimpia toimijoita uutisissa olivat hyökyaalto ja auttajat. Passiivisina näyttäytyivät uhrin ja viranomaiset. Uhreilla oli suuri rooli uutisissa, mutta heidän toimintansa oli enimmäkseen avunsaamista ja kokemusten kuvailua. Siksi mentaalisisissa prosesseissa uhrin olivat toimittajan ohella aktiivisia. He siis tunsivat, kokivat ja näkivät. Eniten kuvailun kohteena eli relationaalisissa prosesseissa osallistujia olivat uhrin ja olosuhteet. Eniten ääneen uutisissa pääsivät viranomaiset, etenkin suomalaiset viranomaiset. Melkein yhtä paljon sananvaltaa saivat paikalliset asukkaat, turistit ja auttajat. Materiaalisten tapahtumien kautta passiivimuodossa kerrottiin lähinnä ruumiista. Uutistoimistojen näkyvä rooli jäi uutisissa hyvin pieneksi. Piiloroolia ei pelkkien uutisten perusteella pystynyt selvittämään.

Kielellisten valintojen kautta paljastui, että tärkeintä ja kiinnostavinta tapahtumassa toimittajien mielestä olivat uhrin, kuoleman ja sankarit. Näiden valintojen taustalla olivat toimittajien määrittelyrutiinit, joiden avulla toimittajat päättivät, mikä tapahtumassa oli eniten uutisoinnin arvoista. Koska eniten ääneen pääsivät viranomaiset, turvautuivat toimittajat tässä kohtaa keruurutiineihin, jotka ohjaavat tiedon hankinnassa. Viranomaisten lisäksi toimittajat haastattelivat ahkerasti suomalaisia turisteja ja auttajia.

Uutisissa oli selkeästi nähtävissä loppupään uutisoinnissa viranomaisiin kohdistuvaa arvostelua. Toimittajat eivät kuitenkaan voineet tehdä tätä suoraan, joten arvostelu hoidettiin esitystaparutiinien mukaan lainaamalla haastateltavia. Esitystaparutiineihin kuuluu myös konfliktin tai vastakkainasettelun luominen. Tämän toimittajat olivat ensin luoneet asettamalla vastakkain tappaja-aallon ja heikon uhrin. Myöhemmissä uutisissa vastakkainasettelu oli sankariauttajien ja toimimattomien viranomaisten välillä. Toimittajat tekivät myös itsestään kokijoita ja toimivat tunteiden ja kohtaloiden tulkkeina lukijoille. Yksi esitystaparutiinin tuotos on antaa kasvot tapahtumalle eli haastatella uhria, joka on kokenut kaikkien mielenkiinnon kohteena olevan tragedian.

Näkökulma on uutisissa vahvasti länsimaalainen, mikä ei ollut yllätys, sillä kyseessä on länsimaalainen media. Näkökulma on paljolti sekä länsimaalaisen viranomaisen, toimittajan että turistin. Ennen kaikkea näkökulma on uhrin. Uutiset kertovat pääasiassa uhrien kärsimyksistä, kokemuksista, auttamisesta ja menehtymisestä. Vaikka uhrien haastatteluiden joukossa on kiitettävästi myös paikallisten asukkaiden kokemuksia, on näkökulma turismissa ja turistien hyvinvoinnissa.

Näkökulma on uutisissa muutenkin hyvin paljon turismissa. Uutisissa luodaan kuva, ehkä todenperäisestikin, että thaimaalaiset, indonesialaiset ja srilankalaiset ovat olemassa vain turismia varten. He huolehtivat ensin turistien hyvinvoinnista ja itkevät vastaa sitten omaisiaan. He hoitavat turistit ensi pois jaloista ja alkavat sitten korjata elämäänsä. He haaveilevat kaiken kaaoksen keskellä, että turistit palaavat ja hotellit rakennetaan uudestaan, vaikka heidän oma kotinsa on raunioina.

Tässä kohtaa voi miettiä, voiko suomalaiselta toimittajalta sitten vaatia myös thaimaalaista tai indonesialaista näkökulmaa. Onhan toimittaja itsekkin jokseenkin turisti tapahtumapaikalla. Hän myös samaistuu vahvasti turisteihin, koska heillä on sama kulttuuri ja ajatusmaailma. On varmasti vaikea lähteä kriisitilanteessa valottamaan thaimaalaista sielunmaisemaa ja kirjoittaa siitä juttu suomalaisille. Osa toimittajista on tätäkin yrittänyt, mutta päätyneet toteamaan, että hyväntahtoiset thaimaalaiset elävät turismista ja pitävät turisteja itseään tärkeämpinä. Onko tämä totuus vai toimittajan oman maailman-

kuvan tuotos, on mahdotonta arvioida. Kriisitilanteessa rutiinit pääsevät valloilleen ja asiat pyritään hoitamaan mahdollisimman tehokkaasti esimerkiksi rutiinilähteitä käyttämällä.

Yllättävää uutisien ideologisuudessa oli ehkä hyökyaallon nimeäminen ja sen toiminnan kuvaaminen. Luonnon kuvaaminen väkivaltaiseksi on enemmin viihteellisten televisiokanavien katselijoita houkutteleva tehokeino. Valtakunnallisen arvostetun sanomalehden uutisissa se ei ollut eniten odotettavissa oleva asia. Toisaalta kuten aiemmin pohdin, voi kyseessä olla shokkireaktio irrationaaliseen tapahtumaan, jolle ei löydy järkeviä syyllisiä. Suru ja viha ovat suunnattomia, mutta kohde niiden purkamiseen puuttuu. Myöhemmin tämä kohde oli viranomaiset, joskin ehkä hieman perustellummasta ja erilaisesta syystä. Yllättävää ei niinkään ole yksittäisen sankarin nostaminen uutisaiheeksi. Jokaisessa uutisessa olisi hyvä olla sankari, ainakin jutun uutisarvon takia.

Entä miettivätkö toimittajat todella juttujensa uutisarvoa niitä kirjoittaessaan? Voisi kuvitella, että kriisin keskellä ei tule mietittyä erityisiä jymyjuttuja vaan keskittyy enemmänkin siihen, mikä lukijaa ja hätääntynyttä omaista voisi kiinnostaa. Oletan, että mediarutiinit tulevat toimittajilta selkärangasta. Ne ovat niin sisäänkirjoitettuja tapoja toimia, etteivät toimittajat niitä erityisesti ajattele työskennellessään. Ja onhan hyökyaalokatastrofin kaltainen suuronnettomuus laajuudeltaan niin suuri uutinen, ettei siitä kirjoittavan tarvitse miettiä, onko uutinen kiinnostava vai ei. Silti toimittajat ovat kirjoittaneet uutisiinsa erittäin tunteisiin ja lukijoihin vetoavia kuvauksia ja kohtaloita, jotka ovat tyyllillisesti lähempänä iltapäivälehtiä kuin päivälehtiä (vrt. Gripsrud 1992: 87–88). Voisi siis sanoa, että kriisitilanne jopa höllentää toimittajan kriittisyyttä ja tunteille annetaan enemmän tilaa.

Uutisissa on nähtävissä hyvin uutisoinnin kehityskaari. Ensimmäiset uutiset keskittyvät kuvailemaan aaltoa ja sen kamaluutta, ensiapua ja väsymystä ja kiirettä. Pikkuhiljaa uutisoinnissa aletaan kertoa uhreista ja kokijoista sekä heidän tulevaisuudestaan. Myös auttajat pääsevät enemmän ääneen. Alkupuolen uutisoinnissa äänessä ovat enimmäkseen viranomaiset. Viimeisimmissä tutkimissani uutisissa, jotka on kirjoitettu noin kaksi viikkoa tapahtuman jälkeen, aletaan luoda jo uskoa tulevaan ja puhutaan lähinnä turis-

min palautumisesta tuhoalueilla. Uutisoinnissa on siis niin sanottu draamankaari. Ensin ollaan shokissa tapahtuneesta, kerrotaan vain ikäviä asioita tai suhtaudutaan aluksi liian positiivisesti tiedon puutteen takia. Seuraavaksi keskitytään uhreihin ja heidän kokemuksiinsa, koetaan jopa onnellisia ihmeitä. Sitten aletaan etsiä vastuunkantajaa ja syntipukkia ja lopuksi katsotaan taas luottavaisina tulevaisuuteen.

Koska tutkimukseni oli suhteellisen suppea katselmus hyökyaaltokatastrofi- tai yleensä katastrofiuutisointiin, olisi mielenkiintoista tehdä aiheesta laajempi selvitys. Tutkia voisi esimerkiksi juuri mainitsemaani uutisten kehitystä suhteutettuna tapahtumasta kulu-neeseen aikaan. Toisaalta mediarutiineja ja niiden vaikutusta uutisointiin pitäisi tutkia enemmän. Olisi mielenkiintoista haastatella toimittajia, jotka joutuvat kriisitilanteessa tekemään nopeassa tahdissa juttuja. Näin pääsisi kiinni heidän valinnantekotapaansa ja voisi miettiä, miten toimittajan valinnat vaikuttavat uutisen sisältöön. Olisi mielenkiintoista selvittää, voisiko uutinen olla aivan erilainen, jos se olisi tuotettu erilaisilla rutii-neilla. Ulkomaan uutisoinnin tutkimuksessa uutistoimistoilla on suuri merkitys, joten nekin pitäisi tällaisessa tutkimuksessa ottaa huomioon. Pelkkä aiheiden ja tietojen kerääminen ei kuitenkaan katastrofiuutisoinnissa riitä, vaan aiheeseen on perehdyttävä yleensä tarkemmin. Uutisen läheisyys ja sen vaikutukset lukijalle, ovat tärkeimmät kriteerit, joiden mukaan toimittaja toimii.

LÄHTEET

- Brooks, Brian S, George Kennedy, Daryl R. Moen & Randy Don (1988). *News Reporting and Writing*. New York: St Martin Press.
- Burns, Sheridan Lynette (2002). *Understanding Journalism*. London: Sage Publications.
- Dijk, van Teun A (1985). Introduction: Levels and Dimensions of Discourse Analysis. Teoksessa: *Handbook of Discourse Analysis. Volume 2. Dimension of Discourse*, 1–10 . Toim. Dijk, Teun A. van. London: Academic Press.
- Dyregrov, Atle (2002). *Katastrofpsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Erlich, Susan (1990). *Point of View. A Linguistic Analysis of Literary Style*. London: Routledge.
- Fairclough, Norman (1989). *Language and Power*. London: Longman
- Fairclough, Norman (1992). *Discourse and Social Change*. Gampridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman (1997). *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Fiske, John (1992). *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fowler, Rodger (1991). *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge.
- Ginneken, Jaap van (1998). *Understanding Global News. A Critical Introduction*. London: Sage Publications.
- Gripsrud, Jostein (1992). The Aesthetics and Politics of Melodrama. Teoksessa: *Journalism and Popular Culture*, s. 84–95. Toim. Dahlgren Peter & Colin Sparks. Lontoo: Sage.
- Hakulinen, Auli & Fred Karlson (1995). *Nykysuomen lauseoppia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Halliday, M.A.K. (1978). *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M.A.K. (1985). *An Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold.
- Heikkinen, Vesa (1999). *Ideologinen merkitys. Kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

- Heikkinen, Vesa (2000). Teksteihin tunkeutuvat todellisuudet. Teoksessa: *Teksti työnä, virka kielenä*, 116–214. Toim. Heikkinen, Vesa, Pirjo Hiidenmaa ja Ulla Tiililä. Helsinki: Gaudeamus.
- Hellsten, Iina (1999). Monistettu Dolly. Johdatusta metafora-analyysiin. Teoksessa: *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*, s. 64–92. Toim. Kantola, Anu, Inka Moring ja Esa Väliverronen. Tampere: Helsingin Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Hiidenmaa, Pirjo (2000). Lingvistinen tekstitutkimus. Teoksessa *Kieli, diskurssi ja yhteisö*, s. 161–190. Toim. Piirainen-Marsh, Arja ja Kari Sajavaara. Jyväskylä: Soveltavan kielitieteen laitos.
- Huhtala Hannele & Salli Hakala (2007). *Kriisi ja viestintä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Huovila, Tapani (2005). *Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Huovila, Tapani (1996). *Toimittaja – vastuussa oleellisessa muutoksessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- Huovinen, Sakari (2007). *Journalistien itsesääntely. Jokela ja oikeuden muuttuvuus*. Lainattu 15.3.2008: http://www.hssaatio.fi/pdf/Vuosikirja_2007_pdf.pdf.
- Jokinen, Arja (1999a). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa: *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 37–53. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja (1999b). Vakuuttavan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa: *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 126–159. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (1993). *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino
- Jokinen, Arja & Kirsi Juhila (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa: *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 54–97. Tampere: Vastapaino.
- Juholin, Elisa & Heikki Kuutti (2003). *Mediapeli – anatomia ja keinot*. Helsinki: Inforviestintä Oy.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (1998). Retoriikka. Teoksessa: *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot*, 258–260. Toim. Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila. 3. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalliokoski, Jyrki (1997). Kieli, tunteet ja ideologia uutistekstissä. Näkymiä tekstilajin historiaan ja nykyisyyteen. Teoksessa: *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*, s. 8–92. Toim. Jyrki Kalliokoski. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Kantola, Anu (1996). Tri Otsoni ja Mr Kasvihuone. Mediapaniikkeja modernin kauhun rajoilta. Teoksessa: *Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia*. 157–176. Toim. Luostarinen Heikki, Ullamaija Kivikuru ja Merja Ukkola. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kataja, Marika & Jani Holland (2005). *Tuhon aalto. Suomalaisia Thaimaan tsunami-alueella*. Helsinki: Tammi.
- Koljonen, Kari & Risto Kunelius (2005). On vain yhteinen suru. Onnettomuusjournalismin muutossuuntia Kuurilasta Konginkankaalle 1957–2004. Teoksessa: *Journalismikritiikin vuosikirja 1/2005*, s. 34–59. Toim. Rahkonen, Juho. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Lakoff, George & Mark Johnsson (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lee, David (1992). *Competing Discourses. Perspective and Ideology in Language*. London: Longman.
- Leech, Geoffrey (1974). *Semantics*. Penquin Books. England.
- Lehtonen, Jaakko (1999). *Kriisiviestintä*. Helsinki: Mainostajien liitto.
- Luukka, Minna-Riitta (2000). Näkökulma luo kohteen: diskurssin tutkimuksen taustaoletukset. Teoksessa: *Kieli, diskurssi ja yhteisö*, s. 133–160. Toim. Piirainen-Marsh, Arja ja Kari Sajavaara. Jyväskylä: Soveltavan kielitieteen laitos.
- Martin, J. R, Christian M I M Matthiessen & Clare Painter (1997). *Working with Funktional Grammar*. London: Arnold.
- Meriläinen, Reetta (2005). *Tutustu Helsingin Sanomiin*. Lainattu 20.3.2005: <http://asiakaspalvelu.helsinginsanomat.fi/laji/tutustu>
- Mustajoki, Arto (1993). *Mielestä kieleen. Kontrastiivinen funktionaalisen lauseopin teoriaa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Möra, Tuomo (1996). Journalistit rutiinin varjossa. Teoksessa: *Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia*, s. 105–116. Toim. Luostarinen Heikki, Ullamaija Kivikuru ja Merja Ukkola. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Möra, Tuomo (1999). *EU-journalismin anatomia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nikunen, Minna (2001). Raakoja surmia ja kadonneita tekijöitä. Murha-itsemurhien sukupuolitettu uutisointi. *Tiedotustutkimus* 2001: 3, 32–47.
- Onikki, Tiina (1992). Paljon pystyssä. Teoksessa: *Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja*

kulttuuriin, s. 33–59. Toim. Hirvilahti, Lauri, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne ja Tiina Onikki. Helsinki: Tampereen pikakopio Oy.

- Onnettomuustutkintakeskus (2005). *Tutkintaselostus*. Aasian luonnonkatastrofi 26.12.2005. Helsinki. Lainattu 11.11.2005:
http://www.onnettomuustutkinta.fi/uploads/h4d3gv5v_1.pdf
- Palmolahti, Harri (1993). Kuka ampui? *Tutkimus journalismin, erityisesti televisio uutisten tavasta syyllistää*. Tampere: Tampereen yliopisto, Tiedotusopinlaitos.
- Pietikäinen, Sari (2000). Kriittinen diskurssitutkimus. Teoksessa: *Kieli, diskurssi ja yhteisö*, s. 191–217. Toim. Piirainen-Marsh, Arja ja Kari Sajavaara. Jyväskylä: Soveltavan kielitieteenlaitos.
- Pietiläinen, Jukka (1998a). Ulkomaan uutistutkimuksen vaihteita ja tuloksia. Teoksessa: *Uutisia yli rajojen*, s. 15–43. Toim. Kivikuru, Ullamaija ja Jukka Pietiläinen. Tampere: Helsingin Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Pietiläinen, Jukka (1998b). Uutisvirtojen maailma. Teoksessa: *Uutisia yli rajojen*, s. 64–83. Toim. Kivikuru, Ullamaija ja Jukka Pietiläinen. Tampere: Helsingin Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Pietiläinen, Jukka (1998c). Ulkomailta Suomeen: määrällinen analyysi. Teoksessa: *Uutisia yli rajojen*, s. 84–108. Toim. Kivikuru, Ullamaija ja Jukka Pietiläinen. Tampere: Helsingin Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Pääkkönen, Irmeli & Markku Varis (2000). *Kriittinen lukutaito*. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Rahkonen, Juho & Laura Ahva (2005). Hiipivä tuho. Teoksessa: *Journalismikritiikin vuosikirja 1/2005*, s. 8–18. Toim. Rahkonen, Juho. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Raittila, Pentti (1996). *Uutinen Estonia. Kriisiviestintä ja journalismin etiikka koetuksella*. Tampere: Tampere University Press.
- Rantanen, Terhi (1998). Globaali uutisvälitys. Teoksessa: *Uutisia yli rajojen*, s. 44–52. Toim. Kivikuru, Ullamaija ja Jukka Pietiläinen. Tampere: Helsingin Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Regester, Michael (1990). *Kriisit hallintaan. Opas kriisiviestintään*. Helsinki: Tietopaketti Oy.
- Ridell, Seija (1990). *Miten uutinen 'puhuttelee'?* *Uutisen ja yleisön suhteen tarkastelua diskursiiviselta kannalta*. Tampere: Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos.
- Rosenberg, Jyrki (1998). Uutislähteet päiväjärjestyksen rakentajina ja portteina.

- Teoksessa: *Uutisia yli rajojen*, s. 109–131. Toim. Kivikuru, Ullamaija ja Jukka Pietiläinen. Tampere: Helsingin Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Saari, Salli (2005). Media – katastrofin uhrien vihollinen ja kriisiprosessin tukija. Teoksessa: *Journalismikritiikin vuosikirja 1/2005*, s. 24–30. Toim. Rahkonen, Juho. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Sanomatalo (2005). *Helsingin Sanomat*. Lainattu 20.3.2005:
<http://www.sanoma.fi/mediat/?folder=21>
- Shoemaker, Pamela J. & Stephen D. Reese (1996). *Mediating the Message: Theories of influences on Mass Media Content*. Second edition. New York: Longman.
- Shore, Susanna (1992). *Aspects of a Systemic-Functional Grammar of Finnish*. Julkaisematon väitöskirja. Sydney: Macquarie University.
- Shore, Susanne (1996). Process Types in Finnish: Implicate Order, Covert Categories and Prototypes. Teoksessa: *Functional Descriptions: Theory in Practice*, 237–263. Toim. Ruqaiya Hasan, Carmel Coloran & David G. Butt. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Simpson, Paul (1993). *Language, Ideology and Point of View*. London: Routledge.
- Sipola, Simo (1998). Lisää koskettavuutta, miten käy uutisen. Teoksessa: *Journalismia, journalismia*, s. 81–98. Toim. Kantola, Anu ja Tuomo Mörä. Juva: WSOY
- Thompson, John B. (1984). *Studies in the Theory of Ideology*. Cambridge: Polity Press.
- Uskali, Tero (2001). Ulkomaanuutisten paluu. Teoksessa: *Mediatesti. Syyskuun yhdestoista*, s. 1–3. Toim. Uskali, Tero. Jyväskylä: Mediainstituutti.
- Uskali, Tero (2007). *Ulkomaanuutisten uusi maailma*. Tampere: Vastapaino.
- Valtonen, Sanna (1999). Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisenmedia-tutkimuksen menetelmänä. Teoksessa: *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*, s. 93–121. Toim. Kantola, Anu, Inka Moring ja Esa Väliverronen. Tampere: Helsingin Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Vanhanen, Matti (2005). *Pääministerin ilmoitus eduskunnalle Aasian luonnononnettomuudesta 3.2.2005*. Lainattu 20.10.2005:
<http://www.valtioneuvosto.fi/vn/liston/base.lsp?r=91752&k=fi&old=726>
- Vuori, Jaana (2001). *Äidit, isät ja ammattilaiset – Sukupuoli, toisto ja muunnemat asiantuntijuuden kirjoituksissa*. Lainattu 10.10.2005:
<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5056-5.pdf>

Väliverronen, Esa (1998). Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa: *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*, s. 13–39. Toim. Kantola, Anu, Inka Moring ja Esa Väliverronen. Tampere: Helsingin Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

AINEISTO

1. HS 28.12.2004 a Hyökyaallot tappoivat yhdeksässä maassa
2. HS 28.12.2004 b Ainakin yksi suomalainen kuoli, kymmeniä loukkaantui
3. HS 29.12.2004 Suomalaiset taistelivat hengestään
4. HS 30.12.2004 a Sri Lankan Gallesta löytyy yhä ruumiita
5. HS 30.12.2004 b ”Se on ihan erilaista kuin televisiossa”
6. HS 30.12.2004 c Epätietoisuus piinasi Phuketin suomalaisia
7. HS 31.12.2004 Ruumiiden tunnistus alkaa Thaimaassa
8. HS 3.1.2005 a Hyökyaallot veivät talot, tarjoilijat, isän ja isoisän
9. HS 3.1.2005 b Tamilialueen pakolaiset jättivät kotinsa jo toista kertaa
10. HS 3.1.2005 c ”Kun vain saisi jotenkin kiitettyä”
11. HS 3.1.2005 d Meri vei kylät mennessään Acehissa
12. HS 4.1.2005 Keskusrikospoliisin tutkijat epäilevät kymmentä ruumista suomalaisiksi
13. HS 5.1.2005 a Kalastajakylä sai odottaa apua Thaimaassa
14. HS 5.1.2005 b Tuhoaallot jättivät Indonesiaan valtavan joukon orpolapsia
15. HS 5.1.2005 c Toivo tulee ilmasta Acehin loukkuun jääneisiin kyliin
16. HS 8.1.2005 Puolentoista viikon painajainen
17. HS 15.1.2005 Ei enää rantaa, turisteja eikä kauppiaita

LIITE

Esimerkkejä uutisten osanottajista ja prosesseista

Materiaalinen toiminta

Hyökyaallon materiaalinen toiminta

- (6) Hyökyaallot **tappoivat** yhdeksässä maassa. (Utinen 1)
- (7) Hyökyaalto **pyyhkäisi** mukaansa kokonaisen junan, jonka 1500 matkustajasta valtaosa jäi vaunuihin loukkuun. (Utinen 1)
- (8) Seurue oli kävelemässä rannalla Khao Lakissa, jonne hyökyaalto **iski** tuhoisimmalla voimallaan. (Utinen 2)
- (9) Hyökyaalto **tuhosi** pienen Khao Lakin rantalomakohteen. (Utinen 3)
- (10) Virta **erotti** pariskunnan ja **vei** heitä eri suuntiin. (Utinen 4)
- (11) Hyökyaallot **tuhosivat** Gallen uuden kaupungin lähes kokonaan. (Utinen 4)
- (12) Se (aalto) **vinkui, kaikui** ja **kumisi**. (Utinen 6)
- (13) Hyökyaallot **veivät** talot, tarjoilijat, isän ja isoisän. (Utinen 8)
- (14) Kamala Beachillä hyökyaallot **kaatoivat** rantaa reunustaneen betoniseinämän, **mursivat** tienreunan ja **syöksyivät** muutaman sadan metrin päässä kouluun. (Utinen 8)
- (15) Ensin pakoon ajoi sisällissota, sitten kaiken **nielaisi** hyökyaalto (Utinen 9)
- (16) Viime sunnuntaina hyökyaalto **tempaisi** unelmien rantalomaa Khao Lakissa viettäneen Kiven aviomiehineen unesta suoraan tuhansia tappaneisiin pyörteisiin. (Utinen 10)
- (17) Hyökyaalto **löi** kylän matalaksi, **murskasi** ihmiset kallioon ja **pyyhkäisi** kaiken mennessään. (Utinen 11)
- (18) Tuhoaallot **jättivät** Indonesiaan valtavan joukon orpolapsia. (Utinen 14)
- (19) Hyökyaalto **heitteli** perheen autoa pitkin hiekkasärkkää ja **viskasi** sen lopulta kiinni puihin. (Utinen 16)
- (20) Sri Lankan lounaisrannikon turistikylissä on hotelleja, jotka toimivat lähes entiseen malliin, vaikka meri **tunkeutui** niiden alakertoihin. (Utinen 17)

Uhrin materiaalinen toiminta

- (21) Ainakin italialaisia ja brittejä **kuoli** kymmenen (Utinen 1)
- (22) Kymmenien tuhansien kuolleiden lisäksi miljoonat ihmiset **jäivät** kodittomiksi. (Utinen 1)
- (23) Ainakin yksi suomalainen **kuoli** ja kymmeniä **loukkaantui**

- Thaimaassa. (Uutinen 2)
- (24) He (matkalaiset) **laskeutuvat** kotimaahan rantavaatteissa ja lähes paljain jaloin, kun kaikki muu matkalla mukana ollut oli tuhoutunut tai kadonnut. (Uutinen 2)
- (25) Suomalaiset **taistelivat** hengestään. (Uutinen 3)
- (26) He **olivat menettäneet** kaiken, vaatteensa, rahansa, passinsa. (Uutinen 3)
- (27) Potilashuoneessa **makaa** omassa sängyssään myös helsinkiläinen Eija Kivi. (Uutinen 3)
- (28) Kymmenen turvonnutta, vääristyneisiin asentoihin jäykistynyttä ruumista **lepäsi** keskiviikkoiltana ruohokentällä Gallen kaupungissa. (Uutinen 4)
- (29) Isä ja isän kaveri **loukkaantuivat** ja ovat vielä siellä. (Uutinen 5)
- (30) **Pakenimme** viidakkoon, **emme** saaneet yhteyttä mihinkään, kun kännykkä ei toiminut. (Uutinen 5)
- (31) Hän **onnistui** takertumaan kelluvaan irtaimistoon, **pelastui** ja **ehdi** kertoa puhelimesta pojalleen, että äiti **kuoli**. (Uutinen 6)
- (32) Vaihteleva joukko suomalaisia **odotti** torstaina evakuointia hotellin aulassa Phuketissa. (Uutinen 7)
- (33) Jotkut **jatkoivat** tuttavien etsintää, toiset **valmistautuivat** yksinäiseen kotimatkaan. (Uutinen 7)
- (34) Tarjoilijoita **meni** joukoittain. (Uutinen 8)
- (35) Kiattichai Wimonbul **menetti** paitsi isänsä myös kotinsa. (Uutinen 8)
- (36) Yhden entisen luokkahuoneen nurkassa kolme naista **istuu** kädet toistensa ympärillä ja **itkee** itseään huojuttaen. (Uutinen 9)
- (37) Hänen kolme lastaan **säilyivät** ja **asuvat** hänen kanssaan pakolaiskeskuksessa. (Uutinen 9)
- (38) Kivi **ei pysty istumaan** eikä **liikkumaan**. (Uutinen 10)
- (39) Kaksi saksalaista ja suomalaismies **auttoivat kantamaan** liikuntakyvyttömän Kiven tien varteen. (Uutinen 10)
- (40) Kopran mukaan mereen huuhtoutuneet ruumiit **saattavat nousta** pintaan tai **jäädä** upoksiin. (Uutinen 12)
- (41) Banda Acehin sairaalaan on lääkärin mukaan hoitoon tuotu lapsia, jotka **eivät suostu syömään, juomaan tai puhumaan**. (Uutinen 14)
- (42) Ihmiset **ovat kadonneet** merelle, onnekkaimmat **ovat paenneet** sisämaahan. (Uutinen 15)

Auttajien ja viranomaisten materiaallinen toiminta

- (43) Olemme (intialaiset haudankaivajat) **kaivaneet** seitsemän tai kahdeksan kuoppaa ja laskeneet 25, 30, 35 ruumista jokaiseen niistä. (Uutinen 1)

- (44) Viranomaiset **olivat varautuneet** pahimpaan, sillä tarkkoja tietoja koneessa olevista ei saatu kuin hiukan ennen koneen laskeutumista. (Uutinen 2)
- (45) Paikoin viranomaiset **eivät** myöskään **antaneet** ihmisten mennä hotelleihin hakemaan tavaroitaan ja säilössä olleita rahojaan talon sortumisvaaran takia. (Uutinen 2)
- (46) **SPR on avannut** auttavan puhelimen numerossa 020366266, (Uutinen 2)
- (47) Kymmeniä poliiseja ja sotilaita **vartioi** kaupungin rajalla Khao Lakiin vievää tietä. (Uutinen 3)
- (48) Lopulta Jauhiainen ajautui rakennusryteikköön, josta thaimaalainen mies **veti** hänet kuivalle maalle. (Uutinen 3)
- (49) Koululaiset **ohjaavat** kyselijöitä oikeisiin kerroksiin ja isoihin saleihin, joissa potilaita hoidetaan. (Uutinen 3)
- (50) Paikalliset viranomaiset **ovat pystyneet toimittamaan** lääkkeitä tarvitseville, ja lääkärit **ovat käyneet katsomassa** heitä. (Uutinen 4)
- (51) Punaisen Ristin ryhmä **saapui** keskiviikkona **arvioimaan**, minne sen toimittama klinikka kannattaisi lähettää. (Uutinen 4)
- (52) Thaimaalaiset **toivat** meille ruokaa, vaatteita ja kokista. (Uutinen 5)
- (53) Suomen Thaimaan-suurlähetystö **on perustanut** muiden maiden lailla Phuketin tiedonkeruupisteen. (Uutinen 6)
- (54) Lääkärit **valitsivat**, ketkä pääsisivät mukaan nyt ja ketkä vasta myöhemmille lennoille. (Uutinen 6)
- (55) Suomen keskusrikospoliisin uhrintunnistussyksikön päällikkö Ismo Kopra **matkusti** torstaina Phuketin saarelta pohjoiseen Khao Lakiin. (Uutinen 7)
- (56) Thaimaalaiset **ovat järjestelmällisesti alkaneet ottaa** dna-näytteitä. (Uutinen 7)
- (57) Äkkiä paikalle **kaartaa** tuhoalueisiin tutustuva Thaimaan pääministeri Thaksin Shinawatra. (Uutinen 8)
- (58) Koulun asukkeja **on tullut lohduttamaan** nunnia ja munkkeja lähiseudulta ja kaukaa pääkaupunki Colombosta saakka. (Uutinen 9)
- (59) Ruumiiden etsinnän **on järjestänyt** LTTE (Tamilien kotimaan vapautustiikerit), jonka jäsenet **kulkevat** punaisiin kumihanskoihin ja hengityssuojaimiin pukeutuneina **etsimässä** kuolleita. (Uutinen 9)
- (60) Vapaaehtoiset koululaiset **tulivat auttamaan**. (Uutinen 10)
- (61) Ne (avustushelikopterit) **matkaavat** etäämmälle rannikolle, missä tuho on yhtä hirvittävä kuin Lepungissa. (Uutinen 11)
- (62) Suomen rikospoliisin tutkijat **selvittivät** maanantaina Thaimaassa noin kymmentä tapausta, joissa hyökyaaltojen tuhoalueilta löytynyttä ruumista epäiltiin suomalaisiksi. (Uutinen 12)

- (63) Tuhoalueilla **on** jo useita päiviä **liikkunut** ruotsalaisia, norjalaisia ja tanskalaisia tutkijoita. (Uutinen 12)
- (64) Sen sijaan viereiseen lomakeskukseen Khao Lakiin viranomaiset ja avustustyöntekijät suorastaan **säntäsivät**. (Uutinen 13)
- (65) Viranomaiset sentään **lupasivat**, että Ausakul saa kymmenen moskiittoverkkoa kotiinsa, jossa asuu nyt 20 ihmistä. (Uutinen 13)
- (66) Olemme (koulun työntekijät) **löytäneet** nämä lapset pakolaisleiriltä ja kadulta. (Uutinen 14)
- (67) Kadonneet lapset operaatio **kuvaa** pakolaisleireille ja tilapäissuojoiin päätyneitä lapsia ja **levittää** heidän kuviaan julkisiin paikkoihin toiveenaan löytää omaisia. (Uutinen 14)
- (68) Saman tien sotilaat **alkavat heitellä** riisiä, keksejä ja juomavettä laatikoissa ulos nurmelle. (Uutinen 15)
- (69) Tiistaina Meulabohissa **vierailivat** Indonesian hallituksen avustava vastaava ministeri Alwi Shihab ja Singaporen pääministeri Lee Hsien Loong. (Uutinen 15)
- (70) Helsinkiläinen Jani Holland **matkusti** Thaimaahan etsimään suomalaisia eloonjääneitä. (Uutinen 16)
- (71) He (suomalaiset sukellusoppaat) **hankkivat** tiedot suomalaisturisteista. (Uutinen 16)
- (72) Helikoptereiden ilmasilta **kuljetti** tuhoalueilta Phuketin kaupunkiin vaikeasti loukkaantuneita potilaita, joista monet kuolivat nopeasti.
- (73) Ulkoministeriö **julkisti** kuuluisan tiedotteen, jonka mukaan suomalaisilla oli kaikki hyvin. (Uutinen 16)
- (74) Pelastustyöhön osallistuneet suomalaiset sukellusoppaat toisaalta **päivittivät** internetissä nimelistaa, josta kävi ilmi, että näin ei ollut. (Uutinen 16)
- (75) Parikymppiset tytöt (matkaoppaat) **tekivät** duunia ympäri vuorokauden. (Uutinen 16)
- (76) Se (ulkomaalaisten intressit) saattaa olla yksi syy, mutta pääosin ulkomaat **auttavat** meitä humanitäärisistä syistä. (Uutinen 17)

Relationaalinen toiminta

Uhri on jossain

- (77) Kymmenet tuhannet **ihmiset** Intian valtameren rantavaltiossa ja saarilla **olivat** maanantaina **kateissa**. (Uutinen 1)
- (78) Uutistoimisto TT:n mukaan pelkästään ruotsalaisten matkatoimistojen **asiakkaista** Thaimaassa **kaksituhatta oli** maanantaina **tavoittamattomissa**. (Uutinen 1)
- (79) Sri Lankassa kuolleen suomalaisnaisen **mies on** vakavasti **loukkaantuneiden joukossa**. (Uutinen 2)

- (80) **Kadonneiden joukossa on** muun muassa **kolme nuorta ja kahden heistä isä.** (Uutinen 2)
- (81) **Koneessa oli 219 matkustajaa.** (Uutinen 2)
- (82) Siihen aikaa, kun aallot vyöryivät rantaan, kaikki **ihmiset olivat rannassa, ja ruumiita on paljon enemmän** kuin kukaan osasi kuvitella. (Uutinen 3)
- (83) **Olimme altaalla,** kun hyökyaalto tuli. (Uutinen 5)
- (84) **Tuhoalueella on ruumiita** sadoittain tai jopa tuhansittain, **eikä** suurta osaa **ole** mitään **keinoa** tunnistaa nopeasti. (Uutinen 7)
- (85) **Sairaaloissa on vielä loukkaantuneita.** (Uutinen 7)
- (86) **Hotellin työntekijät olivat** usein **pahimmissa paikoissa** alakerrassa tai pihalla. (Uutinen 8)
- (87) **Siellä on lapsia,** joiden **perheistä ei ole elossa enää ketään.** (Uutinen 9)
- (88) Vieläkin on vaikea käsittää, että **olen Suomessa ja turvassa.** (Uutinen 10)
- (89) Tasan viikko sitten **olin alasti, shokissa ja verisenä viidakossa.** (Uutinen 10)
- (90) Lisäksi **ruumiit ovat jo siinä tilassa,** ettei erotteleminen thaimaalaisiin ja ulkomaalaisiin onnistu ulkonäön perustella. (Uutinen 12)
- (91) Toinen kiusallisempi **kysymys on se,** olisiko maailma herännyt auttamaan hyökyaallon uhreja niin nopeasti ja valtavalla voimalla, jos uhrien **joukossa ei olisi ollut** niin paljon **länsimaalaisia.** (Uutinen 17)

Uhri on jotakin

- (89) **Matkalaisista** valtaosa **oli uupuneita ja järkyttyneitä.** (Uutinen 2)
- (90) **Olin** melkein **alasti,** takapuolikin paljaan. (Uutinen 3)
- (91) **Kuolleista** ainakin **yksi oli lapsi** (Uutinen 4)
- (92) **Hän oli yli 80-vuotias,** eikä kyennyt enää uimaan. (Uutinen 8)
- (93) **Wimonbul on** ruotsalaisen ravintolan **tarjoilija,** ja työnantaja on luvannut auttaa. (Uutinen 8)
- (94) **Onko** minun **lapseni** nyt **enkeli?** (Uutinen 9)
- (95) **Monet** rannikon asukkaista **ovat kristittyjä.** (Uutinen 9)
- (96) Ihan pieniä **lapsia oli yksin** ilman äitejä ja isiä.
- (97) AP:n mukaan **kaikki haudatut ovat aasialaisia.** (Uutinen 12)
- (98) **Uhreja on** ainakin **100 000,** joista **suurin osa on lapsia.** (Uutinen 14)
- (99) **Ei ole** enää **kojua,** ei **vaimon siskoa eikä miestä.** (Uutinen 17)

Olosuhteet ovat jotakin

- (103) **Intian valtameri on** tänään **surun valtameri.** (Utinen 2)
- (104) **Sähköt ovat poikki,** vain kahdessa hotellissa palavat valot. (Utinen 3)
- (105) Mikään **kauppa ei ole auki.** (Utinen 4)
- (106) **Se on** ihan **erilaista** kuin televisiossa. (Utinen 5)
- (107) **Oli hiljaista.** (Utinen 6)
- (108) **Se on** niin **karmea kokemus,** ettei siitä pysty edes puhumaan. (Utinen 6)
- (109) **Tuho on ollut** niin **suuri,** että **se (tunnistus) on** teoriassakin **mahdotonta.** (Utinen 7)
- (110) Nyt **ei ole** enää **mitään.** (Utinen 8)
- (111) **Tämä oli** paitsi **hyökyaaltojen** myös **täydenkuun syytä.** (Utinen 8)
- (112) **Ei ole** mitään **muuta vaihtoehtoa.** (Utinen 9)
- (113) Koko **matka on** pelkkää **tuhoa.** (Utinen 11)
- (114) **Epidemioita ei** vielä **ole,** mutta **vaara on.** (Utinen 12)
- (115) **Turismi on** maalle **varsinainen rahasampo.** (Utinen 13)
- (116) **Pulaa on** jopa **paperista,** johon kirjoittaa kadonneiden nimiä. (Utinen 14)
- (117) **Suurin osa** kaupunkia **on** edelleen sortuneiden talojen, vääntyneiden puhelinpylväiden, nokallaan seisovien autojen, mudan ja rojun läpipääsemätöntä **sotkua.** (Utinen 15)
- (118) **Sairaalat olivat** tupaten **täynnä.** (Utinen 16)
- (119) **Rannat olivat täynnä** ruhjoutuneita **ruumiita** ja **ruumiin-
osia.** (Utinen 16)
- (120) **On** vain **hyökyaallon sumentama meri,** joka on noussut tavallista korkeammalle ja niellyt suuren osan rantaa mukanaan. (Utinen 17)

Jollakin on jotain

- (121) Paikallisilla **viranomaisilla ei ole ollut aikaa** vielä kerätä kaikkia menehtyneitä. (Utinen 3)
- (122) **Itselläni oli** vain **kauhu** kuolemasta. (Utinen 3)
- (123) **Monilla ei ole vakuutusta,** joka auttaisi pahimman yli. (Utinen 4)
- (124) Monille **suomalaisille,** muille **turisteille** ja **thaimaalaisille piina ei** suinkaan **ollut** keskiviikkona **ohi.** (Utinen 6)
- (125) Murtokankaiden **tarina on samankaltainen** kuin kymmeni-
en muiden jättiaallon kokeneiden, paitsi että **heillä oli** ehkä sittenkin **parempi onni.** (Utinen 6)
- (126) Phuketiin on perustettu valtava kriisikeskus, jossa **Suomella on** monien muiden maiden tavoin **edustus.** (Utinen 7)
- (127) **Osalla on kysymyksiäkin.** (Utinen 9)
- (128) Kaikilla seudun **ihmisillä on henkisiä ongelmia.** (Utinen 9)

- (129) Toisaalta kysytään, **kenellä on oikeus olla vieraanvarainen** hätää kärsivien kustannuksella. (Uutinen 13)
- (130) Joillakin **potilailla oli** epähygieenisissä oloissa **kuoliovaara**. (Uutinen 16)

Mentaalinen toiminta

Paikallisten asukkaiden mentaalinen toiminta

- (131) Hän **uskoi**, että hänen liikkeensä ovat kuukauden kuluttua jälleen toiminnassa. (Uutinen 4)
- (132) Silloin ihmiset pirskovat vettä toistensa päälle, minkä **usko-taan** huuhtovan pois huonon onnen. (Uutinen 8)
- (133) Sieltä täältä hämärän keskeltä kantautuu hiljaista valitusta: pakolaiskeskuksen asukit **surevat** kuolleita rakkaitaan ja meren mukana pyyhkiytyntä elämäänsä. (Uutinen 9)
- (134) He **eivät kykene ajattelemaan** tulevaisuuttaan. (Uutinen 9)
- (135) Enimmäkseen ihmiset **kaipaavat** vain jotakuta, jolle kertoa tuskastaan. (Uutinen 9)
- (136) Kun hän tiistaina **kuuli** kotikylänsä kärsineen, hän **päätti** läheta katsomaan. (Uutinen 11)
- (137) Ugahari **tajuaa** nopeasti, ettei kotitalon jäänteitä eikä sukulaisia voi löytää. (Uutinen 11)
- (138) Kukaan kylässä **ei tiedä** kadonneiden tai kuolleiden määrää. (Uutinen 13)
- (139) Nam Khemin asukkaat yöpyvät ulkosalla, polttavat nuotioita moskiittojen karkottamiseksi ja **ihmettelevät**, mistä saisivat juomavettä. (Uutinen 13)

Turistien mentaalinen toiminta

- (140) Pekka Jauhiainen **luuli** jo kuolevansa, mutta pääsi jotenkin pintaan. (Uutinen 3)
- (141) Täytyy sanoa, että **en nähnyt** elämäni lainkaan kuin se olisi mennyt elokuvana silmiäni ohitse. (Uutinen 3)
- (142) Akramin hartain toive oli, että matkailijat **eivät pelästyisi** tulvakatastrofia liikaa. (Uutinen 4)
- (143) Kahteen päivään **emme tienneet** pojistamme mitään. (Uutinen 5)

- (144) Vesa Murtomäki ajautui kauas merelle ja **uskoi** kolme eri kertaa hukkuvansa. (Uutinen 6)
- (145) Vaikka katastrofiuutiset ovat Kivelle vielä liikaa, hän **haluaa** käydä läpi omaa pelastumistaan, jota **pitää** ihmeenä. (Uutinen 10)
- (146) Eräs turisti **halusi tietää**, milloin hänen arvokkaat golfmailansa haettaisiin tuhoalueen hotellista. (Uutinen 16)
- (147) **Haluavatko** turistit palata paikkoihin, jotka tunnetaan nyt katastrofista ja kuolemasta? (Uutinen 17)

Toimittajan mentaalinen toiminta

- (148) Kaupunkiin saavuttaessa katujen varsilla **näky** kaikenlaista rojua katolla seisovista autoista betonipylväisiin, irrallisia kattoja; seiniä; ovia; sänkyjä ja veneenkappaleita, nurin kääntyneitä veneitä ja veneistä repeytyneitä lautoja. (Uutinen 3)
- (149) Potilailla **näky** ruhjeita kasvoissa ja raajoissa. (Uutinen 3)
- (150) Elintarvikkeita myyvien liikkeiden antimista **tunnisti** enää lähinnä chilipippurit ja riisisäkit. (Uutinen 4)
- (151) Kaikkialla Gallessa **näkyi** keskiviikkona merkkejä siitä, että kaupunki pyrkii vähitellen palaamaan normaaliin elämään. (Uutinen 4)
- (152) Jotkut äärimmilleen ahdistuneet ihmiset **näyttivät** kulkevan puoliunessa – ehkä unenpuutteenkin takia. (Uutinen 6)
- (153) Hyökyaallon tuhojen lisäksi kaikkialla **näky** yhä sodan arpia.
- (154) Rantaa pitkin kävellessä **näkee**, kuinka korkeat tuhoaallot olivat viikko sitten sunnuntaina. (Uutinen 11)
- (155) Kun katsoo indonesialaispoikaa silmiin, **tietää**, miltä pohjaton suru näyttää. (Uutinen 14)
- (156) Helikopterista **näkee** kylän jääneen lohduttomaan loukkuun. (Uutinen 15)
- (157) Sinisen merenlahden ja kauempana häämöttävien vehreiden vuorten kauneus **tuntuu** irvokkaalta lamaannuttavan tuhon keskellä. (Uutinen 15)
- (158) Nyt kuuntelija saa sulattaa kuulemaansa ja **mieltä**, mitä sille omassa päässään tekisi. (Uutinen 16)

Viranomaisten mentaalinen toiminta

- (159) Suomen viranomaiset **ovat** erittäin **huolissaan** ja **pitävät mahdollisena** uhriluvun kasvamista. (Uutinen 2)
- (160) Hänen mukaansa viranomaiset **eivät tiedä**, kuinka paljon alueella on uhreja. (Uutinen 3)

- (161) Jussi Koskela (Thaimaan lähetystön avustaja) **ei osannut** keskiviikkoiltana **arvioida**, paljonko suomalaisia on kateissa. (Uutinen 6)
- (162) Khao Lakissa makasi joukoittain ruumiita helteessä, mikä **sai** terveysviranomaiset **pelkäämään** epidemioita. (Uutinen 7)
- (163) Tuunanen (suurlähettiläs) **arvioi**, että suomalaisuhrien lukumäärä nousee 100–200:n. (Uutinen 7)
- (164) Kuuluttaja (paikallishallinnon edustaja) **tuskastuu** ihmisiin. (Uutinen 8)
- (165) V. Mohan (johtaja) **pitää** polttohautausta viimeisenä palveluksena järkyttävän kuolema kohdanneille seutunsa asukkaille. (Uutinen 9)
- (166) Keskusrikospoliisin tutkijat **epäilivät** kymmentä ruumista suomalaisiksi. (Uutinen 12)

Auttajien mentaalinen toiminta

- (167) Kansainvälinen Punainen Risti **arvioi** maanantai-iltana ainakin 23 700 ihmisen kuolleen sunnuntain maanjäristyksen nostattamissa hyökyaalloissa yhdeksässä maassa Afrikassa, Intiassa ja Kaakkois-Aasiassa. (Uutinen 1)
- (168) Käytävällä nunna pitää sariin pukeutunutta rouvaa kädestä ja hartioilta ja **kuuntelee**, kun tämä kertoo murheitaan. (Uutinen 9)
- (169) Niinpä hän **tuntee** Phuketin alueen hyvin. (Uutinen 12)
- (170) Kaikkein vaikeinta oli **kuulla** pieniltä lapsilta heidän muistikuviaan. (Uutinen 12)
- (171) Hollandkin **on nähnyt** kärsimyksen rinnalla rentoa elämää. (Uutinen 12)
- (172) Hänestä **tuntuu** vaikealta laskeutua Suomeen ja kohdata yleinen keskustelu katastrofin yksityiskohdista. (Uutinen 12)

Omaisten, matkanjärjestäjien ja paikan/asian mentaalinen toiminta

- (173) Paikalle oli saapunut epätietoisia, jotka **eivät tienneet** olivatko Thaimaassa lomailleet omaiset koneessa – tai ylipäättään hengissä. (Uutinen 2)
- (174) Loukkaantuneen ystävä **ei halua** nimeään lehteen, kuten eivät monet omaisiaan menettäneitä. (Uutinen 6)
- (175) Mies **ei halunnut** niemeään julki, kuten eivät monet muutkaan omaisiaan menettäneet. (Uutinen 7)
- (176) Suomalaiset matkanjärjestäjät **suunnittelevatkin** jo paluuta kohteisiin (Uutinen 17)
- (177) Pikaista paluuta **toivotaan** myös Finnmatkoista. (Uutinen 17)
- (178) Ainakin Aurinkomatkojen Salama **uskoo** niin. (Uutinen 17)

- (179) Ismo Kopra matkusti torstaina Phuketin saarelta pohjoiseen Khao Lakiin, joka **kärsi** Thaimaan lomakohteista pahimmat tuhot hyökyaaltojen iskiessä viime sunnuntaina. (Uutinen 7)
- (180) Pakettimatka-kohteet **toipunevat** katastrofista nopeammin (Uutinen 17)
- (181) Jos turismi yleensä **elppyy** ennalleen, sen luonne voi kuitenkin muuttua.(Uutinen 17)

Sanallinen toiminta

Viranomaisten sanallinen toiminta

- (182) ”Seuraukset saattavat olla kaikkien aikojen pahimmat, sillä katastrofialueilla asuu enemmän ihmisiä kuin koskaan aikaisemmin”, **YK:n hätäavun koordinaattori Jan Egeland arvioi** viitaten kiihkeään väestönkasvuun. (Uutinen 1)
- (183) ”Tämä voi olla pahin katastrofi, joka on koskaan kohdannut norjalaisia ulkomailla”, **Norjan ulkoministeri Jan Petersen arvioi** Oslossa. (Uutinen 1)
- (184) **Viranomaiset Thaimaassa ja Indonesiassa myönsivät** maanantaina, että henkiä olisi säästynyt, jos hyökyaallosta olisi varoitettu. (Uutinen 1)
- (185) ”Intian valtameri on tänään surun valtameri”, **huokaisi ulkoministeriön humanitaarisen avun yksikön päällikkö Lars Bäckström** maanantaina. (Uutinen 2)
- (186) **Vetoomusta puuhanneiden viestimien edustaja Anil C. de Silva kertoi**, että kuorma-autoja on lähtenyt tuhoalueille kymmeniä. (Uutinen 4)
- (187) ”Tuntuu siltä, että puhelut katkeavat viimeistään viiden minuutin kuluttua”, **Koskela** (Suomen Thaimaan-lähetystön avustaja) **huokaa**. (Uutinen 6)
- (188) **Hän** (Thaimaan pääministeri) myös **kertoi**, että ruumissäkkejä sekä hengityssuojaimia tarvitaan lisää tuhoalueelle. (Uutinen 6)
- (189) **Ismo Kopra (keskusrikospoliisin uhrintunnistusyksikön päällikkö) kuitenkin sanoi**, ettei huhu pidä paikkaansa: haudattu ja poltettu on vain tunnistettuja thaimaalaisia. (Uutinen 7)
- (190) **Presidentti Thaksin Shinawatra sanoi** pelkäävänsä, että Thaimaassa kuolleiden määrä voi nousta lähes 7000:een. (Uutinen 7)
- (191) **Paikallishallinnon edustaja kuuluttaa** megafonilla, ettei rikkoutuneella rantatiellä saa ajaa. (Uutinen 8)
- (192) **Pääministeri vastaa**, ettei moisia aaltoja tule kuin äärimmäisen harvoin. (Uutinen 8)

- (193) **Viranomaiset vakuuttavat**, että ainakin Phuket rakennetaan muutamassa kuukaudessa ennalleen. (Uutinen 8)
- (194) **Viranomaiset korostavat**, ettei omaisten kannata enää matkustaa tuhoalueille. (Uutinen 12)
- (195) ”Kyllä täällä on tyypillistä ajattelua, että hoidetaan nyt ensin nuo ulkomaalaiset pois”, **Thaimaan hyvin tunteva länsimaine diplomaatti sanoo**. (Uutinen 13)
- (196) Kun sukeltajat puhuivat **ulkoministeriön edustajan** kanssa, tämä **kertoi** puhelimitse, että sukeltajia vastaan ei nosteta syytteitä tietosuojalain rikkomuksesta. (Uutinen 16)
- (197) **Ulkoministeriö ilmoitti** nimelistaa pitäneille, että heitä vastaan ei nosteta syytteitä. (Uutinen 16)

Turistien sanallinen toiminta

- (198) ”Kukaan ei tajunnut kuinka nopeasti vesi tuli. Vesi tuli valtavana seinänä”, **Pekka Jauhiainen kertoo** Ao Nagissa, jossa hän odotteli kuljetus Suomeen. (Uutinen 3)
- (199) **Eija Kivi sanoo**, että häneltä murtui polvi, koska veden videssä hän törmäsi puihin ja muihin irtotavaroihin. (Uutinen 3)
- (200) ”En mä tarvi mitään hoitoo. Valvoin kaks vuorokautta, mutta nukuin koko matkan”, **Teemu vastaa** äidin huolehtimiseen. (Uutinen 5)
- (201) ”Se oli ihan erilaista kuin televisiossa”, **Teemu selvittää** kokemaansa. (Uutinen 5)
- (202) ”Kahteen päivään emme tienneet pojastamme mitään”, **Anja Pallas huokaa**. (Uutinen 5)
- (203) ”Jotkut joutuivat näkemään, miten vesi vei heidän omaisensa mennessään, eivätkä he kyenneet tekemään yhtään mitään”, loukkaantuneen **ystävä sanoi**. (Uutinen 6)
- (204) ”Jalka ilmeisesti leikataan huomenna. Lonkasta joudutaan siirtämään luuta sääreen, jotta jalka saadaan taas toimivaksi”, **Kivi kertoo** ja hymyilee varovasti. (Uutinen 10)
- (205) Perhe toipuu järkytyksestä, mutta **pikkuveli puhuu** yhtenään vedestä ja aallosta. (Uutinen 16)
- (206) Jotkut **turistit valittivat**, että luvattuja retkiä ei ole vielä kukaan järjestetty. (Uutinen 16)

Paikallisten asukkaiden sanallinen toiminta

- (207) ”Olemme kaivaneet seitsemän tai kahdeksan kuoppaa ja laskeneet 25, 30, 35 ruumista jokaiseen niistä. En ole ikinä haudannut yhtä monta ihmistä kerralla”, **intialainen haudankaivaja Shekhar kuvaili**. (Uutinen 1)

- (208) ”Tänään tästä hotellista lähti viimeinen suomalainen Anja Jalonen, nelihenkisessä seurueessa. He olivat menettäneet kaiken, vaatteet, rahansa, passinsa”, **sanoo hotellin johtaja Wichak Sriwiroch**. (Utinen 3)
- (209) Gallessa vaatteita ja keramiikkaa myyvä **M.T. Akram kertoi** havainneensa tiistaina hajun perusteella, että yhden hänen kauppansa alle oli jäänyt ruumiita. (Utinen 4)
- (210) ”Isä oli 85-vuotias ja liikuntakyvytön. Hän hukkuu huoneeseensa”, **kertoo Kiattichi Wimonbul**. (Utinen 8)
- (211) ”Täällä kaikki osaavat uida. Jos joku heittää kolikon veteen, lapsetkin sukeltavat kuin kalat”, **Hueng Pramongkit, Sorot Pramongkit ja Thanin Pramongkit kertovat** kuin yhdestä suusta. (Utinen 8)
- (212) **Pamaraswaran sanoo**, että kalastajat pystyvät aloittamaan työnsä uudelleen vain, jos joku auttaa heitä saamaan uudet veneet. (Utinen 9)
- (213) ”Ainakin kaksi kolmasosaa kaupunkilaisista on kuollut”, **yksi nainen sanoo**. (Utinen 11)
- (214) **Kymmenen miehen ja naisen ryhmä sanoo** kävelleensä Panti Cermistä, 25 000 asukkaan pikkukaupungista, kaksi päivää. (Utinen 11)
- (215) ”Auto kuljetti minut kahden kilometrin päähän”, **kertoo Apichet Panjarasin isä Suphon Panjaras, 62**. (Utinen 13)
- (216) ”No on tätä tavaraa tullut”, **sanoo rouva Yi Auisakul, 65**. (Utinen 13)
- (217) ”Ulkomailla on aina omat intressinsä, kun he tulevat ja auttavat ihmisiä”, **kalastaja R. Pakiyar Ajah sanoo**. (Utinen 17)

Auttajien sanallinen toiminta

- (218) **Suomen Punainen Risti ilmoitti** lähettävänsä kriisiapuna Sri Lankaan klinikan ja 15 avustustyöntekijää. (Utinen 1)
- (219) **Klinikan tiiminjohtaja Hannele Virtanen kertoi**, että Gallessa ei ole tarvetta suomalaisklinikalle. (Utinen 3)
- (220) **Sisar Helen Lembert kertoo**, että useat perheenjäseniään menettäneet ovat edelleen niin järkyttyneitä, etteivät he kykene ajattelemaan tulevaisuutta. (Utinen 9)
- (221) **Toinen nunnna, sisar Mary Arokianathan sanoo**, että enimmäkseen ihmiset kaipaavat vain jotakuta, jolle kertoa tuskastaan. (Utinen 9)
- (222) Sieppaajien pelossa **järjestö vaatii** lasten noutajia todistamaan poliisin avulla suhteensa lapseen. (Utinen 14)

- (223) ”Olen vähän sellainen `tee se itse -mies`. Koulu ei koskaan oikein jaksanut kiinnostaa, harrastukset veivät”, **Jani Holland kertoo**. (Uutinen 16)
- (224) ”Ensimmäiset vuorokaudet tehtiin 22-tuntisia päiviä”, **Holland kertoo**. (Uutinen 16)

Materiaalinen tapahtuma

- (225) Ainakin **27 pohjoismaalaisen epäiltiin kuolleen**. (Uutinen 1)
- (226) **Saastuneen veden pelätään levittävän** seuraavaksi kulku-
tauteja. (Uutinen 1)
- (227) Thaimaassa rannoille kasattuja **ruumiita alettiin** jo maanantaina **polttaa**. (Uutinen 1)
- (228) **Loukkaantuneet ja lapsiperheet pyritään evakuoimaan** kotimaahan ensimmäisten joukossa. (Uutinen 2)
- (229) **Lentoja on varauduttu jatkamaan** sunnuntaihin asti. (Uutinen 2)
- (230) Kahta evakuointi **lentoa järjestellään** lähipäiviksi (Uutinen 2)
- (231) Satoja **ruumiita löydettiin** rannoilta ja maastosta. (Uutinen 3)
- (232) Myös suomalaisten **turistien pelätään huuhtoutuneen** mereen ja kuolleen. (Uutinen 3)
- (233) Potilassaleihin **mahtuu** noin 30–50 henkeä. (Uutinen 3)
- (234) Sunnuntaina murtunut **jalka kipsattiin** vasta tiistaina (Uutinen 3)
- (235) **Kuolleet oli tuotu** ruohikolle tunnistamista varten. (Uutinen 4)
- (236) Keskiyöaikana Gallessa **jaettiin asukkaille hätäapua** temppeleistä ja kuorma-autoista, joiden eteen kertyivät kymmenien metrien jonot. (Uutinen 4)
- (237) **Liikkeitä raivattiin ja siivottiin** joka puolella. (Uutinen 4)
- (238) **Kahdelle potilaalle annettiin** sairaalan aulassa **ensiapua**, ja **vakavammin loukkaantuneita työnnettiin** sisään paareilla. (Uutinen 6)
- (239) **Suomalaisia arvioidaan** olevan kateissa lähes 250. (Uutinen 6)
- (240) Tytön jalat olivat ruhjoutuneet niin pahoin, että **ne amputoitiin** sairaalassa. (Uutinen 6)
- (241) Koko Thaimaassa hyökyaaltojen **lasketaan tappaneen** noin 5000 ihmistä, heistä yli puolet ulkomaalaisia. (Uutinen 8)
- (242) Jos heidän **ruumiinsa löydetään**, ne voivat hyvinkin päätyä poltettavaksi nimettöminä. (Uutinen 8)
- (243) Niiden (ruumiiden) vierelle vain **tuodaan polttopuita, ne valellaan** bensiinillä ja **sytytetään** tuleen. (Uutinen 9)

- (244) Sillan toiselta puolelta alkaa Aasian katastrofissa kaikkein pahiten kärsinyt alue, parinsadan kilometrin pituinen kaistale Aceh'n maakunnan rantaa, jolla jopa **100 000 indonesialaisen arvioidaan kuolleen**. (Utinen 11)
- (245) Koko **karmeutta ei** vielääkään **tiedetä**. (Utinen 11)
- (246) Ainakin kymmenen ruumiin **alkuperää tutkittiin** sairaaloissa eri puolilla tuhoaluetta. (Utinen 12)
- (247) Yhtään **ruumista ei oltu** vielä maanantaina **tunnistettu**. (Utinen 12)
- (248) Vaatteet ja tuntomerkit on otettu talteen, ruumiit on valokuvattu, hampaat tutkittu ja dna-näytteet on otettu. (Utinen 12)
- (249) Turistien **ruumiit siirretään** helteestä kylmäkontteihin, kun taas thaimaalaiset **on haudattu** väliaikaisesti joko odottaen buddhalaista polttohautausta tai islamin mukaan pysyvää hautapaikkaa. (Utinen 12)
- (250) Ruumiiden **etsintä jatkuu** tuhoalueella. Nyt **apuun otettiin norsut**. (Utinen 12)
- (251) **Turisteja kiidätettiin** turvaan, **heille tarjottiin** ilmaiset puhelini- ja internetyhteydet, ja Phuketin kaupungintalolle **perustettiin iso kriisikeskus**. (Utinen 13)